

ALVARI-PERHETYÖN JA VARHAISKASVATUKSEN YHTEISTYÖN
SEKÄ
SEN KEHITTÄMISTARPEIDEN KARTOITUS

Niina Pietikäinen &
Johanna Purhonen
Opinnäytetyö
Syksy 2015
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
+ lastentarhanopettajankelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Pietikäinen, Niina & Purhonen, Johanna. Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyön sekä sen kehittämistarpeiden kartoitus. Pieksämäki, syksy 2015, (100s., ja 5 liitettä). Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyö oli tilaustyö Lapsen Kengissä ry:ltä ja sen tarkoituksena oli selvittää, millaista yhteistyötä Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä on ja miten sitä voisi kehittää. Tutkimukseen otettiin mukaan kaikki ne kunnat, joita Lapsen Kengissä ry:n tuottama Alvari-perhetyöpalvelu tutkimushetkellä kosketti: Varkaus, Leppävirta, Juva, Rantasalmi ja Joroinen.

Tutkimus on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerättiin kyselylomakkein. Kohderyhmäksi valikoituivat Alvari-perhetyöntekijät, päivähoidon henkilökunta sekä vielä viranhaltijanäkökulmaksi lastensuojelun johtavat sosiaalityöntekijät ja varhaiskasvatuspäälliköt. Valinta perustui näkökulmiin, joita tutkimuksella oli tarkoitus kartoittaa. Tarkoituksena oli selvittää mahdollisimman kattavasti henkilöstön kokemuksia yhteistyön toteutumisesta. Lisäksi halusimme selvittää, miten yhteistyö näyttäytyy viranhaltijanäkökulmasta ja vaikuttavatko esimerkiksi resurssikysymykset yhteistyöhön. Jokaiselle kohderyhmälle laadittiin omat lomakkeet, jotka olivat kohdennettu koskettamaan kunkin omaa ammatillista näkökulmaa. Kerätty aineisto analysoitiin noudattamalla teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä, jonka jälkeen sitä käsiteltiin teemoittelumenetelmän avulla.

Tutkimuksen keskeinen tulos oli positiivinen suhtautuminen yhteistyöhön, vaikka yhteistyö näyttääytykin konkreettisesti työssä hyvin vähäisenä. Aineistosta välittyi verkostotyön tärkeys ja sen arvostus. Toimijat ovat tutkimustulosten mukaan myönteisiä yhteiselle kehittämiselle. Erityisen tärkeäksi koetaan yhteistyön mallintaminen ja yhteistyöprosessin määrittäminen. Aineistosta on nähtävissä yhtenäinen linja yhteistyön haasteista ja edistävästä tekijöistä sekä näkemys Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön kehitystarpeista.

Avainsanat: Alvari-perhetyö, varhaiskasvatus, lastensuojelu, moniammatillinen verkostotyö, kolmas sektori

ABSTRACT

Pietikäinen, Niina & Purhonen, Johanna. Cooperation between the Alvari Family Work and Early Childhood Education with identification of its development needs. Pieksämäki, autumn 2015, (100 pages, 5 appendices). Language: Finnish. The Diaconia University of Applied Sciences. Diak Pieksämäki. Degree Programme in Social Services: Bachelor of Social Services + qualification for an early childhood education teacher.

Our thesis was commissioned by the Federation of Mother and Child Homes and Shelters. The purpose of our thesis was to find out what kind of cooperation there is between the Alvari family work and early childhood education and how it could be developed. The study included all the municipalities, where the Alvari family work service provided by the Federation of Mother and Child Homes and Shelters were carried out at the time of the survey: Varkaus, Leppävirta, Juva, Joroinen and Rantasalmi.

Our study was a qualitative research and the data for it were collected by questionnaires. The target group included Alvari family workers, day care staff and, for the official perspective, the leading social workers and early childhood education managers. The choice of the target group is based on research viewpoints, to find out what kind of experiences employees have of the cooperation process. It was also important to notice how cooperation appears to be from the official's point of view and if it is affected by, for example, the resource issues for cooperation. Specific forms were drawn up for each target group, the forms were designed to convey their personal professional perspective. The collected data were analyzed by following the theory content analysis. After that the data were treated by means of thematisation.

One of the main findings of the study was the positive attitude towards cooperation, which, however, appears to be at a low level in concrete everyday work. The material conveyed the importance and appreciation of cooperation and networking. According to the study a comma after this work, the interviewees had positive feelings towards joint development. Particularly the modeling of cooperation and determining of the cooperation process were considered very important. The material shows a coherent approach to the challenges of cooperation and to factors promoting it as well as a vision of the development needs for the cooperation between Alvari family work and early childhood education.

Keywords: Alvari family work, early childhood education, child protection, multi-professional networking, the third sector

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 LASTENSUOJELU	7
2.1 Lastensuojelun ulottuvuudet	7
2.2 Lastensuojelun perhetyö	10
3 VARHAISKASVATUS LASTENSUOJELUN PERHETYÖN YHTEISTYÖKUMPPANINA.....	13
3.1 Lapsilähtöinen varhaiskasvatus	13
3.2 Varhainen ja erityinen tuki varhaiskasvatuksessa	16
4 MONIAMMATILLINEN VERKOSTOTYÖ	19
4.1 Verkostot ja moniammatillinen yhteistyö.....	19
4.2 Perhetyön ammatillinen verkosto	21
4.3 Moniammatillisuus varhaiskasvatuksen kentällä	23
4.4 Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun verkostotyö tutkimuskunnissa.....	25
5 LAPSEN KENGISSÄ RY KOLMANNEN SEKTORIN PALVELUN TUOTTAJANA	27
5.1 Järjestö palvelun tuottajana.....	27
5.2 Kunnan ja järjestön välinen tilaaja-tuottajamalli	30
5.3 Lapsen Kengissä ry	32
5.4 Alvari-perhetyön synty	34
5.5 Alvari-perhetyö työmuotona.....	36
5.6 Alvari-perhetyöstä aiemmin tutkittua	39
6 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	40
6.1 Tutkimustehtävät ja -kysymykset	40
6.2 Tutkimusmenetelmän ja kohderyhmän valinta.....	42
6.3 Tutkimusaineiston hankinta.....	43
6.4 Tutkimusaineiston analyysi	44
6.5 Luotettavuuden arviointi.....	46
6.6 Opinnäytetyöprosessin eettisyys.....	47
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	49
7.1 Yhteistyön nykytila.....	49
7.2 Yhteistyössä tapahtuneet muutokset.....	51

7.3 Käytössä olevat yhteistyömenetelmät.....	53
7.4 Yhteistyötä edistävät tekijät.....	54
7.5 Yhteistyön haasteet.....	56
7.6 Yhteistyön hyödyt asiakkaalle.....	57
7.7 Yhteistyön tulevaisuus ja kehittäminen.....	60
8 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	63
8.1 Yhteistyötä yli rajojen.....	63
8.2 Yhteistyön haasteet ja mahdollisuudet.....	66
8.3 Moniammatillisen verkostotyön kehittäminen lapsen ja perheen parhaaksi.....	72
8.4 Yhteinen katse kohti tulevaisuutta.....	75
9 POHDINTA.....	77
9.1 Opinnäytetyöprosessi.....	77
9.2 Ammatillinen kasvu.....	78
9.3 Mahdolliset jatkotutkimukset.....	79
LÄHTEET.....	81
LIITE 1 Saatekirje kyselyyn osallistujille.....	89
LIITE 2 Kyselylomake tutkimukseen osallistuvien kuntien Alvari-perhetyöntekijöille.....	90
LIITE 3 Kyselylomake tutkimukseen osallistuvien kuntien varhaiskasvatuksen työntekijöille.....	93
LIITE 4 Kyselylomake tutkimukseen osallistuvien kuntien varhaiskasvatuspäälliköille.....	95
LIITE 5 Kyselylomake tutkimukseen osallistuvien kuntien lastensuojelun johtaville sosiaalityöntekijöille.....	97

1 JOHDANTO

Moniammatillisen verkostotyön edut ja hyödyt asiakaslähtöisessä työskentelyssä tunnistetaan laaja-alaisesti, mutta sen toteuttaminen kohtaa usein haasteita. Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/2014) velvoittaa lapsi- ja perhepalveluja tuottavia organisaatioita tekemään aiempaa tiiviimmin verkostoyhteistyötä. Myös lastensuojelu- sekä varhaiskasvatuslaki edellyttävät, että asiakaslähtöistä moniammatillista yhteistyötä tehdään yhteistyötahojen välillä. Moniammatillista yhteistyötä tulisi toteuttaa asiantuntijatahojen välillä suunnitelmallisesti, säännöllisesti ja tarpeenmukaisesti. Verkostotyö toimii suurena tekijänä lastensuojelun piirissä olevien asiakkaiden moniongelmaisuuksien vähentäjänä sekä se vahvistaa työntekijöiden tietoutta asiakkaiden kokonaistilanteesta.

Kehittyvä sosiaaliala tuo vahvasti esiin asiakkaan osallisuuden palveluverkostoissa. Osallisuus lisää asiakkaan omaa tilannetta koskevia vaikutusmahdollisuuksia sekä auttaa työntekijää rakentamaan luottamuksellista asiakassuhdetta. Asiakkaan osallisuus tulee nähdä verkostotyön tärkeimpänä lähtökohtana ja asiantuntijoiden tuleekin kannustaa asiakkaita osallistumaan verkostotyöhön tasavertaisena kumppanina. Osallisuuden hyödyt näyttäytyvät asiakkaiden sitoutumisena yhteisesti sovittuihin tavoitteisiin.

Opinnäytetyömme käsittelee Lapsen Kengissä ry:n Alvari-perhetyön ja kunnallisen varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä viidessä kunnassa: Varkaudessa, Leppävirralla, Rantasalmella, Juvalla ja Joroisissa. Tutkimuksen aihe on erittäin ajankohtainen ja tarve yhteistyön nykytilan ja kehitystarpeiden kartoitukselle on yhteistyökumppanillemme Lapsen Kengissä ry:lle toiminnan kehittämisen vuoksi suuri. Tutkimus nostaa myös esiin varhaiskasvatuksen merkityksen lastensuojelun perhetyön asiakkuudessa olevien perheiden tukemisessa.

Tutkimuksen tavoitteena on nostaa esille käytännön työtä tekevien Alvari-perhetyöntekijöiden ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan näkemykset yhteistyön nykytilasta ja sen kehittämistarpeista. Näimme myös tärkeänä ottaa mukaan esimiestasolla toimivien kuntien varhaiskasvatuspäälliköiden ja lastensuojelun johtavien sosiaalityöntekijöiden näkemykset yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Aineiston keräsimme kohderyhmittäin rakennettujen kyselylomakkeiden avulla. Tutkimukseemme osallistui kym-

menen Alvari-perhetyöntekijää, 104 päiväkodin työntekijää ja 17 perhepäivähoitajaa sekä viisi varhaiskasvatuspäällikköä ja viisi lastensuojelun johtavaa sosiaalityöntekijää. Opinnäytetyömme teoriaosuus koostuu tutkimuksemme kannalta tärkeimmistä lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen lähtökohdista sekä moniammatilliseen verkostotyöhön liittyvistä kysymyksistä. Teoriaosuudessa avaamme kolmannen sektorin roolia lapsi- ja perhepalvelujen tuottajana. Esittelemme myös Lapsen Kengissä ry:n toiminnan sekä Alvari-perhetyön synnyn ja toimintaprosessin.

Opinnäytetyömme pitää sisällään yksityiskohtaisen kuvauksen tutkimuksessa käytetyistä tutkimusmenetelmistä sekä tutkimuksen toteutuksesta. Tuomme esiin tutkimuksen tavoitteet ja tarkennetut tutkimuskysymykset apukysymyksineen sekä kerromme aineiston keruun ja analysoinnin vaiheista. Pohdimme myös tutkimuksemme luotettavuutta sekä opinnäytetyöprosessiimme liittyviä eettisiä kysymyksiä. Tutkimuksen tuloksia käsittelevässä luvussa esittelemme tutkimuksen tavoitteiden kannalta tärkeimmät tulokset, jonka jälkeen tuomme esiin tuloksista tehdyn pohdinnan ja johtopäätökset. Tarkastelemme opinnäytetyöprosessia ja sen vaikutuksia ammatilliseen kasvuun sekä esittelemme mahdollisuudet aiheemme jatkotutkimuksiin.

2 LASTENSUOJELU

2.1 Lastensuojelun ulottuvuudet

YK:n Lapsen oikeuksien sopimus (LOS) hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja se astui voimaan Suomessa vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimus pitää sisällään yhteisen näkemyksen lapsen hyvästä elämästä. Sopimus velvoittaa allekirjoittaneita maita ottamaan lasta koskevissa päätöksissä ensimmäiseksi huomioon lapsen edun sekä takaamaan lapsen hyvinvoinnille välttämättömän suojelun ja huolenpidon. Sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikelta väkivallalta, vahingoittavalta kohtelulta sekä hyväksikäytöltä. Valtioiden tulee kunnioittaa lapsen vanhempien kasvatustavustusta sekä lapsen oikeutta elää vanhempiensa kanssa. Sopimuksen mukaan valti-

on tulee ottaa huomioon lapsen mielipiteet sekä näkemykset hänen kehitys- ja ikätasonsa mukaisesti. (Unicef i.a.)

Lakisääteisenä toimintana lastensuojelun on määrä toteuttaa Lapsen oikeuksien sopimusta (Bardy 2009, 39). Lastensuojelua ohjaavan Lastensuojelulain (417/ 2007) tarkoituksena on turvallisen kasvuympäristön, tasapainoisen ja monipuolisen kehityksen sekä erityisen suojelun takaaminen lapselle. Lain mukaan lapsen ensisijainen kasvatusvastuu on vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Perheen kanssaan toimivien viranomaisten tehtävänä on tukea vanhempien ja huoltajien kasvatustehtävää tarjoten apua riittävän varhain. Viranomaisten tulee tarvittaessa ohjata lapsi tai perhe lastensuojelun piiriin. Lastensuojelun tehtävänä on järjestää tarvittavat palvelut ja tukitoimet turvaten näin lapsen hyvinvointi. Lastensuojelulain 4 § mukaan lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon sekä lastensuojelutarpeen arvioinnissa että lastensuojelua toteutettaessa.

Lastensuojelulain 3 § mukaan lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun toteuttamismuotoja ovat asiakassuunnitelmien tekeminen, avohuollon tukitoimien järjestäminen sekä kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sijais- ja jälkihuoltoineen. Kunnan tulee myös järjestää lastensuojelun asiakkuuden ulkopuolella oleville lapsille ja perheille ehkäisevää lastensuojelua, joka tarkoittaa tukea tai erityistä tukea esimerkiksi opetuksessa, päivähoitossa tai neuvolassa. Ehkäisevä lastensuojelu on lapsen ja nuoren kasvua, kehitystä ja hyvinvointia turvaavaa ja edistävää sekä vanhemmuutta tukevaa palvelua. (Lastensuojelulaki 2007.)

Lastensuojelulaki velvoittaa kaikkien lasten kanssa työskentelevien tekemään lastensuojeluilmoituksen, mikäli he havaitsevat työssään lapsen kehitystä vaarantavaa käyttäytymistä tai puutteellista huolenpitoa (Taskinen 2012, 16). Vuonna 2013 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 107 896 ja ne koskivat 64 471 lasta. Ilmoitusten määrä nousi vuoteen 2012 verrattuna 4,0 prosentilla. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014b.) Lastensuojelulain (417/ 2007) mukaan sosiaalityöntekijän tulee kiireellisen lastensuojelutarpeen arvioinnin jälkeen suorittaa palvelutarpeen arviointi, jonka tarkoituksena on selvittää lapsen kasvuolosuhteet sekä huoltajien mahdollisuudet lapsen hoidon ja kasvatuksen huolehtimisesta. Palvelutarpeen arvion tekeminen on aloitettava viipymättä, viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta. Lastensuojeluasiakkuus alkaa, mikäli palvelutarpeen arvioinnissa tulee ilmi lapsen vaarantuneet tai terveyttä ja kehitystä tur-

vaamattomat kasvuolosuhteet, lapsen terveyttä ja kehitystä vaarantava käytös tai lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarve. Lisäksi asiakkuus voi alkaa lapsen terveyden ja kehityksen turvaamisen vuoksi aloitettujen kiireellisten toimenpiteiden johdosta.

Lastensuojeluasiakkuudessa olevalle lapselle ja perheelle tulee sosiaalipalvelujen, toimeentulotuen ja ehkäisevän toimeentulotuen sekä lasten päivähoidon lisäksi tarvittaessa järjestää tukea erilaisiin ongelmatilanteisiin sekä lapsen kuntoutumiseen. Taloudellista ja muuta tukea tulee tarjota lapsen koulunkäyntiin, ammatin ja asunnon hankintaan, työhön sijoittumiseen, harrastuksiin, ihmissuhteiden ylläpitämiseen sekä henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämiseen. Lapsi ja perhe voi saada tuekseen myös muita palveluja ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 2007.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen lastensuojelua koskevan tilastoraportin mukaan vuonna 2013 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 88 795 lasta ja nuorta. Vuoteen 2012 verrattuna avohuollon asiakasmäärä kasvoi 2,0 %. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärän tasaiseen nousuun vaikuttavat esimerkiksi lastensuojelulain mukainen tavoite tarjota tukea varhaisessa vaiheessa. Ilmoittamiskynnyksen madaltaminen vuonna 2008 voimaan astuneessa uudessa lastensuojelulaissa on myös osaltaan vaikuttanut asiakasmäärän kasvuun. Avohuollon asiakkuus voi olla kertaluontoista tai pitkäaikaista, ja sen tukitoimia voivat olla esim. taloudellinen tuki sekä kasvatukseen ja koulunkäyntiin liittyvien pulmatilanteiden tukeminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b.)

Lastensuojelussa lapsen osallisuus on lapsen osallistumista työn määrittämiseen, toteuttamiseen sekä arviointiin. Vuorovaikutus aikuisten kanssa on lasten osallistumisen kannalta erityisen tärkeää. Osallisuutta vahvistaessa lapsi tulee nähdä sekä tiedon tuottajana että sen vastaanottajana. Lapsen kuulluksi tuleminen on tärkeää myös silloin, kuin lapsen tieto on ristiriidassa aikuisten tiedon kanssa. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117, 123–125.) Sosiaali- ja terveysministeriön ja Suomen kuntaliiton antama lastensuojelun laatusuositus korostaa eettisen lastensuojelun lisäksi myös lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta. Laatusuosituksen mukaan vaikuttavien lastensuojelupalveluiden kehittämisen tueksi tarvitaan osallistumisen vahvistamista, jolloin asiakas ja hänen näkemyksensä tulevat kuulluksi. Yhteistyöhön perheen kanssa tulee sisältyä riittävä tiedonkulku ja yhteistyön oikea-aikaisuus. Lapsen ja nuoren kanssa työskennellessä tieto on annetta-

va ymmärrettävässä muodossa ja lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen etunsa mukaisesti. Palvelujen kehittämistyössä lasten ja vanhempien näkökulmat voivat lisätä työntekijöiden näkemystä lastensuojelun todellisuudesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

2.2 Lastensuojelun perhetyö

Perhetyö käsitteenä kätkee sisälleen moninaisesti erilaisia tukimuotoja ja perhetyön organisoijia. Se on määritelty lastensuojelulaissa avohuollon tukitoimenpiteeksi, ja siihen kohdistuu erilaisia odotuksia lastensuojelun kontekstissa. Lähtökohtana on odotus kodin ulkopuolisten sijoitusten määrän vähenemisestä. Vaikka tähän tavoitteeseen ei päästäisikään, tuo perhetyö turvaa lasten kasvulle ja kehitykselle. (Järvinen ym. 2012, 12–13.) Perhetyön painotus vaihtelee neuvonnan ja ohjauksen, kotipalvelun tai lapsen turvattomiin elinolosuhteisiin puuttumisen välillä. Perhetyössä voi myös yhdistyä kaikki edellä mainitut elementit. Perhetyö on lapsiperheille tarjottavaa avohuollon palvelua, jonka järjestäjätahoina voivat olla esimerkiksi kunnan sosiaalitoimi, neuvolat ja päiväkodit, järjestöt ja seurakunnat. Perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, jossa puututaan ja vaikutetaan johonkin asiaan tai vallitsevaan, haitalliseen tilanteeseen perheen sisällä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27, 29.)

Perhetyö on avohuollon palvelu, joka toimii sekä perhepalveluiden että lastensuojelun kontekstissa. Ennen vuoden 2015 lakiuudistuksia perhetyö oli yksinomaan lastensuojelun asiakkuudessa annettavaa erityispalvelua. Sosiaalihuoltolain uudistuksen myötä perhetyö on siirtynyt korjaavan työn ohella myös ennaltaehkäiseväksi, kunnan perhepalveluiden alaiseksi peruspalveluksi. Lastensuojelua koskevat uudistukset etenevät vaiheittain. 1.1.2015 lähtien kotiin annettavia palveluja on voinut hakea omaaloitteisesti, ilman lastensuojelun asiakkuutta ja palvelu myönnetään palvelutarpeen arvioinnin perusteella. Muu lainsäädäntö astui voimaan pääosin 1.4.2015. Kiireellistä sijoitusta koskeva lainsäädäntö puolestaan astuu voimaan vuoden 2016 alussa. (Oikeusministeriö 2015.) Nämä lakimuutokset huomioidaan Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa (Kaste) 2012–2015, jonka yhtenä osaohjelmana on lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittäminen. Toimeenpanosuunnitelman mukaisesti peruspalveluiden on vastattava riskiryhmiin kuuluvien lasten tukemisesta.

Varhaisen tuen avulla pyritään vaikuttamaan myös ylisukupolvisiin ongelmiin ja kierteen pysäyttämiseen. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2012, 16–17.)

Lastensuojelun perhetyö sijoittuu palvelujärjestelmässä ennaltaehkäisevien avopalvelujen ja sijaishuollon välimaastoon. (Heino 2008, 47). Lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle on tarjottava asiakkuussuunnitelman mukaisesti tarvittavat avohuollon tukitoimet. Näitä voivat olla esimerkiksi tuki ongelmatilanteiden selvittämiseksi, lapsen koulunkäynnin ja harrastusten tukeminen ja läheisten ihmissuhteiden ylläpitäminen. Kunta on velvollinen järjestämään tarpeenmukaisesti perhetyötä ja tukihenkilö- tai tukiperhetoimintaa sekä muita perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia. (Lastensuojelulaki 2007.) Lastensuojelun perhetyö on kytkettävissä lastensuojeluprosessiin kaikissa sen vaiheissa. Perhetyöntekijä voi toimia lastensuojelutarpeen arvioinnissa sosiaalityöntekijän työparina. Varsinainen perhetyö käynnistyy sosiaalityöntekijän päätöksen perusteella. Perhetyö voi toimia myös jälkihuollossa, esimerkiksi tukemalla perheen jälleen yhdistymisen vaihetta huostaanottoa purettaessa. Samalla perhetyöntekijä pystyy arvioimaan lapsen kotiuttamisen edellytyksiä. (Heino 2008, 45–46.)

Perhetyötä toteutetaan hyvin monenlaisia menetelmiä hyödyntäen. On tärkeää suunnata työskentely voimavara- ja ratkaisukeskeisesti kohti positiivisempaa tulevaisuutta. Perhetyön moninaisuuden vuoksi työssä kohdataan hyvin monenlaisia perheitä ja on mahdollista, että perhetyötä tehdään saman perheen kanssa toistuvasti. Työskentelyn kesto ja intensiivisyys on tilannekohtaista ja sitä voi olla tarpeen tiivistää tai harventaa myös kesken perhetyöprosessin. Keskeisiä periaatteita perheen kanssa työskenneltäessä ovat asiakaslähtöisyys, perhe- ja lapsilähtöisyys. Asiakaslähtöisyyden näkökulmasta kaikki perheenjäsenet nähdään subjekteina, jotka ovat itsenäisiä toimijoita. Perhelähtöisyydellä puolestaan tarkoitetaan sitä, että vaikka perheenjäsenistä vain osa olisi sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakkaana, huomioidaan myös muu perhe. Lapsilähtöisen perhetyön pääpaino on tukea lapsen hyvinvointia. (Järvinen ym. 2012, 15–17.)

Perhetyö on suhdeperustaista työtä. Perhetyössä työskentely ja interventio fokuoituvat perheenjäsenten välisiin suhteisiin ja niiden tukemiseen sekä vahvistamiseen. (Heino 2008, 46.) Perhetyötä voidaan jäsentää sen painotuspisteiden mukaan. Se voi olla ennaltaehkäisevää, kriisityömuotoista tai korjaavaa perhetyötä. Rajat eri perhetyömuodoille ovat kuitenkin häilyvät, sillä perhetilanteet ja tuen tarve vaihtelee usein myös perhetyö-

prosessin aikana. Ehkäisevän perhetyön avulla pyritään ylläpitämään ja lisäämään perheenjäsenten hyvinvointia ja näin pienentää ongelmien syvenemisen riskiä. Ennaltaehkäisevän perhetyön työmuotoja ovat neuvonta, opastus ja erilaiset tukimuodot perheen arjen sujuvuuden tukemiseksi. Aluillaan olevat ongelmat pyritään tunnistamaan ja ottamaan esille. Jo ilmenneiden riskien ja ongelmien selvittämisessä perhettä tuetaan ja luodaan yhdessä perheen kanssa tilannetta edistäviä toimintatapoja sekä ehkäistään ongelmien syvenemistä ja haittavaikutusten lisääntymistä. Perheen kohtaamissa kriisitilanteissa, joita ovat esimerkiksi perheenjäsenen kuolema, vakava sairastuminen, onnettomuudet tai vakava taloudellisen tilanteen muutos, voidaan perhetyötä tarjota selviytymisen tueksi. Kriisiperhetyö tukimuotona alkaa kriisin alkuselvittelyn jälkeen ja se toimii muiden auttamistoimien, kuten terapian, rinnalla. Kriisin kohdannut perhe ei välttämättä kykene itsenäisesti hakemaan apua tilanteeseensa, jolloin auttajatahojen tulee luoda perheelle turvallisia kriisin käsittelytapoja hienovaraisesti ja kunnioittavasti. Kriisityön tavoitteena on palauttaa perheen omaehtoinen elämänhallinta. (Rönkkö & Rytönen 2010, 32–35.)

Korjaavaksi perhetyötä kutsutaan silloin, joissa perhettä tuetaan ja kuntoutetaan vaikeissa elämäntilanteissa. Korjaava perhetyö on lastensuojelun perhetyötä, jonka taustalla on viranomaisen puuttuminen olemassa olevaan huoleen lasten hyvinvoinnista ja turvallisuudesta. Ongelmat voivat syntyä esimerkiksi perheen elämäntavasta, vanhempien kyvystä huolehtia lapsistaan tai muusta lapsen hyvinvoinnin ja turvallisuuden vaarantavasta syystä. Perhetilanteeseen puuttuminen voi olla pysäyttävää, esimerkiksi perheväkivaltatilanteessa, ongelmaan puuttumista kontrolloikeiden avulla sekä perhetilanteen arviointia. (Rönkkö & Rytönen 2010, 34–35.) Korjaavan perhetyön tavoitteena on muuttaa perheen ongelmatilannetta. Toisinaan perhetyö on niin intensiivistä, että siitä muodostuu jopa koko lapsuusajan jatkuva tukirakenne, jonka tarkoituksena on ehkäistä lapsen huostaanotto. Käsitteenä intensiiviperhetyö viittaa vahvaan psykososiaaliseen tukeen, jonka lisäksi perheeseen kohdistuu usein myös tutkimuksia, hoitoa ja kuntoutusta sekä mahdollisesti myös intervallijaksoja perhekuntoutusyksiköissä. (Heino 2008, 46.) Korjaava perhetyö voi olla myös tukitoimien tarpeen selvittämistä, lastensuojelutarpeen arviointia ja ongelmien syvenemisen estämistä. Perhetyö toimii avohuollon tukitoimena, mikäli se on arvioitu riittäväksi. Perhettä tuetaan saavuttamaan yhdessä asetetut konkreettiset tavoitteet. (Rönkkö & Rytönen 2010, 34–35.)

3 VARHAISKASVATUS LASTENSUOJELUN PERHETYÖN YHTEISTYÖKUMPPANINA

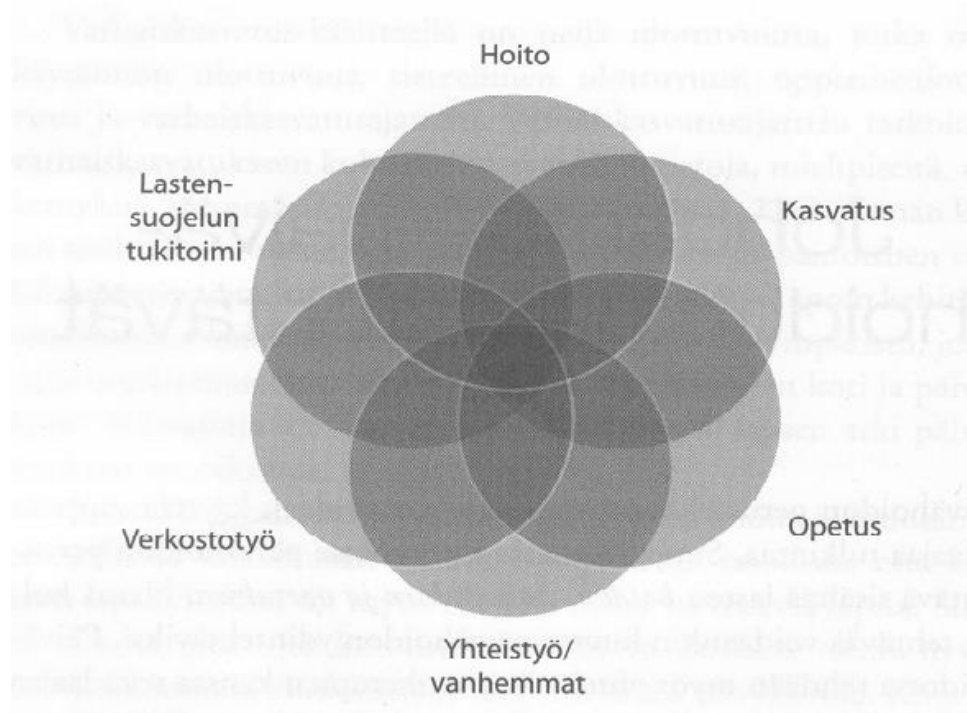
3.1 Lapsilähtöinen varhaiskasvatus

Laki lasten päivähoidosta (36/1973) muutettiin Varhaiskasvatuslaiksi 1.8.2015. Laki-muutoksen ensimmäisessä vaiheessa otettiin käyttöön käsite varhaiskasvatus. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.) Uuden varhaiskasvatuslain 1 § mukaan lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen. Laki määrittelee varhaiskasvatuksen kasvun, opetuksen ja hoidon muodostamaksi kokonaisuudeksi, jota toteutetaan suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodeissa tai perhepäiväkodeissa. Varhaiskasvatus painottuu erityisesti pedagogiikkaan. Lain 2 § mukaan päivähoitoa tarjotaan lapsille, jotka eivät vielä ole oppivelvollisuusikäisiä. Päivähoitoa voivat saada myös sitä vanhemmat lapset, mikäli erityiset olosuhteet sitä vaativat tai hoitoa ei ole muulla tavoin järjestetty. (Varhaiskasvatuslaki 1973.) Vuonna 2013 päivähoidon asiakkaana oli 228 981 lasta, joista 92 % (211 541 lasta) hoidettiin kunnallisessa päivähoidossa. Kunnallisen päivähoidon piirissä olevista lapsista 80 prosenttia hoidettiin kuntien omissa päiväkodeissa. Kunnan perhepäivähoidossa lapsia oli 16 prosenttia ja yksityisiltä ostetuissa ostopäiväkodeissa 4 prosenttia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.)

Varhaiskasvatus on yhteiskunnan järjestämää ja sen toimintaa ohjaa vaatimus lapsilähtöisyydestä. Lapsilähtöinen varhaiskasvatus on prosessi, jossa lapsi sosiaalistuu aktiiviseksi toimijaksi. Varhaiskasvatustyötä ohjaavat erilaiset lait, asetukset ja päätökset. (Kuokkanen 2014, 25–26.) Kuntien lisäksi varhaiskasvatuspalveluja järjestävät yksityiset toimijat, järjestöt ja seurakunnat. Varhaiskasvatuksesta perittävä maksu määräytyy perheen tulojen ja koon mukaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a.) Uuden varhaiskasvatuslain 2 § määrittää varhaiskasvatuksen tavoitteeksi lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen yhdessä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tarpeenmukaisen tuen järjestäminen monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatuslain 11 e § mukaan varhaiskasvatusta järjestävän kunnan on tehtävä yhteistyötä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuo-

jelusta ja terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. (Varhaiskasvatuslaki 1973.)

Laajan tulkinnan mukaan päivähoidon perustehtävät (KUVIO 1) ovat hoito, kasvatusta, opetus, yhteistyö vanhempien kanssa, verkostotyö sekä lastensuojelun tukitoimi. Päivähoidon perustehtävät limittyvät toisiinsa ja ne voivat olla toiminnassa samaan aikaan. Hoito pitää sisällään lapsen perustarpeista huolehtimisen sekä vuorovaikutuksessa tapahtuvat hoivaelementit, joilla pyritään saavuttamaan lapsen hyvinvointi ja turvallisuus. (Koivunen 2009, 12.) Varhaiskasvatustoimintaa ohjaa kolme kasvatuspäämäärää. Näistä ensimmäinen on henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen, jossa korostuu lapsen yksilöllinen kunnioitus. Toisena päämääränä pidetään toiset huomioonottavien käyttäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen, jonka avulla edistetään lapsen myönteistä suhtautumista itseen ja muihin. Kolmas päämäärä, itsenäisyyden asteittainen lisääminen, opettaa lasta hänen edellytystensä mukaiseen omatoimisuuteen. Hyvän hoidon, kasvatuksen ja opetuksen tehtävänä on lapsen myönteisen minäkäsityksen edistäminen sekä ilmaisu- ja vuorovaikutustaitojen ja ajattelun kehittäminen (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005.)

(KUVIO 1 Päivähoidon perustehtävät, Koivunen 2009, 12.)

Varhaiskasvatushenkilöstön ja vanhempien välistä yhteistyötä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Se on suhde, jossa molemmat osapuolet sitoutuvat lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseen. Laadukas kasvatuskumppanuus vaatii toimiakseen tasa-vertaista vuorovaikutusta eli dialogisuutta sekä yhteistä ymmärrystä tavoitteellisesta kasvatuksesta. Kasvatuskumppanuus on pitkä prosessi, jonka rakentamisen ja ylläpitämisen vastuu on varhaiskasvatuksen ammattilaisella. Kasvatuskumppanuuden perusidea on aktivoida vanhempia sekä vahvistaa heidän osallisuuttaan lasta koskevissa asioissa. (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 118–119.)

Varhaiskasvatus voi muiden perustehtäviensä lisäksi toimia myös lastensuojelun tukitoimena. Varhaiskasvatus pystyy tällöin varmistamaan lapsen perustarpeet sekä tukemaan vanhempien kasvatustehtävää. (Koivunen 2009, 16.) Lastensuojelulaki edellyttää, että lasten päivähoidon tulee olla kunnan käytettävissä avohuollon tukitoimia suunniteltaessa (Taskinen 2012, 71). Päivähoidon toimiessa lastensuojelun avohuolto paikkana tulee henkilökunnan huolehtia lapsen turvallisesta olost ja tarjota läheinen aikuiskontakti. Lastensuojeluasiakkuudessa olevan lapsen perheen tukemisessa tarvitaan opastusta kasvatuksellisisa kysymyksissä sekä kuuntelemista. Päivähoidon henkilökunnan tulee nähdä tärkeänä oman työn rajaaminen sekä tarvittaessa perheen ohjaus eri tahojen palvelujen piiriin. (Pihlaja & Viitala 2004, 98–99.)

Onnismaan (1999) mukaan päiväkodit kuuluvat keskeisenä osana lastensuojelun avohuollon tukimuotoihin. Avohuollollisena tukitoimena päiväkotii pyrkii lapsen elämälaadun kohentamiseen sekä perheen elämänrytmin säännöllistämiseen. Vaikeassa elämäntilanteessa olevan lapsen ja perheen tukeminen voi olla osa päiväkodin normaalia toimintaa. Kivimäki (2009) on tutkinut päivähoitoa lastensuojelun avohuollon tukitoimena päivähoidon ja sosiaalityön aikakauslehtien artikkeleiden pohjalta. Tutkimuksen mukaan päivähoito toimii varhaisen tukemisen ja puuttumisen paikkana. Kivimäki toteaa, että päivähoito voi siis korjaavan lisäksi toimia myös ennaltaehkäisevänä toimena. Syyt lapsen sijoittamiseen päivähoitoon lastensuojelun avohuollon tukitoimena ovat moninaiset. Lapsella voi olla esim. pulmia käyttäytymisessä, tunne-elämässä tai kehityksessä. Huolta voivat aiheuttaa myös ongelmat lapsen sosiaalisissa suhteissa tai perushoidossa. Myös kasvu ympäristön heikkous tai vanhempien ja perheen ongelmat ovat tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa lapsen päivähoitoon sijoittamisessa.

Kivimäki (2009) löysi tutkimuksessaan kolme eri merkityskategoriaa päivähoiton merkityksestä lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä. Hänen mukaansa päivähoitolla on yhteiskunnallisen merkityksen lisäksi merkitystä myös perheelle ja erityisesti lapselle. Yhteiskunnallisesti on tärkeää tunnustaa päivähoiton ennaltaehkäisevä vaikutus lastensuojelun tarpeeseen. Subjektiviivisen päivähoito-oikeuden vuoksi päivähoitoa voidaan helposti tarjota tukitoimenpiteeksi luomatta perheelle negatiivista leimaa. Päivähoito toimii perheen monitahoisena palveluna, jonka avulla voidaan tarjota perheille neuvoa, tukea ja kasvatusapua. Päivähoiton merkitys lapselle on tutkielman mukaan erityisen tärkeä. Päivähoito nähdään lasta tukevana palveluna, jossa turvataan lapsen normaali kasvu ja kehitys, tarjotaan turvallisia aikuiskontakteja sekä kompensoidaan puutteellista kotihoitoa.

3.2 Varhainen ja erityinen tuki varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa tapahtuva varhainen tuki tarkoittaa lapsen varhaisvuosina tapahtuvaa tukea sekä mahdollisimman varhain käynnistettyjä tukitoimia. Varhainen tuki toimii ennaltaehkäisevästi, tunnistaen lapsen kasvun ja kehityksen riskitekijöitä. Varhaiskasvatuksessa annettava varhainen tuki voidaan järjestää osana päivittäistä arkea. Lapsen tukemista varhaisvaiheessa toteutetaan yhteistyössä vanhempien kanssa käyttäen hyödyksi moniammatillista osaamista. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Varhaisen tuen tavoitteena pidetään lapsen ja perheen voimavarojen säilyttämistä ja vahvistumista sekä tuen toteutumista asiakkaan arjessa häntä kunnioittaen ja arvostaen (Lindqvist 2008).

Varhainen puuttuminen on toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan lapsen erityiseen tarpeeseen. Varhaisella toiminnan muutoksella voidaan vaikuttaa suotuisasti lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. (Järvinen ym. 2009.) Yksilön kokema subjektiivinen huoli toimii varhaisen puuttumisen työvälteenä. Varhaisen puuttumisen tarkoituksena on ongelmien kärjistymisen ja kasaantumisen ehkäiseminen jo kriisin alkuvaiheessa, jossa mahdollisuudet tukemiseen ja auttamiseen ovat vielä suuret. Varhainen puuttuminen vaatii työntekijältä ongelmiin puuttumisen lisäksi hyvinvointia rakentavaa ja ongelmia ennaltaehkäisevää työtä. (Kuikka 2005.)

Varhaisen puuttumisen tueksi on kehitetty erilaisia työvälineitä. Huolen vyöhykkeistö (Taulukko 1) on Tom Arnkilin ja Esa Erikssonin kehittämä yhteistyöväline, joka sopii käytettäväksi lasten, nuorten ja heidän perheidensä kanssa työskenteleville. Sen avulla voidaan jäsentää omaa huolen astetta, auttamismahdollisuuksien riittävyyttä sekä tarvittavia lisävoimavaroja. Oman tilanteen jäsentämisen lisäksi huolen vyöhykkeistö kehittää avointa yhteistyötä perheiden kanssa. Huolen vyöhykkeistössä on neljä vyöhykettä: ei huolta vyöhyke, pienen huolen vyöhyke, huolen harmaa vyöhyke ja suuren huolen vyöhyke. (Varpu-verkosto i.a.)

HUOLETON TILANNE	PIENI HUOLI		HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Ei lainkaan huolta.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toimovus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä.	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti; lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa.	Huoli erittäin suuri; lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti.

* kontrolli = tilanteen hallinnan lisääminen esimerkiksi rajoittamalla jotain epätoivottavaa asiaa.

(TAULUKKO 1. Huolen vyöhykkeistö, Eriksson & Arnkil 2012, 25.)

Huolen puheeksiottamisen menetelmä kehitettiin tilanteisiin, joissa lapsen liittyvä huoli halutaan ottaa puheeksi vanhempien kanssa. Menetelmän avulla huoli voidaan ilmaista kunnioittavalla tavalla, tukea tarjoten. Menetelmässä käytettävällä lomakkeella huolta lähestytään ennakoiden ja sen avulla voidaan valmistautua puheeksiottoon sekä tehdä jälkiarviointia. Huolen puheeksiottamisen tavoitteena on yhteistyön rakentaminen ja asioiden myönteinen kehittyminen. Tärkeänä nähdään lapsen ja perheen voimavarojen tunnistaminen sekä niitä koskeva positiivinen palaute. (Eriksson & Arnkil 2012, 12–29.)

Yksilöllisistä tavoitteista lähtevä varhaiskasvatuksen erityinen tuki tarjoaa apua lasten kasvatuksellisiin ja kehityksellisiin tarpeisiin. Lapsen tuen tarve arvioidaan yhdessä vanhempien kanssa ja sitä toteuttaa koko kasvattajayhteisö. Yhteiset havainnot lapsen

kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta toimivat erityisen tuen tukitoimien lähtökohtana. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014c.) Lapsen tuen tarve voi ilmetä fyysisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen osa-alueilla. Tuen tarpeen syntyyn voi vaikuttaa myös lapsen kasvuolojen vaarantuminen tai terveyttä ja kehitystä uhkaavat tilanteet. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005.)

1.8.2015 voimaan astunut Varhaiskasvatuslaki (36/1973) velvoittaa laatimaan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia koskevat tavoitteet ja toimenpiteet. Varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee myös kirjata lapsen tuen tarpeet sekä tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen. Varhaiskasvatussuunnitelman laativat varhaiskasvatuksen henkilöstö yhteistyössä vanhempien tai muiden huoltajien kanssa. Lain mukaan suunnitelmaa voivat olla laatimassa myös muut viranomaiset, asiantuntijat tai muut lapsen kehityksen ja oppimisen tukena olevat tahot. (Varhaiskasvatuslaki 1973.) Tukea tarvitsevan lapsen eri tahojen kanssa tehdyt kasvatus- ja kuntoutussuunnitelmat sovitetaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005).

Lapsen tarvitsemat tukitoimet järjestetään osana yleisiä varhaiskasvatuspalveluja tiiviissä yhteistyössä vanhempien kanssa. Tukitoimiin kuuluvat lapsen fyysisen, psyykkisen ja kognitiivisen ympäristön mukauttaminen, kasvutoimintojen eriyttäminen, perustaitojen harjaannuttaminen sekä lapsen itsetunnon vahvistaminen. Varhaiskasvatuksen suunnitelmallisesti käytettäviä kuntouttavia elementtejä ovat arjen struktuuri, hyvät vuorovaikutussuhteet, toiminnan ohjaus, ryhmätoiminta sekä lapsen kehityksen osa-alueiden tukeminen. Varhaiskasvatukseen voi liittyä myös muita lapsen tarvitsemia tukipalveluja (esim. terapia, kuntoutusohjaus), jotka järjestetään kasvatuksen kanssa yhtenäisenä kokonaisuutena. Palvelujen yhteensovittaminen vaatii viranomaisyhteistyötä, henkilöstöresursseja sekä tarvittavia tiloja, välineitä ja materiaaleja. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005.)

4 MONIAMMATILLINEN VERKOSTOTYÖ

4.1 Verkot ja moniammatillinen yhteistyö

Verkosto-käsitteen juuret löytyvät 1950-luvulta John Barnesin tutkimuksista. Verkostotyö-nimikettä alettiin käyttää 1970-luvulta lähtien sekä terapia- että sosiaalityössä. (Seikkula & Arnkil 2009, 12.) Virtasen (1999) mukaan verkostotyöstä ja yhteistyöstä alettiin Suomessa puhua 1980-luvulla sosiaalityöstä puhuttaessa. Verkostotyö ja sen menetelmät olivat käytössä jo asiakastyössä, mutta nyt sen haluttiin kuuluvan myös viranomaistyöhön. Verkostotyötä voidaan siis tehdä asiakkaan verkoston lisäksi viranomaisista koostuvissa moniammatillisissa tiimeissä ja poikkihallinnollisissa työryhmissä. (Virtanen 1999, 36.) Whittington (2003, 16) määrittelee kumppanuuden organisaatioiden, ryhmien sekä ammattilaisten ja ihmisten väliseksi suhteeksi, joka on saavutettavissa ja jota voidaan käydä läpi ja ylläpitää. Yhteistyö puolestaan on Whittingtonin mukaan aktiivinen prosessi, jossa kumppanuus on toiminnassa.

Moniammatillinen yhteistyö vakiintui käsitteenä Suomessa 1990-luvulla. Se toimii eräänlaisena sateenvarjokäsitteenä pitäen sisällään monenlaisia ilmiöitä. Moniammatillista yhteistyötä käytetään esimerkiksi strategisessa suunnittelussa ja hallinnollisissa ratkaisuisissa. Sen avulla voidaan selvittää myös asiakkaan päivittäisiä ongelmia. Yhteistyötä tekevilla ihmisillä on yhteinen työ tai tehtävä. Yhteistyössä voidaan ratkaista ongelmia, tehdä päätöksiä tai etsiä yhdessä uusia näkymiä. Yhteistyössä moniammatillisuus tuo mukanaan eri tiedon ja osaamisen näkökulmia. Moniammatillisen yhteistyön haasteena onkin näiden tietojen ja osaamisten yhdistäminen yhteisen käsityksen ja ymmärryksen luomisessa. (Isoherranen 2004, 13–14.)

Isoherrasen (2004, 137–139) mukaan moniammatillisuus vaatii kehittyäkseen asiakkaan kokonaisuuden huomioimisen lisäksi eri organisaatio- ja sektorirajojen ylityksiä. Yhteistyön rakentamisen tueksi tarvitaan ymmärrystä yhteistyön kehityksen suunnasta sekä molemminpuolista palautetta. Laadukas, verkostoitunut ja kokonaisvaltainen yhteistyö vaatii toiminnan koordinoitua ja organisointia. Uuden tekniikan lisäksi tarvitaan perinteisiä tapaamisia sekä kasvokkain tapahtuvaa keskustelua. Työelämän arjen tuomia esteitä moniammatillisen yhteistyön kehittymiselle ovat mm. verkostoyhteistyökumppaneit-

den ja heidän palvelujen tuntemattomuus, puutteelliset kommunikointitaidot ja yhteistyön organisatoriset ja rakenteelliset edellytykset, yhteisten koulutusten puute sekä ammattilaisten hierarkkiset asenteet.

Lyhty ja Nietolan (2015, 147–148) mukaan ammatillisessa koulutuksessa tarjotut valmiudet moniammatilliseen työskentelyyn voivat olla riittämättömiä. Moniammatillinen yhteistyö vaatii työntekijältä tiimi- ja reflektointitaitoja, joiden harjoittelu tulisi aloittaa jo koulutusaikana. Myös vahvan ammatti-identiteetin näkeminen voimavarana kuuluu moniammatilliseen yhteistyöosaamiseen.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) yhtenä tarkoituksena on yhteistyön parantaminen sosiaalihuollon sekä kunnan eri toimialojen ja muiden toimijoiden välillä. Lain 41 § määrittää monialaisen yhteistyön tehtäväksi palvelujen muodostamisen asiakkaan edun mukaiseksi kokonaisuudeksi. Sosiaalihuollon viranomaisen tulee huolehtia siitä, että palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen sekä asiakassuunnitelman laatimiseen on käytettävissä riittävästi osaamista ja asiantuntemusta. Työntekijän velvollisuutena on pitää yhteyttä palveluja ja tukitoimia järjestäviin yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin sekä asiakkaan omaisiin ja muihin läheisiin henkilöihin. (Sosiaalihuoltolaki 2014.)

Seikkula & Arnkilin (2009) mukaan palvelujärjestelmässä osallisena olevan asiakkaan kanssa työskennellessä verkostotyö on välttämätöntä. Asiakas tuo keskusteluihin mukanaan oman läheisverkostonsa sekä ne ammattiauttajat, jotka ovat asiakkaan elämässä tällä hetkellä tai joiden kanssa asiakas on ollut tekemisissä aiemmin. Verkostotyö vaatii toimiakseen niin ammattilaisten välisiä kuin ammattilaisten ja asiakkaiden kesken tapahtuvia rajanylityksiä. Nämä rajanylitykset auttavat saamaan maallikoiden voimavaroja pulmanratkontaan. Rajanylitykset auttavat myös tilanteissa, joissa asiakkaan ongelmiin ei saada ratkaisua sektorijärjestelmän työnjaolla.

Psykososiaalisessa työssä on usein tilanteita, joissa asiakkaan pulmat vaativat ympärilleen laajan joukon erilaisia toimijoita. Parhaimmillaan moniammatillinen verkosto täydentää ammattilaisten asiantuntemusta sekä tarjoaa asiakkailleen asiantuntevaa apua ja palveluksia. Moniammatillisen verkostotyön haasteina voivat olla ammattilaisten epätietoisuus vastuunjaosta, loputtomat verkostokokoukset sekä tilanteiden kriisiytyminen tai umpikujaan ajautuminen. Asiakkaiden näkökulmasta katsottuna haasteina voivat olla

ammattilaisten toimien ja toimenpiteiden epäsovivuus tai se, etteivät he tule kuulluksi. (Seikkula & Arnkil 2009.)

Katariina Pärnä on tutkinut lapsiperhepalvelujen moniammatillista yhteistyötä ja sen kehittämistä Lastensuojelullisen varhaiskuntoutuksen kehittäminen ja toteuttaminen - kehittämishankkeesta saatujen kokemusten perusteella. Pärnän tutkimuksen mukaan toimivan moniammatillisen yhteistyön edellytyksenä on tahto yhteistyöhön, yhteistyön tarpeen tunnistaminen asiakaslähtöisesti, ammatillisten rajojen ylittäminen, asiantuntijuuden yhteinen rakentaminen sekä luottamukseen perustuva kollegiaalisuus. Moniammatillinen yhteistyö vaatii tavoitteiden monitasoisuuden tunnistamista sekä tavoitteiden konkreettista määrittelyä, jonka tulee jatkua koko yhteistyöprosessin ajan. (Pärnä 2012, 216–218.)

Pärnän (2012) tutkimuksen mukaan lapsiperhepalveluissa tapahtuvan yhteistyön päämääränä tulee nähdä lasten ja vanhempien suhteen vahvistaminen sekä perheen hyvinvoinnin lisääminen. Tuloksellinen moniammatillinen yhteistyö voimavaraistaa asiakkaan lisäksi myös työntekijää sekä kehittää työntekijän osaamista. Tutkimuksesta käy ilmi, että myös yhteinen arviointi tuo lisäarvoa moniammatilliseen yhteistyöhön. Lyhty ja Nietola (2015, 151–153) näkevät moniammatillisen yhteistyön tärkeimpänä tavoitteena asiakkaalle kohdistuvat hyödyt. Tärkeänä tulee nähdä asiakkaan aito osallisuus työn suunnittelusta aina arviointivaiheeseen saakka. Asiakkaan vahva osallisuus mahdollistaa auttamisen kevyemmällä interventioilla sekä lisää asiakkaiden tyytyväisyyttä.

4.2 Perhetyön ammatillinen verkosto

Perhetyön piirissä oleva perhe tarvitsee usein moniammatillista työtä. Perhetyöntekijän lisäksi perheen tukena voi toimia laaja joukko muita ammattilaisia. Perheen viranomaisverkostoon voivat kuulua mm. terveydenhuollon, varhaiskasvatuksen, koulutoimen sekä sosiaalitoimen asiantuntijoita. Perhe voi mahdollisesti tarvita myös psykologin, puheterapeutin, fysioterapeutin, ravitsemusterapeutin tai toimintaterapeutin palveluja. Perhetyön asiakkaaksi ohjaututaan yleisimmin ammattilaisten kautta, joten moniammatillisuus on läsnä jo heti perhetyön aloitusvaiheessa. (Järvinen, Lankinen, Taa-jamo, Veistilä & Virolainen 2012, 92–93.)

Perhetyön moniammatillisen työn taustalla on perheiden moniasiakkuus, jossa perheiden tilanteet ovat moniulotteisia tai -ongelmaisimpia. Pää tavoitteena on löytää perheelle ja sen jäsenille heidän tarpeisiinsa vastaava tuki. Organisaatioiden tavoitteina voivat olla asiakaspalvelun laadun parantaminen sekä ammatillisen työn vahvistaminen. Moniammatillisessa työssä voidaan pyrkiä myös monipuolisen ymmärryksen saavuttamiseen sekä tulokselliseen ongelmanratkaisuun. (Rönkkö & Rytönen 2010, 288.)

Perhetyön moniammatilliset työryhmät voivat olla jatkuvia tai tarvittaessa koottavia. Niiden peruseräperiaatteina ovat yhteiset menettelytavat ja pelisäännöt sekä avoin vuorovaikutus. Asiakkaan tilanteen selkeyttämiseen sekä muutoksen tukemiseen tarvitaan eri toimijoiden osaamisen yhdistämistä. Moniammatillisen työryhmän tulee pitää ensiarvoisen tärkeänä perheen tietoisuuden lisäämistä yhteistyökumppaneiden työnjaosta ja vastuun jakautumisesta sekä perheen omasta vastuusta ja osuudesta asian hoitamisessa. Tärkeänä tulee myös nähdä lapsen näkökulman selvittäminen lisäämällä lapsen rohkeutta omien mielipiteiden kertomiseen. (Järvinen ym. 2012, 93.)

Moniammatillisen perhetyön edellytyksenä pidetään eri asiantuntijoiden roolien selkeyttä sekä päätöksentekoon osallistumista. Ammattilaisten tulee sitoutua sovittuihin asioihin sekä kantaa vastuu omasta toiminnasta yhteisesti sovitun linjan mukaisesti. Moniammatillinen perhetyö asettaa vaatimuksen autonomiasta, tasa-arvosta sekä ilmaisu- ja vapaudesta. Yhteispalavereiden on tarkoitus tuottaa asiantuntemusta yhteisen vuorovaikutuksen tuloksena. Ammattikuntien erilaisten tietokäsitysten hyväksyminen sekä ammatillisten kielten yhteensovittaminen ovat moniammatillisen verkostotyön edellytyksiä. Perheiden monimutkaisten ongelmien selvittäminen moniammatillisessa verkostossa vaatii myös asiantuntijoiden erilaisten todellisuuskäsitysten ja niistä tehtyjen tulkintojen ymmärtämistä, yhteensovittamista sekä tutkimista. Moniammatillinen työskentely tekee yksittäisen työntekijän työn näkyväksi ja julkiseksi. Tämä lisää ammattilaisille tietoa yhteistyökumppaneiden käyttämisestä työtavoista sekä menetelmistä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 288–289.)

Moniammatillinen työskentely antaa perhetyöntekijälle mahdollisuuden kehittää omaa vuorovaikutus- ja verkostoasiantuntijuutta. Työntekijän tulee hallita erilaisia yhteistyömenetelmiä sekä tunnistaa osaamisensa rajat sekä omat asiantuntijuutensa vahvuudet. Moniammatillisessa työskentelyssä tulee nähdä myös oman työnsä sijoittuminen koko-

naisuuteen. Perhetyöntekijä pystyy moniammatillisen työryhmän jäsenenä saamaan uusia näkökulmia perheen asioihin sekä löytämään erilaisia keinoja perheen tukemiseen. Kokonaisnäkemys perheen tilanteesta ja auttavista tahoista mahdollistaa oman ammatillisuuden ja vastuun rajojen selkiintymisen ja tarkentumisen. (Järvinen ym. 2012, 93–94.)

4.3 Moniammatillisuus varhaiskasvatuksen kentällä

Päiväkodissa toteutettava moniammatillisuus ulottuu päiväkodin sisäisestä prosessista aina yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävään ulkoiseen moniammatillisuuteen. Ulkoinen moniammatillisuus vaatii eri organisaatioita edustavilta työntekijöiltä oman osaamisen rajojen ylittämisen lisäksi myös hallinnon rajojen ylittämistä. Ulkoinen moniammatillisuus voidaan ymmärtää suppeasti yhteistyönä niiden ammattilaisten kanssa, jotka työskentelevät samojen lasten tai perheiden kanssa. Laajempi käsitys ulkoisesta moniammatillisuudesta vaatii yhteistä suunnittelua sekä sellaisten toimintamallien kehittämistä, jotka ylittävät hallinnollisia rajoja. Ulkoisen moniammatillisuuden kehittäminen vaatii oman osaamisen ja asiantuntijuuden riittävyden tiedostamista sekä jatkuvaa koulutusta ja työnohjausta. (Karila & Nummenmaa 2001, 146–148.)

Kainulainen (2007) on tutkinut avohuollollisena tukitoimena järjestetyn päivähoiton prosessia moniammatillisena yhteistyönä. Tutkimus osoittaa, että eri asiantuntijoiden välinen moniammatillinen yhteistyö on haastavaa ja monitahoista. Yhteistyön tekemistä ja sen onnistumista vaikeuttavat erityisesti työntekijöiden erilaisten näkemysten kirjo, työntekijöiden vaihtuvuus sekä vaitiolovelvollisuus. Yhteistyön ongelmakohtina nähtiin myös yhteisten palaverien vähyys sekä työntekijöiden huono saavutettavuus. Tutkimuksen mukaan asiantuntijat olivat yhtä mieltä siitä, että prosessin aikana perheen roolin tulee olla keskiössä ja että yhteistyö perheiden kanssa on prosessin onnistumisen kannalta erityisen tärkeää. Tutkimuksen mukaan yhteistyöprosessi vaatii kehittyäkseen mm. yhteistyötahojen ja heidän työnkuviansa tuntemuksen lisäämistä, yhteisiä kokoontumisia, yhteistä toiminnan suunnittelua ja arviointia sekä avoimuutta.

Varhaiskasvatuksessa verkostotyöksi kutsutaan tapaamisia, joihin lapsen ja perheen lisäksi voidaan kutsua viranomaisia, perheen sukulaisia ja ystäviä. Tavoitteena on, että

epävirallisten ja virallisten tukiverkostojen avulla löydetään perheen tarpeita parhaiten tukeva verkosto. Lähtökohtana verkostotyölle on lapsen ja perheen kuulluksi tuleminen. Varhaiskasvatuksen yhteistyökumppaneiksi voidaan lukea esimerkiksi päivähoidon esimies, kiertävä erityislastentarhaopettaja (Kelto), erityislastentarhaopettaja (Elto), lastenneuvola, perheneuvola, koulu, sosiaalitoimi sekä seurakunta. (Järvinen ym. 2009, 95–96.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteuttamista ohjaavan varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2005) mukaan laadukas varhaiskasvatus edellyttää eri tahojen välistä verkostoyhteistyötä, jonka keskeisenä tavoitteena on mahdollisimman varhainen puuttuminen. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat opetus-, sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja liikuntatoimi, yksityiset palveluntuottajat, seurakunnat, järjestöt, oppilaitokset ja sosiaalialan osaamiskeskukset. Näiden yhteistyötahojen kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja toimintatavat kirjataan kunnan ja yksikön varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lastensuojelun, perhetyön, perheneuvolan, kotipalvelun ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa sovitut yhteistyökäytännöt ja periaatteet palvelevat lasten etua esimerkiksi tilanteessa, jossa edellytetään viranomaisen puuttumista. (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005, 10)

Valtioneuvoston vuonna 2005 asettaman varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan tavoitteena oli varhaiskasvatuksen kehittämisen tukeminen ja edistäminen sekä tulevaisuuden vision laatiminen varhaiskasvatuksen kehittämisestä ja toteuttamisesta. Neuvottelukunnan tehtäväksi asetettiin myös eri hallinnonalojen, järjestöjen, tutkimus- ja koulutuslaitosten, kuntien ja muiden tahojen yhteistyön edistäminen, vahvistaminen ja yhteensovittaminen. Neuvottelukunnan loppuraportti pitää sisällään päivähoitoa koskevan lainsäädännön uudistamisen, henkilöstön kouluttamisen ja osaamisen kehittämisen sekä päivähoito- ja varhaiskasvatuspalveluiden kehittämisen. Raportissa todetaan, että sosiaalisten ongelmien monimutkaistuminen vaatii järjestelmien ja palveluiden tasolla yhteistyötä ja moniammatillisuutta perheiden ja lasten kasvun tukemiseksi. Varhaiskasvatuksen ulkoinen moniammatillisuus vaatii henkilöstöltä vuorovaikutus- ja verkostoitumistaitoja sekä ammatillisuuden esiintuomista. Ulkoisen moniammatillisuuden kehittämiseen tulee kiinnittää tulevaisuudessa huomiota perus- ja täydennyskoulutuksessa sekä varata sitä varten riittävästi henkilöstö- ja työaikaressurseja. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008.)

4.4 Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun verkostotyö tutkimuskunnissa

Tutkimuskunnista väestöltään suurin, Pohjois-Savossa sijaitseva Varkaus, oli vuoden 2013 lopulla asukasmäärältään 22 105 asukkaan kaupunki (Varkauden kaupunki 2015). Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelman mukaan moniammatillisen yhteistyön tehtävänä on selkiyttää eri tahojen vastuut ja tehtävät sekä etsiä oikeat tukimuodot ja palvelut mahdollisimman varhain. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoiksi mainitaan mm. Varkauden kaupungin sosiaalitoimen lastensuojelu perhe- ja sosiaalityöntekijöineen, terveystoimi, lasten ja nuorten keskus Nikula sekä perusopetus. Yhteistyötä perheiden ja yhteistyötahojen kanssa pidetään jatkuvan ja tavoitteellisen arvioinnin kohteena. (Varkauden kaupunki 2014.) Varkauden kaupungin lastensuojelusuunnitelmassa (2009–2012) on painopistealueeksi nostettu eri viranomaisten ja lapsille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä tehtävän yhteistyön tarve ja sen kehittäminen. Ongelmaksi on koettu verkostopalavereihin osallistuminen kiireen ja työpaineiden keskellä. Yhteistoimintaa pyritään edistämään hyvällä suunnittelulla ja toimivilla käytännöillä niin, että saadaan aikaiseksi yhteinen näkemys ja uusia ratkaisumalleja ongelmatilanteisiin. Kehitystyön avulla pyritään parantamaan palvelutoiminnan vaikuttavuutta. (Varkauden kaupunki 2009.) Vuoden 2016 alussa Varkauden kaupunki ottaa uuden toimintatavan käyttöön edistääkseen perheiden hyvinvointia. Tavoitteena on vähentää tarvetta huostaanottoihin ja lisätä tukea ennaltaehkäisevästi sekä säästää resursseja. Lähtökohdaksi asetetaan perheen avun tarve ja kuhunkin tilanteeseen sopivan avun antajan löytäminen. Järjestöt, yhdistykset sekä yritykset otetaan mukaan uuteen toimintatapaan ja tällä pyritään tekemään yhteistyötä yli palvelualue rajojen. (Ylönen 2015.)

Leppävirran kunta sijaitsee Pohjois-Savossa, 25 kilometrin päässä Varkauden kaupungista. 31.12.2014 Leppävirran kunnan asukasluku oli 10 015. (Leppävirran kunta 2015.) Leppävirran kunnan varhaiskasvatussuunnitelman mukaan varhaiskasvatus toimii osana laajaa verkostoa. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat lastenneuvola, koulu ja seurakunta. Varhaiskasvatus ohjaa tarvittaessa perheitä sosiaalityöhön sekä perheneuvolaan. Erityiseen tukeen tarvittavia tukipalveluja ovat esimerkiksi lastensuojelu ja perhetyö, joiden kanssa Leppävirran varhaiskasvatuksen kiertävä erityislastentarhanopettaja toimii tiiviissä yhteistyössä vanhempien ja kasvatushenkilöstön rinnalla. (Leppävirran kunta 2010 4, 14–15.) Leppävirran kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman (2013–2016) mukaan yksi lastensuojelun keskeisistä painopisteistä on yli hallintokuntien me-

nevän moniammatillisen yhteistyörakenteen kehittäminen esimerkiksi yhteisen moniammatillisen koulutuspäivän avulla (Leppävirran kunta 2013).

Tutkimuskunnista Joroisten kunta on asukasmäärältään toiseksi pienin. Etelä-Savon maakunnassa sijaitsevan Joroisten kunnan asukasluku oli kesäkuussa 2015 5174 (Joroisten kunta 2015). Joroisten kunnan varhaiskasvatussuunnitelman 2013–2015 mukaan päivähoidon kanssa yhteistyössä toimivat mm. perusopetus, terveydenhuolto, lastensuojelu sekä seurakunta. Varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu Joroisten ostama Alvari-perhetyön palvelu Lapsen Kengissä ry:ltä ja sen tiivis yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa. Alvari-perhetyöntekijä voi esimerkiksi osallistua avohuollon tukitoimena päivähoitossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun vanhempien suostumuksella. (Joroisten kunta 2014, 24,37.) Alvari-perhetyön ja Joroisten kunnan välinen sopimus päättyi vuoden 2014 loppuun.

Etelä-Savossa sijaitsevassa Juvan kunnassa oli asukkaita vuoden 2013 lopulla 6684 (Juvan kunta i.a). Juvan varhaiskasvatuksen moniammatilliseen yhteistyöverkostoon kuuluvat neuvola, psykologi, koulu, seurakunnat, sosiaalityöntekijä, perhetyö sekä terapeutit. Varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tarvittaessa ohjata erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai perheen erityispalvelujen (esim. sosiaalityö) piiriin. (Juvan kunta 2013, 10, 22.) Juvan kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2015–2016 listaa lastensuojelun kehittämiskohteeksi yhteistyöverkostojen toimivuuden. Tavoitteeksi asetetaan ammattihenkilöiden osaaminen ja tiedon vahvistaminen lastensuojelukysymyksiä koskevien koulutusten avulla. Varhaiskasvatuksen tärkein kehittämiskohde on moniammatillisen yhteistyön lisääminen. Kehittämistyön toimenpiteenä käytetään moniammatillisia yhteistyötapaamisia sekä työryhmiä, joiden tavoitteena on riittävän varhaisen tuen tarpeen havainnointi ja puuttuminen. (Juvan kunta 2015.)

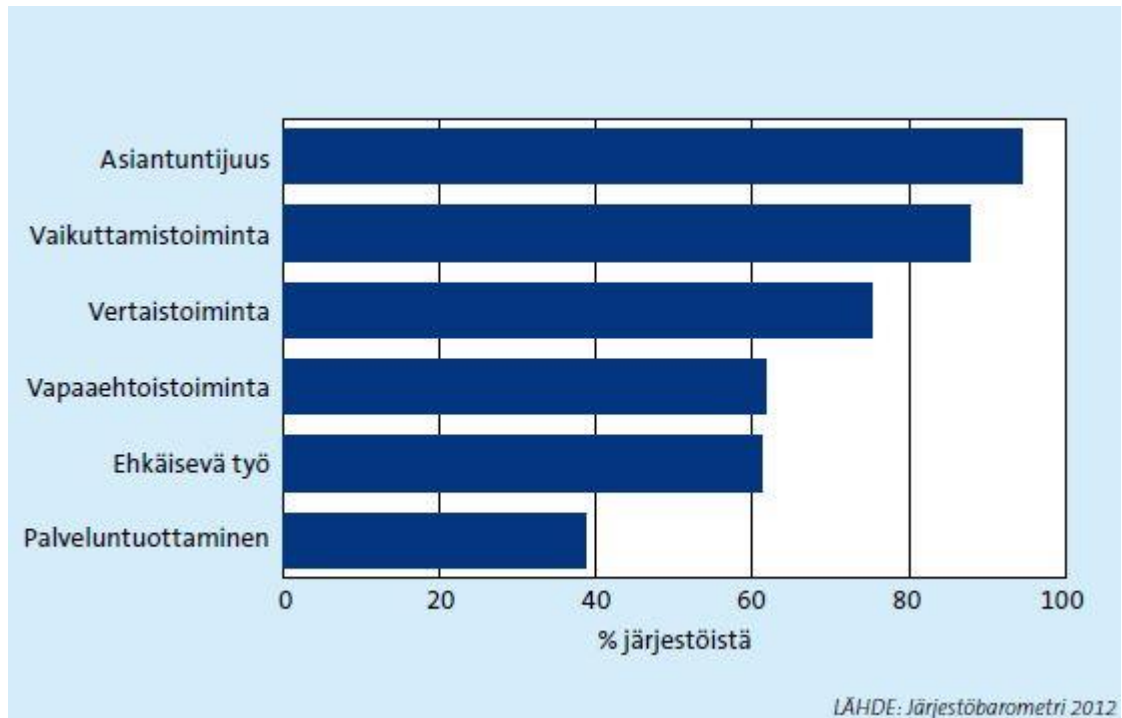
Rantasalmi on tutkimuskunnistamme asukasluvultaan pienin ja sijaitsee Etelä-Savossa. 31.12.2013 Rantasalmen kunnan asukasmäärä oli 3872. (Rantasalmen kunta i.a.) Rantasalmen varhaiskasvatuksen moniammatillisen verkostoyhteistyön tavoitteena on varhainen vaikuttaminen riskitilanteissa. Varhaiskasvatus osallistuu kunnan eri toimijoiden kanssa moniammatilliseen työryhmään, jonka tehtävänä on koota osaamista ja ammattitaitoa yhteistyöhön. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma listaa yhteistyötahoiksi mm. terveydenhuollon, sosiaali- ja koulutoimen sekä seurakunnan. Keskeisiksi kumppaneiksi

mainitaan järjestöistä Mannerheimin lastensuojeluliitto sekä Lapsen Kengissä Ry. (Rantasalmen kunta 2011, 22–23.) Rantasalmella on käytössä Juvan ja Joroisten kuntien kanssa yhteistyössä tehty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2010–2012, jossa yhdeksi strategiseksi tavoitteeksi nostetaan moniammatillinen yhteistyö ja sen kehittäminen. Yhteistyön kehittämisen tueksi tarvitaan toimivia moniammatillisia työryhmiä. Päivähoidon näkökulmasta yhteistyön vahvuudeksi on koettu moniammatillisuus peruspalveluiden sisällä ja haasteeksi yhteistyö erityispalvelujen osalta. Varhainen puuttuminen ja yhteistyö lapsitoimijoiden kesken ovat olleet lastensuojelun näkökulmasta katsottuna toimivaa. (JJR- perusturva 2010.)

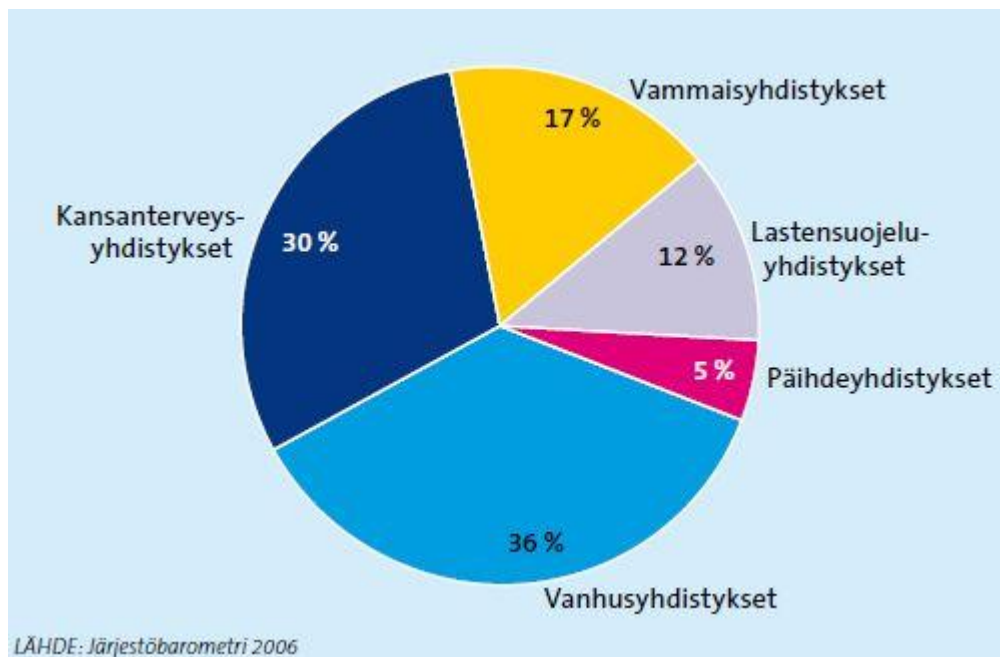
5 LAPSEN KENGISSÄ RY KOLMANNEN SEKTORIN PALVELUN TUOTTAJANA

5.1 Järjestö palvelun tuottajana

Suomessa on yhteensä noin 136 000 eri alojen yhdistystä. Sosiaali- ja terveysalan valtakunnallisia järjestöjä on noin 200, joiden alla toimii piiri- ja jäsenyhdistyksiä. (Suomen sosiaali ja terveys ry, i.a., 5) Sosiaali- ja terveysalan järjestöistä määrällisesti suurin osa on Lapsen Kengissä ry:n tavoin paikallisyhdistyksiä. Rekisteröityjä paikallisyhdistyksiä on vuoden 2014 järjestöbarometrin mukaan noin 10 000. (Suomen sosiaali ja terveys ry 2014, 21.) Valtakunnallisella tasolla paikallisyhdistyksillä on kaiken kaikkiaan noin 1,3 miljoonaa jäsentä. Järjestötoiminta koskettaa laajaa väestönosaa. Valtakunnallisten järjestöjen toiminnan keskiössä ovat asiantuntijuus ja päättäjiin vaikuttaminen. Vaikka järjestötoiminta usein mielletään painottuvan vapaaehtois- ja vertaistukeen perustuvaan työhön, pääpaino järjestötoiminnalla on toimia oman alansa asiantuntijana (TAULUKKO 2). Kolmannen sektorin palvelujen tuottamisesta vastaa usein valtakunnallisten järjestöjen jäsenyhdistykset. Sosiaali- ja terveysalan palvelutuotanto on jakautunut vuoden 2006 järjestöbarometrin mukaan kansanterveysyhdistykseen, vanhusyhdistykseen, vammaisyhdistykseen, lastensuojeluyhdistykseen sekä päihdeyhdistykseen (KUVIO 2). (Suomen sosiaali ja terveys ry i.a, 5, 8.)

(TAULUKKO 2 Järjestötoiminnan keskeiset tehtävät, Sosiaali- ja terveys ry 2012, 7)

(KUVIO 2 Paikallisten sosiaali- ja terveysyhdistysten toimialat, Sosiaali ja terveys ry 2012, 5)

Sosiaali- ja terveysalan järjestöt syntyvät tarpeesta saada kansalaislähtöinen ääni kuuluviin yhteiskunnallisella tasolla. Usein myös ongelman ratkaisutavoite on ennalta visioitu. Järjestöjen taustalla olevat henkilöt ovat usein joko ongelmasta itse kärsiviä tai hei-

dän läheisiään. Järjestöjä on perustettu myös omilla tahoillaan toimintansa riittämättömäksi tuntemien virkamiesten johdolla. Tällöin olemassa oleva ongelma on nostettu esiin järjestötoiminnan kautta. Järjestötoiminnan käynnistymisen perusta pohjautuu vertaisuuteen. Järjestön toiminta kehittyy yleensä toiminnassa mukana olevien yhteydenpidosta, joka nousee toiminnan tasolle esimerkiksi tapahtumien ja esiintymisten muodossa. (Möttönen & Niemelä 2005, 57.)

Järjestöjen kentällä toiminta on monitasoista, kirjavaa ja myös hajanaista. Toisten järjestöjen toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, toiset järjestöt puolestaan toimivat ammatillisesti palkattujen työntekijöiden turvin. (Niemelä & Möttönen 2005, 160, 207–208.) Järjestötoiminnalla on kaksi perustehtävää. Tehtävistä toinen on edustaa toiminnallaan omaa jäsenistöään ja tuoda heidän tarpeensa kuuluviin. Toinen perustehtävistä puolestaan on tuottaa järjestön vaikutuspiirissä oleville henkilöille tarvittavaa palvelua tai vaihtoehtoisesti huolehtia, että jäsenistön tarpeisiin vastataan muiden tahojen tuottamilla palveluilla. Nämä lähtökohdat jakavat järjestötoiminnan jäsenhyötysektoriin ja julkishyötysektoriin. Järjestön toimiessa jäsenhyötysektorilla, sen tavoitteena on saada jäsenistölleen etuja suhteessa yhteiskunnan muihin palveluntuottajiin ja toimijoihin. Julkishyötysektorilla järjestön toiminta puolestaan tähtää tuottamaan täydentäviä tai korvaavia palveluja eri sektoreilla, jotka kuuluvat julkisen vallan vastuulle. (Möttönen & Niemelä 2005, 151–152.)

Kansalaisyhteiskuntatoimintaa ja sen viranomaisyhteistyötä edistää valtioneuvoston asettama kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE. KANEn vuosien 2012–2016 toimikauden tavoitteiden keskiössä on edistää kansalaisyhteiskunnan toimintaa vahvistamalla sen toimintaedellytyksiä, edistämällä osallistumista ja hallintoa sekä tuomalla järjestöjen ääni kuuluviin kuntauudistuksessa. Nämä tavoitteet ovat vahvassa yhteydessä hallitusohjelmiin. KANEn kehittämistyön tavoitteiden lähtökohtia ovat suomalaisen yhteiskunnan tasa-arvon edistäminen ja kansalaisyhteiskunnan vaikuttavuuden vahvistaminen, kansainvälistä yhteistyötä ja vertailua unohtamatta. (Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta 2013, 5.)

Hankkeet yhteistyön muotona nähdään Möttösen ja Niemelän teoksessa edullisina mm. sekä rahoitusmekanismien että yhteiskunnan muuttuvien ongelmien vuoksi. Järjestötoiminnan rahoitusjärjestelmä on monikanavainen ja pirstaleinen. Ulkopuolinen rahoitus

suuntautuu usein erilaisiin hankkeisiin ja projekteihin. Suuntana on suosia paikallistason verkostoyhteistyötä hyödyntäviä hankkeita. Hankkeilla on yleensä ulkopuolinen rahoittaja, joka vastaa suuresta taloudellisesta osuudesta. Määräaikaisen hankkeen päättyessä myös ulkopuolinen rahoitus katkeaa. Tällöin kunta joutuu harkitsemaan hankkeen tuottaman sosiaalipalvelun täysipainoista kustantamista tai toiminnan päättämistä. (Möttönen & Niemelä 2005, 163–166.)

Kunnan ja järjestöjen yhteisillä organisaatioilla tarkoitetaan useimmiten säätiöitä ja yhdistyksiä. Säätiöissä yhteistyösuhde on kiinteämpää kuin yhdistyksissä. Yhteistyön tavoitteena on molemminpuolinen etujen tavoittelu. Yhteisorganisaatio mahdollistaa järjestöille ajaa jäsenistönsä etuja tehokkaammin, kunta puolestaan pyrkii yhteistyöllä tehokkaampaan palvelutuottamiseen. Yhteisorganisaatiot perustuvat verkostotyöhön, mutta vievät sen vielä kiinteämmälle asteelle sekä yhteistyön määrän että vahvemman sitoutumisen kautta. Perustehtäviä on kaksi: palvelujen kehittäminen ja niiden tuottaminen. Lisäksi on myös puhtaasti tutkimus- ja kehittämistyöhön perustuvia yhteisorganisaatioita. (Möttönen & Niemelä 2005, 166–170.)

5.2 Kunnan ja järjestön välinen tilaaja-tuottajamalli

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta (733/1992) 4 § antaa kunnalle mahdollisuuden järjestää sosiaalihuoltolain mukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon alaan liittyvät palvelut joko itsenäisesti, yhteistyössä tai ostopalveluina. Kunta voi järjestää palvelut ja tehtävät yhteistyössä muiden kuntien tai kuntayhtymän kanssa. Lisäksi kunta voi toteuttaa palveluiden hankinnan ostopalveluina toisilta kunnilta, kuntayhtymältä, muilta julkisilta tuottajilta sekä yksityiseltä tai kolmannen sektorin palvelun tuottajilta. Kunnan on harkittava tarkoin, onko hyödyllisempää tuottaa palvelut itsenäisesti vai hankkia ne sopimusperusteisena ostopalveluna. (Möttönen & Niemelä 2010, 151, 176.)

Järjestön ja kunnan ostopalvelusopimukseen perustuvaa yhteistyötä nimitetään tilaaja-tuottajamalliksi. Perinteisessä hallintomallissa tilaajana ja tuottajana toimii sama organisaatio. Tilaaja-tuottajamallin periaatteena on erottaa palvelujen määrittäminen ja tilaaminen sekä palvelun tuottaminen eri toimijoille. Mikäli tilaaja-tuottajamallia sovelle-

taan kunnan oman organisaation sisällä, jakautuvat viranhaltija- ja työntekijähenkilöstö kahtia. Osa henkilöstöstä siirtyy tilaajapoliitikkojen alaisiksi, osa kunnan tuottajayksiköiksi. Mallin peruselementit syntyvät tilaajan ja tuottajan välisestä sopimuksesta. Tuottajana toimiva järjestö tuottaa tuotteen, eli palvelun tai tehtävän tilaajalle. (Majoinen ym. 2008, 66.)

Majoinen ym. (2008) kuvaavat teoksessaan tilaaja-tuottajamallin peruseriaatteiden koostuvat kolmesta elementistä. Organisaatio erotetaan kahteen päätehtävään, tilaamiseen ja tuotantoon. Tilaajan ja tuottajan välille syntyy ostopalvelusopimuksen välityksellä ostaja-myyjäsuhte, eli kvasimarkkinat. Lisäksi tilaaja-tuottajamallin hierarkiaa määrittävät toimijoiden väliset sopimukset, eli sopimusohjaus. Organisaatiot neuvottelevat, määrittävät ja sopivat yhteisesti sopimuksen sisällön. Sopimusohjaus kumoaa perinteisen normi- ja määräysjohtamistavan, sillä menestyvä tilaaja-tuottajamalli edellyttää kummaltakin toimijalta riittävää itsenäisyysastetta. Perusedellytyksinä ovat huolellinen suunnitelma sekä sopijaosapuolten selkeä roolien ja vastuun jakaminen. (Majoinen ym. 2008, 66.) Vuosittain uusittava sopimus sisältää määritelmän palveluista ja niiden sisällöstä, määrästä sekä hinnan, jolla kunta ostaa palvelun järjestöltä (Möttönen & Niemelä 2005, 173, 175).

Myyjä-ostajasuhteesta syntyvä näennäis- eli kvasimarkkinoilla tarkoitetaan markkinaolosuhdetta julkisen sektorin sisällä, jossa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin tuottajat kilpailevat tilaajan palvelutilauksista. Kuluttajille palvelut tarjotaan hallinnollisin maksuin. Kvasimarkkinat syntyvät tilanteessa, kun julkinen sektori avaa palvelutuotantonsa kilpailulle ja on myötämielinen uusien toimijoiden liittämiseksi omaan palvelutuotantonsa. Usein kuitenkin kvasimarkkinat toimivat julkisen sektorin sisällä, kilpailuttaen kunnan tai kuntayhtymän omia palvelutuotantoyksiköitä, tavoitteena toiminnan tehostaminen. Kvasimarkkinoita erottaa tavallisesta markkinatilanteesta esimerkiksi siten, että kvasimarkkinat ovat julkisen sektorin luomia ja ylläpitämiä. Julkinen sektori myös toimii yleensä sekä palvelutuotannon tilaajana, ohjaajana että rahoittajana, palveluiden ollessa kuluttajille maksuttomia. Markkinoilla voi olla myös voittoa tavoittelemattomia organisaatioita ja järjestöjä. (Suomen kuntaliitto 2015 a.)

Kunnan järjestelmän sisällä palvelun tilaus on organisoitu johdolle, eli valtuustolle, kunnan hallitukselle, kunnanjohtajalle tai johdon valtuuttamille lautakunnille. Kunta

päättää tilaamansa palvelun sisällöstä, laajuudesta ja laadusta sekä määrittää kustannusvalmiutensa. Tilaajan tehtävänä on taata kuluttajille palvelun riittävä määrä ja laatu arvioimalla palvelun vaikuttavuutta, hinta-laatusuhdetta sekä hoitamalla laatuvarmistuksen. Tilaaja valitsee palvelutuotteet, järjestää kilpailutuksen ja palvelutuottajan valinnan, laatii ostopalvelusopimuksen sekä seuraa ja valvoo palvelutoimintaa. Tilaaja vastaa myös arvioinnin kehittämisestä, viranomaistoiminnan järjestämisestä sekä toimii palvelun rahoittajana. (Suomen kuntaliitto 2015, b.)

Tilaaja-tuottajamallin tavoite on lisätä palvelujen tehokkuutta ja parantaa laatua. Tavoitteeseen pyritään roolien selkiyttämisen, sisäisen yrittäjyyden, palvelujen tuotteistamisen ja kustannustietoisuuden lisääntymisen kautta. Huomioitavaa tilaaja-tuottajamallissa on sen tapauskohtainen sovellettavuus. Se ei ole tarkkarajainen ja konkreettinen mallinnus, vaan käytännössä mallia on mahdollista toteuttaa hyvinkin eritasoisin laajuuksin ja ominaisuuksin. (Majoinen ym. 2008, 66–67.) Möttönen ja Niemelä (2005) kuvaavat teoksessaan ostopalveluryhmien monimuotoisuutta. Esimerkiksi yhden ryhmän muodostavat ei elinkeinotoimena harjoitettavat palvelut, jotka rajautuvat kilpailuttamislainsäädännön ulkopuolelle. Näitä ovat mm. kriisikeskus- ja sosiaalipäivystystoiminta, joita voidaan toteuttaa myös järjestöjen toimesta. Ostopalvelusopimus voi perustua myös asiakaskohtaiseen maksusitoumus- tai palvelusetelisopimukseen. Näitä voivat olla esimerkiksi hyvin pitkäkestoiset palvelut, kuten vaikeavammaisen henkilön tai mielenterveyskuntoutujan asumisjärjestelyt. Lisäksi on vielä ryhmä palveluntarjoajista, jotka myyvät kokonaisen palvelutuotantonsa kunnalle. Aloite lähtee yleensä kunnalta, joka tarjoutuu ostamaan koko palvelutuotannon järjestöltä, jos se ryhtyy tuottamaan tarpeenmukaisia palveluja ja tarvittaessa lisää palvelutuotantoaan. Esimerkiksi yksityiset vanhusten asumispalveluyksiköt kuuluvat tähän ryhmään. (Möttönen & Niemelä 2005, 175–179.)

5.3 Lapsen Kengissä ry

Lapsen Kengissä ry on perustettu vuonna 1996 Joroisten kunnassa ja se on Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistys. Yhdistysrekisteriin se on kirjattu 4.10.1996. Joroisten kunta toimi yhdistyksen kotipaikkana vuoden 2014 loppuun saakka, jonka jälkeen Alvari-perhetyön ostopalvelusopimus Joroisten kunnan kanssa päättyi. Yhdistyksen koti-

paikka siirtyi Juvalla alkuvuodesta 2015. Yhdistys toimii Pohjois- ja Etelä-Savon alueella neljällä paikkakunnalla. (Ensi- ja turvakotien liitto i.a. c.) Lapsen Kengissä ry:n Alvari-perhetyötä on tehty Varkaudessa vuodesta 1999 saakka, Juvalla ja Leppävirralle se rantautui vuonna 2004. Rantasalmella Alvari-työ on puolestaan alkanut vuonna 2007. (Haikarainen 2015, henkilökohtainen tiedonanto.) Yhdistyksessä työskentelee kahdeksan perhetyöntekijää ja toiminnanjohtaja Sari Haikarainen. Jokaista paikkakuntaa kohden on kaksi perhetyöntekijää. (Lapsen Kengissä ry 2015.)

Vuonna 2014 Alvari-perhetyö kosketti 78 perhettä ja 181 lasta. Lapsen Kengissä ry on voittoa tavoittelematon järjestö. Sen talous perustuu yhdistyksen ja kuntien välisiin ostopalvelusopimuksiin, jäsenmaksuihin ja lahjoituksiin. (Lapsen Kengissä ry, i.a.) Lisäksi Raha-automaattiyhdistys tukee avustuksin yhdistyksen avopalvelutoimintaa, joka pitää sisällään ryhmätoiminnat, yökylätoiminnan, tapahtumat ja retket (Haikarainen 2015, henkilökohtainen tiedonanto).

Lapsen Kengissä ry toimii julkishyötysektorilla palveluntuottajana, vaikuttamistoimintaa yhdistyksellä ei ole. Sen toiminta-alueeseen kuuluu lastensuojelun perhetyön palvelun järjestäminen joko kaupungin oman perhetyön rinnalla tai vastaamalla kokonaan kunnan lastensuojelun perhetyöpalvelun tuottamisesta. Varkaudessa Alvari-perhetyö toimii kaupungin perhetyön rinnalla. Leppävirralle, Juvalla ja Rantasalmella puolestaan Lapsen Kengissä ry vastaa kunnan lastensuojelun perhetyön tuottamisesta itsenäisesti. (Haikarainen 2015, henkilökohtainen tiedonanto.)

Yhdistyksen toiminnan tarkoitus on tukea lapsiperheitä kasvatustehtävässä sekä edistää lasten ja nuorten turvallisia kasvuolosuhteita. Toimintamuotoja ovat Alvari-perhetyö sekä avopalvelut, jotka käsittävät erilaisia tapahtumia, tapaamispaikka- ja ryhmätoimintaa. Avopalveluiden avulla pyritään innovatiiviseen työskentelyyn lasten ja perheiden hyväksi harvaanasutuilla alueilla sekä muuttamaan painopistettä korjaavasta lastensuojelutyöstä ennaltaehkäisevän työn suuntaan. Lapsen Kengissä ry:n järjestämä tapaamispaikkapalvelu mahdollistaa lapsen ja tästä erossa olevan vanhemman valvotut tapaamiset, kuten huolto- ja tapaamisselvitysten, vanhemmuuden tuentarpeen tai vanhempien keskinäisen luottamuspulan vuoksi. Avopalveluna toimivat ryhmätoiminnat mahdollistavat asiakkaille vertaistukea, iloa ja virkistystä arjen keskelle. Ryhmien suunnittelussa huomioidaan asiakkaiden tarpeet ja ikärakenteet kunnittain. Lisäksi avopalvelutoimin-

taan kuuluvat Alvari-perhetyön piirissä oleville lapsille tarkoitettu yökylätoiminta sekä retket ja tapahtumat. (Ensi- ja turvakotien liitto, i.a. b) Perheiltä kerätyn asiakaspalautteen mukaan Alvari-perhetyön positiiviset vaikutukset perheen elämässä ovat näkyneet mm. apuna arjessa jaksamisessa, tuomalla varmuutta lastenhoitoon, selkiyttänyt päivärhythmiä, palauttanut elämäniloa ja kehittänyt vuorovaikutustaitoja (Lapsen Kengissä ry, i.a.)

Lapsen Kengissä ry:n yhteistyöverkoston kuuluvat tiiviisti kuntien sosiaali-, terveys- ja koulutoimet. Lisäksi yhteistyöverkoston kuuluvat seurakunnat, julkiset toimijat kuten Kansaneläkelaitos, TE-keskus, poliisi, päihdekliniikka sekä kriminaalihuolto. Myös seurakunta on aktiivinen yhteistyökumppani erityisesti retkien ja ryhmätoimintojen järjestämisessä ja toteuttamisessa. (Ensi- ja turvakotien liitto, i.a.)

5.4 Alvari-perhetyön synty

1970-luvun puolivälissä syntyi yhteiskunnallinen projektien aikakausi, kun valtiollaan ja järjestöjen yhteistyön kehittämistä lähdettiin edistämään vauhdilla. Järjestöistä ja valtion hallinnon yksiköistä muodostettiin työpareja, jonka tehtävänä oli koostaa raportti yhteistyön voimavarojen ja ehtojen kartoituksesta. Raportti oli tärkeä erityisesti Raha-automaattiyhdistykselle, jonka avulla se kehitti avustusrahoitukseen liittyviä käytäntöjään. 1980-luvun lopulla Raha-automaattiyhdistys antoi selvityspyynnön rahoituskoh-teittensa suunnitelmista ja ehdotelmasta tarkoituksenmukaisempien menetelmien luomista. Tämä käynnisti kotiin annettavien palvelujen nopean kehityksen. Sosiaalihuollin- sen asettaman kotipalvelutyöryhmän arviossa noteerattiin järjestöjen voimavarat. 1989–93 toteutettiin ensimmäinen järjestötyöpohjainen perhetyöhanke, joista Ensi- ja turva- kotien liiton osuus nimettiin Alvar-suuren (Aalto) mukaan Alvari-perhetyöksi. (Niemi 1999, 12–16.)

Alvari-työ oli alkaessaan vuonna 1989 osa Raha-automaattiyhdistyksen valtakunnallis- ta, kymmenen keskusjärjestön tuottaman kotipalvelun projektikokeilua. Projektin al- kumetreillä kehittämisideoiksi nostettiin ”Alvariinsa apunanne”, eli kriisipalveluluon- teinen palvelu tarpeeseen, johon kunnan oman kotipalvelun olisi vaikea vastata. Lisäksi toimintaideoita olivat kotiapu äidin virkistäytymisen ajaksi sekä pitkäkestoisesti annet-

tava apu hankalissa perhetilanteissa. Pitkäaikaisen avun idea jäi elämään. Myös kriisi- ja lyhytaikainen apu sai tilaisuutensa, mutta henkilöstöressurssien puute ajoi päivystyslunton toisen tehtävän mahdottomuudessaan alas. Näin Alvari-työ ajautui muistuttamaan 1970–80 -lukujen Ruotsista rantautunutta ”hemma hos”-mallia, eli tehostettua kotipalvelua. Kotipalvelu-sana jäi pian pois Alvari-työn yhteydestä sen kapea-alaisuuden ja työn lastensuojelun luonteeseen viittaamattomuuden vuoksi. (Niemi 1999, 17–18.) Osittain Alvari-työn syntyyn vaikutti tarve vastata riittämättömään sijaishuollon jälkihuoltoon. Ensi- ja turvakotien henkilöstökyselyn tuloksissa tätä luonnehdittiin usein turvallisuuden tunteen luoja ja asiakkaille että ensi- ja turvakotien henkilökunnalle. (Niemi 1995, 17–18.)

1990-luvulla Alvari-työ alkoi erottautua kotipalvelusta. Sen asiakaskunta 90-luvun puolivälin jälkeen koostui lähes yksinomaan lastensuojeluperheistä. Muutokset näkyivät myös henkilöstön koulutustaustoissa, sillä yhä enenevässä määrin henkilökunnan osaamiseen liittyi pohjakoulutuksen lisäksi ratkaisu- ja perheterapeuttista ammattitaitoa. Näihin aikoihin kotipalvelu-käsitteen käyttö Alvari-työssä väistyi ja tilalle vakiintui Alvari-perhetyö. Metodisesti työn katsottiin liittyvän sosiaalityön psykososiaaliseen orientaatioon. Työlle asetettiin rajatut tavoitteet, joita työstettiin konkreettisesti. Alvari-perhetyöhön on alusta saakka kuulunut vahva verkostotyön painotus. (Niemi 1999, 17–20.)

Vuonna 1991 Alvari-työn sisältö alkoi hahmottua ja se oli lunastanut paikkansa ensi- ja turvakotityön rinnalla. Kyselyiden perusteella asiakkaat kokivat perhetyön joustavana, luovana ja kokeilevana toimintana ja palautteet olivat lähes kokonaan positiivisia sekä asiakkaiden että yhteistyökumppaneiden tahoilta. Kehitettävää riitti edelleen tiedonkullussa laitos- ja kenttätyöntekijöiden välillä. Rajojen vetäminen ja puuttuvat työtilat loivat omat haasteensa työn toteutukselle. (Niemi 1995, 18.)

Vuonna 2006 Raha-automaattiyhdistys teki linjauksen, jonka mukaan se luopuu Alvari-perhetyön raha-avustuksesta vuoden 2010 jälkeen. Tätä perusteltiin Alvari-perhetyön asiakkaiden ohjautuvat kunnan muista palveluista ja lastensuojelulain mukaisesti tarvittavan sosiaalihuollon palvelun järjestämis- ja kustantamisvastuussa on kunta. Tilanne, jossa kunta ostaa palvelun, jonka raha-automaattiyhdistys puoliksi kustantaa, ei täytä SVOL-lainsäädäntöön ja julkisia hankintoja ohjaavien säännösten kriteerejä. Toisaalta

Alvari-perhetyö katsotaan lastensuojelun erityispalvelutuotteeksi, toisaalta se on järjestön kehittämä, kohdennettu, ei-viranomaisluonteinen ennaltaehkäisevä palvelu. Asiakasperheet ovat yleisesti lapsiperheisiin verraten heikommassa asemassa sekä taloudellisesti että lastensuojelullisten riskien suhteen. Alvari-perhetyö siis täyttää myös oikeusministeriön työryhmämietinnöissä esitetyt kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksien kriteerit. RAY kuitenkin linjasi marraskuussa 2006, ettei se voi myöntää avustuksia palveluihin, joita kunnat järjestävät järjestöjen tuottamina ostopalveluina. (Niemi 2008, 8.)

5.5 Alvari-perhetyö työmuotona

Alvari-perhetyö on lastensuojeluperheille kehitetty perhetyön malli, jossa yhdistyy sekä terapeutin että hoidollinen auttaminen. Alvari-perhetyö ei ole terapiaa, mutta se voidaan luottamukseen ja kontaktiin perustuen mieltää terapeutiksi prosessiksi. Perheiden ongelmatilanteiden muutostyö tapahtuu arjessa. Alvari-perhetyö on laatuksiteereihin perustuva, valvottu lastensuojelutuote. (Niemi 2002, 11, 19–20.)

Alvari-perhetyön virallinen määritelmä:

Alvari-perhetyö on erityisesti lastensuojeluperheiden tarpeisiin kehitetty kotiin annettavan työn malli, jossa terapeutin auttaminen tapahtuu yhdessä toimien ja vuorovaikutuksessa perheen ja sen eri verkostojen kanssa. Työ perustuu sopimukseen kunnallisen lastensuojelun kanssa ja siihen kuuluvat kotona tehtävä työ, eri menetelmät, sosiaalinen kuntoutus sekä arviointi. Asiakassuhteet kestävät 1-2 vuotta. Alvari-perhetyö on Ensi- ja turvakotien liiton ja sen jäsenyhdistysten yhteishanke, jolla on valtakunnalliset laatuksiteerit. Liitto koordinoi toimintaa: seuraa, tiedottaa ja valvoo. (Niemi 2002, 10.)

Alvari-perhetyö vastaa perheen moniulotteisiin ja vakaviin ongelmiin. Alvari-perhetyö yhdistää useita auttamisen elementtejä, kuten konkreettista auttamista, keskustelua, menetelmiä ja työntekijän taitoja. Alvari-perhetyötä tehdään yli 20 paikkakunnalla eri paikallisyhdistysten voimin. Palvelu koskettaa yli 800 lasta, vuosittainen asiakasperhemäärä Alvari-perhetyön piirissä koko vaikutusalueella on noin 450 perhettä. (Ensi- ja turva-

kotien liitto i.a.) Asiakasperheissä esiintyy yleensä monenlaisia ongelmia, kuten mielen-terveys- ja päihdeongelmia, rikollisuutta ja syrjäytyneisyyttä. Alvari-perhetyö pohjautuu vapaaehtoisuuteen ja luottamukseen, jolloin perhe sitoutuu ottamaan apua vastaan. (Niemi 2008, 7.)

Alvari-perhetyölle on tyypillistä sekundaaripreventiivisyys eli ennaltaehkäisevyys, jol-loin apu tavoittaa monia perheitä, joissa lapset elävät laiminlyönnin uhatta. Perheeseen liittyvät huolet ja riskit ovat tunnistettu ja heidät on sosiaalitoimen kautta ohjattu Alvari-perhetyön piiriin. Ennaltaehkäisevän työn lisäksi Alvari-perhetyö on kuntouttavaa perhetyötä, jonka avulla olemassa olevia ongelmia pyritään vähentämään. Muita Alvari-perhetyölle tyypillisiä elementtejä ovat työn pitkäkestoisuus, joustavat työajat, työnteki-jöiden pysyvyys, perheen vapaaehtoisuuteen pohjautuva sitoutuminen perhetyöhön sekä lasten kodin ulkopuolisten sijoitusten vähyys. Asiakaspalautteet perhetyöstä ovat olleet suurimmaksi osaksi myönteisiä. (Niemi 2008, 7–8.)

Ensi- ja turvakotien liitto on laatinut ja vahvistanut Alvari-perhetyölle laatukriteerit, jotka koostuvat palvelun tuottamiseen ja myymiseen liittyvistä, palvelun organisointiin sekä palvelun laatuun ja luonteeseen vaikuttavista kriteereistä (Niemi 2008, 37, 44). Laatukriteerit määrittävät myös perhetyöntekijöiden koulutusvaatimukset sekä Alvari-perhetyön prosessin eri vaiheet. Kriteerit määrittävät mitä Alvari-perhetyö on tuotteena ja sen myyntiperusteet. Lisäksi laatukriteerit asettavat työnantajalle työntekijälähtöisiä vaatimuksia. Työntekijälle kriteerit asettavat pohjakoulutusehdoksi opisto- tai ammatti-korkeakoulutasoisen tutkinnon sosiaali- tai terveysalalta. Alvari-työryhmissä on katsottu eduksi, kun työntekijöillä on mahdollisimman monipuolinen koulutustausta. (Niemi 2002, 19–25.)

Alvari-perhetyön prosessille laatukriteerit asettavat asiakaslähtöiset, palvelusopimuk-seen ja asiakkuussuunnitelmaan nojaavat raamit. Prosessi lähtee liikkeelle sosiaalitoi-men lastensuojelusta, kun sosiaalityöntekijä lähettää perheen Alvari-perhetyön piiriin. Palvelusopimukseen perustuva suunnitelma ja sen sisältämät tavoitteet, huolenaiheet ja muutostarpeet tarkistetaan säännöllisin väliajoin. Työntekijällä voi olla kerrallaan neljä palvelusopimuksen piirissä olevaa perhettä. Perhetyöprosessin päättyessä työntekijä laatii loppuarvioinnin perheelle ja tarvittaville yhteistyötahoille, joka on kooste tavoit-teiden saavuttamisesta ja sen eteen tehdystä työstä. (Niemi 2008, 44.)

Asiakasperheillä on yleensä takanaan muitakin ammatillisia auttavia tahoja. Näitä voivat olla esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvola, lasten ja aikuisten psykiatriset yksiköt, mielenterveystoimistot ja päihdeklinit, yksityiset terapeutit sekä monet yksittäiset sosiaali- ja terveystalveluiden yksiköt. Niemen toimittaman raportin (2002) mukaan pitkäjätksoinen perhetyö on edetessään vähentänyt perhekohtaisesti ammatillisten auttajatahojen lukumäärää. Ammatillisten tahojen lisäksi perheen taustalla on oma läheisverkosto, joka perheen sallimissa rajoissa voi olla osana työskentelyä (Niemi 2002, 38–39.)

Alvari-perhetyön kivijalkana on perheen ja perhetyöntekijän välinen positiivinen kontakti ja luottamuksellinen suhde (Niemi 1999, 42). Konkreettinen työskentely perheessä perustuu eri menetelmiin sekä arjen apuun. Vaikka Alvari-perhetyö ei ole terapiaa, se sisältää terapeuttisia elementtejä, joita on sisällytetty toimintaan. Perhetyöntekijöillä on runsas, koulutuksilla hankittu menetelmäosaaminen. (Niemi 2002, 39.) Keskustelu ja kotityöt ovat merkittävässä asemassa perhetyöprosessissa, mutta niiden rinnalla käytetään monia työkaluja perheen ongelmien työstämisessä. Näitä ovat esimerkiksi kortti- ja pelityöskentelyt, erilaiset kartat, ratkaisukeskeiset menetelmät ja kognitiiviset harjoitukset. Erityisesti tutustumisvaiheessa erilaiset kartat ovat hyödyllisiä, pelit ja kortit taas osallistavat lasta mielekkäällä tavalla mukaan työskentelyyn. (Niemi 2008, 30.)

Alvari-perhetyön avulla perheiden ongelmatilanteet ovat kohentuneet ja tarvittavat auttajatahot ovat vähentyneet. Lasten kodin ulkopuolelle sijoituksia on voitu ehkäistä, jolloin lapsikohtaiset vuotuiset kulut ovat sijoitusta huomattavasti pienemmät. (Ensi- ja turvakotien liitto i.a.) Ensisijaisesti Alvari-perhetyöstä ovat hyötyneet lapset. Ilo on palannut lasten elämään ja päivään tulee järjestys. Äidin väsymys hellittää ja jopa 80 %:lla asiakasperheistä huoli on vähentynyt. Työskentelyn päätteeksi kerättävän asiakaspalautteen mukaan perheet ovat kokeneet perhetyön tuoman avun myönteisenä ja henkilökohtaisena. (Niemi 2008, 37) Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna perhetyön avulla saavutetut säästöt ovat taloudellisesti myönteisiä. Ennaltaehkäisevän luonteensa vuoksi perhetyöllä on voitu ehkäistä ja vähentää lasten sijoituksia kodin ulkopuolelle. (Ensi- ja turvakotien liitto, i.a.) Yhden lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen vuosittaisella hinnalla voidaan auttaa monia lapsia ja perheitä perhetyön avulla (Niemi 2008, 37).

5.6 Alvari-perhetyöstä aiemmin tutkittua

Alvari-perhetyötä on tutkittu eri näkökulmista monissa ammattikorkeakoulujen opin-
näytetöissä sekä se on huomioitu perhetyön työmuotona useissa avohuollon perhepalve-
luja käsittelevissä tutkimuksissa. Ensi- ja turvakotien liitto on myös julkaissut Alvari-
perhetyötä koskevia tutkimuksia ja raportteja.

Vuonna 2008 Ensi- ja turvakotien liitto julkaisi Helena Niemen raportin Alvari-
perhetyöstä, perheiden tilanteesta, huolesta ja muutoksesta. Tutkimus selvitti lastensuo-
jeluperheiden profiilit, taustat ja perhetilanteet. Tutkimus mittasi Alvari-perhetyön vai-
kuttavuutta perheissä tapahtuneiden muutosten kautta. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että
pitkäjänteinen Alvari-perhetyöprosessi sai aikaan muutoksia perhetilanteissa. 80 % per-
hetyöntekijöistä koki, että huoli työskentelyn edetessä alkoi hälventyä. Konkreettisia
edistysaskeleita oli esimerkiksi ristiriitatilanteiden väheneminen, luottamuksen ja avoi-
muuden kasvaminen sekä lasten elämän rytmittäminen, rajojen asettaminen sekä ilon
palaaminen perheeseen. Tutkimuksen mukaan perheet ovat kokeneet Alvari-
perhetyöhön liittyvän asiakkuussuhteen positiivisesti. Asiakaspalautteista ilmeni, että
perheet ovat kokeneet avun ja tuen henkilökohtaisena ja myönteisenä. (Niemi 2008, 36–
38.)

Helena Niemen toimittamassa kirjassa *Mitä on Alvari-perhetyö*, julkaistiin artikkelina
Tiia Perämaan tapaustutkimus Alvari-perhetyön kontaktista, tavoitteista ja karikoista.
Kyseinen tutkimus on tehty Kanta-Hämeessä, perhetyön kehittämissyhistyksen organi-
soimasta Alvari-perhetyöstä. Tutkimus perustui työskentelysuhteen tarkasteluun ja sen
tarkoitus oli myös antaa perhetyöntekijöille työvälineitä sekä positiivisen kontaktin
luomiseen että työskentelysuhteiden karikoitten välttämiseen. Tutkimus vahvisti positiiv-
visten kontaktin ja luottamussuhteen olevan merkittävässä asemassa perhetyöprosessin
onnistumiseksi. Kontakti syntyy konkreettisen yhdessä tekemisen, läsnäolon ja verbaa-
listen keinojen kautta. Onnistumisen avaimet ovat myös perheen kyvyssä ottaa apua
vastaan ja muutokseen motivoivissa tavoitteissa. Perhetyön piirissä on erilaisia perhe-
tyyppejä, joiden auttamiseksi tarvitaan erilaisia keinoja. Haastavin ryhmä on ns. saip-
puaperheet, jotka suhtautuvat auttaviin tahoihin epäluuloisesti, eivätkä kykene ottamaan
apua vastaan. (Perämaa 2002, 47–68.)

Useat opinnäytetyöt tutkivat ja selvittävät Alvari-työhön liittyviä asiakasnäkökulmia. Esimerkiksi Päivi Pasanen (2008) on tutkinut opinnäytetyössään kuinka asiakasperheiden tarpeet ja Alvari-perhetyöntekijöiden ammattitaito kohtaa. Myös Pasanen työelämän yhteistyökumppani oli Lapsen Kengissä ry. Tutkimuksen tavoitteena oli tuoda esiin Alvari-perheiden näkemyksiä perhetyöntekijän ammattitaidosta, työskentelystä, vuorovaikutuksesta perhetyöntekijän ja perheen välillä sekä perhetyön vaikuttavuudesta perheen elämäntilanteeseen. Tutkimustulokset osoittivat perheiden olevan pääasiassa tyytyväisiä Alvari-perhetyöhön ja sen vaikutuksiin perheen elämään. Perheet arvioivat numeraalisesti Alvari-työn lähtötilanteen ja sen hetkisen elämäntilanteensa. Lähtötilanteen keskiarvo Pasanen tutkimuksessa oli Alvari-työn alkaessa 5. Alvari-työn tuloksena perheet arvioivat tutkimushetkellä elämäntilanteensa keskiarvoksi 8. Perhetyöntekijöiden työskentelyyn oltiin tutkimuksen mukaan pääosin tyytyväisiä. Erittäin tyytyväisten asiakkaiden osuus oli 52 % ja tyytyväisten osuus 41 %. Melko tyytyväisiä oli 7 %, tyytymättömiä ei lainkaan. (Pasanen 2008, 38, 51–52.)

6 TUTKIMUSMENETELMÄT JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimustehtävät ja -kysymykset

Opinnäytetyömme käynnistyi keväällä 2014 aihepiirin valinnalla. Aivan alkumetreiltä lähtien oli selvää, että opinnäytetyömme suuntautuu lastensuojeluun. Koska toinen meistä opiskelee sosionomin tutkinnon lisäksi myös lastentarhanopettajan pätevyyden, huomioimme sen opinnäytetyölle asettamat kriteerit. Opinnäytetyöhömme on kytkeytynyt varhaiskasvatuksen teoriaa ja käsittelemme lastensuojelun näkökulmasta varhaiskasvatusta ja lastensuojelun perhetyötä. (Diakonia ammattikorkeakoulu 2010.)

Opinnäytetyömme työelämän yhteistyökumppani on Lapsen Kengissä ry:n, joka tuottaa lastensuojelun perhetyötä, Alvari-perhetyötä. Tutkimustehtävän asettaminen on merkittävä osa tutkimusprojektia. Vaikka tutkimustehtävän tai ongelman asettaminen on aiheiston keruun lähtökohta, voi kysymyksen asettelu spesifioitua tutkimuksen edetessä. (Hirsjärvi ym. 2009, 125–126.) Tarve tutkimustehtävällemme, Alvari-perhetyön ja var-

haiskasvatuksen yhteistyön nykytilan ja kehityskohteiden kartoittamiselle, on työelämä-lähtöinen.

Tutkimustehtävämme on laaja-alainen, jolloin aiheen rajaaminen on erityisen tärkeää. Rajaus on tehty tutkimukselle asetettujen tavoitteiden pohjalta. Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää, minkälaisena Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyö tällä hetkellä näyttäytyy ja miten sitä tulisi kehittää. Lisäksi haluamme nostaa esille työntekijöiden kokemukset olemassa olevasta yhteistyöstä ja mitä kehitysideoita he nostavat esiin.

Tutkimuksemme edustaa sekä kuvailevaa että selittävää tutkimusta. Tutkimustulosten perusteella kuvailemme millaista yhteistyötä Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä on. Kuvailevan tutkimuksen kysymyksen asettelu onkin, miten tai minkälainen tutkittava asia on. Kuvailun lisäksi tutkimuksemme selittää, miksi vastausten mukaan yhteistyö on sillä tasolla ja sellaisessa muodossa kuin on. (Hirsjärvi ym. 2009, 129.)

Tutkimuskysymyksemme jakautuu kahteen pääteemaan, joita tarkastelemme apukysymysten valossa. Tutkimuskysymykset apukysymyksineen ovat seuraavanlaiset:

1. Minkälaista on tutkimuksen kohdekuntien Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön nykyinen tilanne?
 - Minkälaista yhteistyötä on?
 - Millaiseksi eri tahojen toimijat kokevat yhteistyön toteutumisen käytännössä?
 - Mitkä syyt vaikuttavat yhteistyön toteutumiseen käytännössä?
2. Minkälaisia ovat yhteistyön hyvät käytänteet, haasteet ja kehittämisideat?
 - Mitkä käytänteet ovat työntekijöiden kokemuksen mukaan nykyisen yhteistyön kannalta toimivia?
 - Mitä haasteita työntekijänäkökulmasta yhteistyön toteutumiselle on?
 - Mitä kehityskohtia ja -ideoita työntekijät nostavat esille?
 - Millaisena työntekijät näkevät yhteistyön tulevaisuuden?

6.2 Tutkimusmenetelmän ja kohderyhmän valinta

Työelämän yhteistyökumppanimme Lapsen Kengissä ry toimi tutkimuksen käynnistämishetkellä viidellä paikkakunnalla: Joroisissa, Varkaudessa, Leppävirralla, Rantasalmella ja Juvalla. Pohdimme, onko syytä rajata kuntien määrää. Jo alkuvaiheessa kävi ilmi, että perhetyöntekijöiden kokemusten perusteella yhteistyön toteutumisen kannalta on merkittäviä kuntaeroja. Päädyimme ottamaan kaikki viisi kuntaa mukaan tutkimukseen.

Aineiston keräämistä varten pohdimme kyselyn ja haastattelun keinoja. Lomakkeella täytettävä kysely tuntui luontevammalta valinnalta suuren kohderyhmän vuoksi. Lisäksi esimerkiksi ryhmähaastattelut olisivat asettaneet aikataulullisia haasteita sekä itsellemme että työelämän edustajille. Halusimme myös taata vastaajille mahdollisuuden täydelliseen anonymiteettisyyteen, jonka toivoimme madaltavan kynnystä kaikkien mielipiteiden julki tuomiseen.

Alusta asti oli selvää, että haluamme tutkimuksemme kautta saada työntekijöiden kokemuksen kuuluviin. Erityisen kiinnostuneita olimme siitä, kuinka päiväkotihenkilöstö kokee yhteistyön toteutuvan lastensuojelutahon kanssa. Perhetyöntekijöiden ja päivähoitohenkilöstön lisäksi halusimme selvittää myös viranhaltijanäkökulman sekä kuinka kuntien resurssit vaikuttavat yhteistyöhön ja sen kehittämiseen. Kyselymme kohderyhmiksi valikoituivat Alvari-perhetyöntekijät, päivähoitohenkilöstö (lastentarhanopettajat, lastenhoitajat ja perhepäivähoitajat), lastensuojelun johtavat sosiaalityöntekijät ja varhaiskasvatuspäälliköt.

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista aiheen kokonaisvaltainen tutkiminen ja todellisen elämän kuvaaminen. Tutkimuksemme lähtökohtana oli saada työntekijöiden ääni kuuluviin induktiivisen analyysin avulla. Induktiivisen, eli aineistolähtöisen analyysin tarkoitus on tarkastella aineistoa yksityiskohtaisesti ja nostaa esiin sen esille tuomat seikat. (Hirsjärvi ym. 2009, 160–161, 164.) Laadullinen tutkimus kuvaa todellisen elämän ilmiöitä, joka tukee opinäytetyömme tarkoitusta. Kehittämistyön pohjaksi täytyy nimetä haasteet, joita yhteistyön toteutumisessa ilmenee. Työyhteisöjen henkilökunnan kokemusten ja näkemysten

perusteella pystymme määrittämään, mitkä tekijät vaikuttavat yhteistyön toteutumiseen ja sen kehittämiseen.

6.3 Tutkimusaineiston hankinta

Tutkimustehtävämme tarkoitus oli selvittää olemassa olevan yhteistyön taso, siihen vaikuttavat tekijät ja kehityskohteet. Tutkimuksemme ajoittuu siis tiettyyn ajankohtaan ja näin ollen se on poikkileikkaustutkimus. (Hirsjärvi ym. 2005, 177–178.) Itse kerättävä aineisto oli ehdoton edellytys työntekijöiden näkökulmien selvittämiseksi. Kyselylomake tutkimusmetodina oli suuren osallistujamäärän vuoksi paitsi luonnollinen, myös rehellistä vastauskynnystä madaltava valinta. Kyselyyn vastattiin anonyymisti. Koska kohderyhmien toimenkuvat eroavat toisistaan, kyselylomakkeiden sisältö kohdennettiin kullekin kohderyhmälle omaa toimenkuvaa vastaavaksi.

Tutkimuksemme osallistui kaikki viisi Alvari-perhetyön piirissä olevaa kuntaa. Oli selvää, että aineiston koko tulisi olemaan suuri. Alvari-perhetyössä työskentelee kunnittain kaksi perhetyöntekijää. Valikoimme tutkimuksen kohderyhmään myös lastensuojelun johtavat sosiaalityöntekijät ja varhaiskasvatuspäälliköt saadaksemme sekä viranhaltijan että työntekijöiden esimiestason näkökulman esiin. Esimiestasolta vastaajia oli kaksi yhtä kuntaa kohti. Pohdimme pitkään päiväkotien määrän rajaamista. Lopulta ainoastaan Varkauden kaupungin kohdalla osallistuvien päiväkotien määrän rajasimme kolmeen. Muissa kunnissa toimitimme kyselylomakkeet kaikkiin päiväkoteihin, joiden määrä vaihteli kunnittain kahdesta neljään päiväkotiin.

Lomakkeet laadimme syksyn 2014 aikana. Kysymysmuodoksi valitsimme avoimet kysymykset, sillä haimme mahdollisimman monipuolisia vastauksia. Avoimet kysymykset sallivat vastaajan vapaan itseilmaisun eivätkä ehdota valmiita vastausvaihtoehtoja. Tämä antaa todellisemman kuvan vastaajien tietämyksestä, aiheeseen liittyvien tunteiden voimakkuudesta sekä muista aihealueeseen liittyvistä keskeisistä ja tärkeistä piirteistä. Lisäksi avoimet vastaukset auttavat tulkitsemaan poikkeavia vastauksia. (Hirsjärvi ym. 2009, 198–201.) Perhetyöntekijöille, kunnan viranhaltijoille ja päivähoidon henkilöstölle laadittiin kullekin omaa asiantuntijanäkökulmaa edustavat kyselylomakkeet. Mukaan liitimme kirjalliset vastausohjeet. Anonymiteetin halusimme varmistaa myös jokaisen

lomakkeen mukana olleella suljettavalla kirjekuorella. Toimitimme tutkimuslupahakemukset kaikkiin tutkimuskohteina oleviin kuntiin. Kohtasimme aikataulullisia haasteita tutkimuksen toteuttamisen kannalta, sillä tutkimusluvut myönnettiin vaihtelevin aikavälillä. Koska tutkimuksen toteutus oli kokonaan omakustanteinen, pyrimme toimittamaan kyselyt maantieteellisesti samoille suunnille yhdellä kertaa.

Tutkimusaineiston keruu ajoittui vuoden 2014 joulukuun ja helmikuun 2015 väliselle ajalle. Olimme olleet etukäteen kaikkiin kyselyyn osallistuviin yksiköihin yhteydessä vuoden 2014 kesän ja syksyn aikana. Saimme jokaisesta yksiköstä suostumuksen kyselyyn osallistumisesta. Tutkimuslupien varmistuttua toimitimme kyselyt henkilökohtaisesti kaikkiin tutkimukseen osallistuneisiin yksiköihin, samalla ohjeistaen vastaanottajaa myös suullisesti. Kyselyyn osallistuneille annettiin kolme viikkoa vastausaikaa.

Keräsimme vastaukset henkilökohtaisesti takaisin kaikista kyselyyn osallistuneista yksiköistä. Olimme tyytyväisiä kyselyn vastausprosentteihin. Alvari-perhetyöntekijät, varhaiskasvatuspäälliköt ja lastensuojelun johtavat sosiaalityöntekijät vastasivat 100-prosenttisesti. Päiväkoteihin toimitimme yhteensä 192 kyselylomaketta, joihin saimme vastauksia 54,2 %. Perhepäivähoitajille toimitimme puolestaan 49 kyselylomaketta, vastausten määrä oli 34,7 %.

Ensimmäinen aineiston käsittelyn työvaihe oli sen siirtäminen sähköiseen muotoon. Ensimmäisessä vaiheessa vastaukset olivat vielä kunnittain, ja tämän jälkeen vastaukset yhdistettiin vastaajaryhmittäin. Näin ollen myös vastausten kuntakohtaisuus putosi aineistoista pois. Tunnistettavat vastaukset neutralisoitiin sellaiseen muotoon, ettei suoria viitteitä tiettyyn kuntaan ilmene.

6.4 Tutkimusaineiston analyysi

Eskola ja Suoranta (1998, 137) määrittelevät laadullisen aineiston analyysin tehtäväksi selkeyden luomisen aineistoon sekä uuden tiedon tuottamisen tutkittavasta aiheesta. Analyysin tavoitteena on kerätyn aineiston tiivistäminen kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Kerätyn tutkimusaineiston ollessa laaja, korostui tutkimuksessamme analyysimenetelmän valinnan tärkeys. Aloitimme aineiston analyysin lukemalla vastaukset

huolellisesti ja helpottaaksemme analyysin etenemistä, siirsimme vastaukset sähköiseen muotoon.

Tutkimusaineistomme analyysitavaksi valitsimme teoriaohjaavan sisällönanalyysin, joka sisältää analyysia auttavia ja ohjaavia teoreettisia kytkentöjä. Näin ollen analyysista voidaan tunnistaa aikaisemman tiedon vaikutus. Teoriaohjaavassa analyysissa päätelyn logiikka on usein abduktiivista päättelyä. Teoriaohjaavassa analyysissä tutkija yhdistelee ajatusprosessissaan kerättyä aineistoa sekä valmiita malleja, jolloin syntyy mahdollisuus myös uuden luomiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.) Analyysin tuoksi rakennetun teoreettisen viitekehyksen lisäksi otimme huomioon myös tutkimusaineistosta esiin nousseet uudet asiasisällöt.

Teoriaohjaava analyysi etenee pääosin aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoin. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi kuvataan Miles ja Hubermanin mukaan kolmivaiheisena prosessina, jossa 1) aineisto redusoidaan eli pelkistetään 2) aineiston samankaltaiset käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokiksi 3) abstrahoidaan eli luodaan teoreettisia käsitteitä. Erona aineistolähtöiseen analyysiin, teoriaohjaavassa analyysissa teoreettisia käsitteitä ei luoda aineistolähtöisesti, vaan ne tuodaan jo valmiiksi tiedettynä ohjaamaan analyysia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108, 117.) Analysoimme tutkimusaineistomme teoriaohjaavasti, jolloin tutkimuksemme oli analyysin alkuvaiheessa aineistolähtöinen. Pelkistettyämme aineiston ryhmittelimme samaa tarkoittavat asiat ja luokittelimme ne kuvaaviin alaluokkiin. Tämän jälkeen toimme teoriaosuuden käsitteet ohjaamaan analyysin loppuvaiheen tarkastelua. Aineistosta nousi esiin myös osa-alueita, joita emme olleet teoriaosuudessa huomioineet. Nostimme myös nämä osa-alueet tarkastelun kohteiksi.

Teoriaohjaavaa sisällönanalyysia jatkoimme teemoittelulla, jossa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelman kannalta keskeisiä teemoja. Käytännöllistä ongelmaa ratkaistessa on suositeltavaa käyttää teemoittelua, jolloin aineistosta voidaan löytää olennaista tietoa palvelemaan käytännöllisiä intressejä. (Eskola & Suoranta 1998, 178–179.) Tutkimusongelman koskiessa käytännössä tapahtuvaa Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä ja sen kehittämistarpeita, katsoimme teemoittelun sopivan tutkimusaineistomme analyysimenetelmäksi. Olimme asetelleet kysymyslomakkeissa esiintyvät kysymykset niin, että ne muodostivat jo valmiiksi aineiston pääteemat. Alateemat muo-

dostuivat tutkimusaineistosta esiin nousseista vastausten eroista, yhtäläisyyksistä, havainnoista, kehittämistarpeista ja -ideoista sekä muista näkökulmista.

6.5 Luotettavuuden arviointi

Virheiden välttämiseksi kaikkeen tutkimustoimintaa tulee liittää arvio tutkimuksen luotettavuudesta (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134). Tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä voidaan arvioida erilaisilla mittaus- ja tutkimustavoilla. Arvioitaessa laadullista tutkimusta tulee tutkijan selostaa tarkasti tutkimuksen toteuttaminen kaikkine vaiheineen. Tutkijan tulee kertoa selvästi ja totuudenmukaisesti aineiston tuottamisen olosuhteet sekä aineiston analyysin luokittelujen tekeminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231–232.) Olemme opinnäytetyössä kuvailleet tarkasti tutkimuksen etenemisen aina ideoinnista arviointiin saakka. Opinnäytetyön tueksi tehdyn tutkimussuunnitelman ovat arvioineet ohjaava opettaja sekä opponoiva ryhmä ja sitä on käytetty tutkimuslupia hankittaessa. Olemme tuoneet esille aineiston keräämiseen liittyvät vaiheet, siihen liittyvät haasteet sekä oman itsearviointimme aineiston keräämisen suhteen. Opinnäytetyössä perustelemme tutkimusaineistoa koskevan analyysin valinnan ja toteuttamisen.

Validius (pätevyys) on luotettavuuden arviointiin liittyvä käsite, joka tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata tarkoitettua asiaa. Tutkittavat voivat esimerkiksi käsittää kyselylomakkeissa esitetyt kysymykset toisin kuin tutkija on tarkoittanut. Jos tutkija käsittelee saadut tulokset edelleen oman ajattelunsa mukaisesti, voi tulosten pätevyys kärsiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–232.) Taataksemme tulosten pätevyyden jouduimme jättämään muutaman vastauksen analyysin ulkopuolelle vastaajan virheellisten tulkintojen vuoksi.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse toimii keskeisenä tutkimusvälineenä, joten hänen tulisikin nähdä itsensä pääasiallisena luotettavuuden kriteerinä. Tutkimuksen arvioinnin tulee koskea koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 1998, 210.) Tutkijoina olimme vastuussa oman tutkimusprosessimme luotettavuudesta, joten arvioimme työtämme erikseen sen jokaisessa vaiheessa. Jo ideointivaiheessa otimme huomioon työhömme mahdollisesti vaikuttavat seikat ja pohdimme etenkin aikataulullisia ratkaisuja työmme suhteen. Laadullisen tutkimuksen perusedellytyksenä pidetään sitä, että tutki-

jalla on ollut riittävästi aikaa tutkimuksen tekemisessä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 142). Aikataulun suunnittelimme niin, että meillä oli käytettävissä tutkimuksemme jokaisessa vaiheessa tarpeeksi aikaa. Etenimme suunnitelman mukaisesti ja pidimme yhteistyökumppanimme ajan tasalla tutkimuksemme eri vaiheista.

6.6 Opinnäytetyöprosessin eettisyys

Eettisesti hyväksyttävä ja luotettava sekä uskottavat tulokset sisältävä tutkimus tulee suorittaa hyvä tieteellisen käytännön mukaisesti. Sen lähtökohtina voidaan pitää rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä koko prosessin arvioinnissa. Hyvän tieteellisen käytännön keskeisiin lähtökohtiin kuuluu myös tarvittavien tutkimuslupien hankinta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Diakin opiskelijoina olemme sitoutuneet noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä tieteellisessä tutkimuksessamme. Tutkimusprosessin aikana olemme etukäteen pohtineet tutkimukseen liittyviä valintojamme sekä arvioineet niitä myös jälkikäteen. Tutkimusluvat haimme erikseen jokaisesta kunnasta.

Tutkimusprosessissa tutkijan eettinen asenne näkyy tavassa suhtautua työhön, ongelmiin ja tutkimukseen liittyviin henkilöihin. Myös työn aiheen valinta, tiedonhankinta, prosessista ja tuloksista puhuminen ja tulosten soveltaminen edellyttää eettisyyttä. Tekijän eettisyys näyttäytyy edellisten lisäksi myös sovittujen aikataulujen ja sisältöjen noudattamisena. Eettisyyden kannalta on oleellista, että aineiston käsittelemiseen osallistuvat vain tutkimuksen tekijät ja että kerätty aineisto säilytetään asianmukaisesti. Tutkimustyön tulee rehellisyyden lisäksi perustua läpinäkyvyyteen. (Diakoniaammattikorkeakoulu 2010a, 11–12.) Suhtauduimme tutkimukseemme alusta lähtien vakavasti ja pyrimme kaikessa toiminnassa rehellisyyteen. Tutkimuksen aihe on meille merkityksellinen, koska aihetta on tutkittu suhteellisen vähän. Tutkimusaineiston hankinnassa korostunut luottamuksellisuus näyttäytyi siinä, että kyselylomakkeet vietiin ja haettiin henkilökohtaisesti. Aineiston käsittelyyn osallistui vain tutkimuksen tekijät. Meille oli tärkeää noudattaa Lapsen Kengissä ry:n kanssa tekemäämme yhteistyösopimusta. Pidimme kiinni sovituista aikatauluista ja informoimme Lapsen Kengissä ry:tä tutkimuksemme vaiheista.

Eettinen tutkimus korostaa ihmisarvon kunnioittamista. Tutkittavan itsemääräämisoikeutta tulee kunnioittaa niin, että hän saa itse päättää osallistumisestaan tutkimukseen. Tutkimushenkilöille tulee antaa tarkka tieto tutkimuksen kulusta ja sen tapahtumista. (Hirsjärvi ym. 2009, 25.) Tutkittavien anonymiteetin säilyttäminen on yksi tutkimusetiikan lähtökohdista. Anonymiteetin säilyttäminen lisää tutkittavien rohkeutta kertoa asioita rehellisesti ja suoraan. Se myös lisää tutkijan vapautta käsitellä tutkimuksessaan arkojakin asioita. (Mäkinen 2006, 114.) Tutkimukseemme osallistuminen oli kaikille kohderyhmän jäsenille vapaaehtoista. Kyselylomakkeiden mukana olleet saatekirjeet antoivat tutkittaville tarkan tiedon tutkimuksemme tavoitteista, aikataulusta sekä aineiston luottamuksellisesta käsittelystä. Tutkittavien anonymiteetin säilymisen kannalta oli tärkeää, että kyselylomakkeisiin vastaaminen tapahtui nimettömänä. Tulokset raportoimme niin, ettei niistä pysty tunnistamaan mistä kunnasta vastaus on peräisin. Tällä pyrimme säilyttämään lupauksen siitä, ettei kuntia missään vaiheessa vertailla keskenään.

Lähdekritiikki on yksi tutkijan moraalisisista velvollisuuksista. Tutkijan tulee olla kriittinen sekä valitessaan lähteitä että tulkitessaan niitä. Nopeasti muuttuvan tutkimustiedon vuoksi, tutkijan tulee pyrkiä käyttämään tuoreita lähteitä. Tutkija ei saa plagioida toisten tekstiä, joten suorat ja asiasisältöjen lainaukset tulee osoittaa tarkasti lähdemerkinnöin. (Hirsjärvi ym. 2009, 26, 113.) Lähdemateriaalin luotettavuutta arvioidessaan tutkijan tulee kiinnittää huomiota lähteen aitouteen, riippumattomuuteen, alkuperäisyyteen ja puolueettomuuteen (Mäkinen 2006, 128). Teoriaosuudessa käyttämämme lähdekirjallisuus on tarkoin harkittua. Pyrimme käyttämään mahdollisimman ajankohtaista lähdekirjallisuutta sekä viimeisintä tutkimustietoa. Alvari-perhetyöstä saatavilla oleva kirjallinen lähdemateriaali on vanhaa, jonka myös työelämän yhteistyökumppanimme ovat havainneet. Tästä syystä Alvari-perhetyötä työmuotona kuvataan osin myös vanhojen lähdemateriaalien valossa. Lähteet on merkitty opinnäytetyössämme huolellisesti.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Yhteistyön nykytila

Aloitamme tulosten esittelyn Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön nykytilanteesta ja tuomme esiin vastaajien näkemykset yhteistyön näkyvyydestä ja tarpeellisuudesta. Tämän jälkeen nostamme esiin keskeisimmät tulokset koskien yhteistyön määrää ja sen muutoksia sekä viranhaltijatason näkemykset resurssien vaikutuksista yhteistyöhön. Kerromme tutkimusaineistosta esiin nousseet yhteistyömenetelmät sekä Alvari-perhetyöntekijöiden ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan mielipiteet yhteistyötä edistävästä ja haastavista tekijöistä. Tulososiossa kuvaamme lisäksi aineistosta nousseet yhteistyön hyödyt, jotka kohdistuvat asiakkaille. Tuomme lopuksi esiin tulokset yhteistyön kehittämistä ja tarvittavista yhteistyömenetelmistä sekä vastaajien näkemykset yhteistyön tulevaisuudesta ja sitä koskevista toiveista.

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, millaista yhteistyötä Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä on ja miten eri tahojen toimijat kokevat yhteistyön käytännössä. Kysyimme varhaiskasvatuksen henkilökunnalta heidän tietämystään Alvari-perhetyön toiminnasta ja sen periaatteista. Saimme kysymykseen 118 vastausta. Noin puolet kysymykseen vastanneista kertoo tuntevansa Alvari perhetyön toiminnan ja sen periaatteet jollain lailla. Vastaajista noin kuudesosa kertoo tuntevansa toiminnan ja sen periaatteet huonosti. Alvari-perhetyön hyvin tuntevia ilmoitti olevansa 22 varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsentä. 17 vastaajaa kokee, ettei tunne Alvari-perhetyön toimintaa lainkaan.

Kymmenen Alvari-perhetyöntekijää, viisi varhaiskasvatuspäällikköä ja viisi lastensuojelun johtavaa sosiaalityöntekijää vastasivat kysymykseen millaista yhteistyötä perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä on. Toteutuvaa yhteistyötä perhetyöntekijät kuvasivat vastauksissaan konkreettisin menetelmin, joita käsittelemme myöhemmin. Useissa vastauksissa kuvattiin yhteistyötä positiivisin ilmaisin, kuten sujuvaa, toimivaa ja tarkoituksenmukaista. Perhetyöntekijöistä noin viidesosa totesi, ettei yhteistyötä ollut vastaushetkellä lainkaan tai se oli hyvin vähäistä. Valtaosassa varhaiskasvatuspäälliköiden vastauksissa kuvattiin konkreettisia yhteistyömenetelmiä, joita käsittelemme myöhemmissä

tuloksissa. Kaksi vastaajaa totesi yhteistyön olevan todella vähäistä. Yhdestä vastauksesta ilmenee, että yhteistyö näyttäytyy enemmän esimiestasolla. Lastensuojelun johtavien sosiaalityöntekijöiden vastauksissa yhteistyötä kuvattiin positiivisen ilmauksin, kuten laadukkaaksi, joustavaksi, hyväksi, saumattomaksi ja sujuvaksi. Lisäksi vastauksissa Alvari-perhetyö mainittiin kiinteänä osana lastensuojeluprosessia.

Yhteistyön näkyvyyttä koskevaan kysymykseen vastasi 90 varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsentä. Valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyö ei näy työssä tällä hetkellä lainkaan. Yhteistyön näkymättömyyttä perusteltiin sillä, että yhteistyötä ei tällä hetkellä tehdä. Yksi vastaaja toi esille, että yhteistyön näkyvyys voi olla riippuvainen myös sosiaalityöntekijän ohjauksesta ja toiminnasta. Vastauksista käy ilmi, että vain harva kohtaa Alvari-perhetyöntekijöitä yhteisissä palavereissa ja lasten tuonti- ja hakutilanteissa.

Kaikki kymmenen perhetyöntekijää vastasivat kysymykseen perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyön tarpeellisuudesta. Suurin osa koki yhteistyön erittäin tarpeelliseksi. Lisäksi saimme vastauksia, joiden mukaan yhteistyön tarpeellisuus määrittyy asiakas-kohtaisesti. Palvelut kootaan asiakkaiden tarpeiden mukaisiksi, jolloin määrittyvät myös perhetyöntekijöiden yhteistyötahot. Joissain tapauksissa yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa on erittäin tärkeää, jopa välttämätöntä. Tarpeellisuutta perhetyöntekijät perustelivat lapsen iänmukaisen kasvun ja kehityksen tukemisella. Tiedonsiirto mahdollistaa toimijoille saman tiedon lapsesta, mitä hyödyntää omassa työskentelyssään. Lisäksi tieto lisää ymmärrystä lapsen ja perheen tilannetta kohtaan. Yhteistyö mahdollistaa lapselle yksilöllisesti tarvittavan tuen tai tukitoimia päivähoitossa. Päivähoito pystyy tuomaan oman näkökulmansa esille lapsen tilanteesta ja kehityksestä. Myös vanhemmat saavat päivähoitosta tietoa lapsestaan, mikä ei välttämättä näy kotioloissa. Nämä tiedot ovat yleensä myönteisiä, mikä edistää toivoa ja uskoa omaan vanhemmuuteen. Lapsi kokee aikuisten oikeasti välittävät hänestä. Lapsella on myös oikeus olla lapsi ja tällä on aikuisista koostuva turvaverkko takanaan. Lisäksi yhden vastaajan mukaan kunnan moniammatillisten tiimien myötä mahdollistuu myös kunta- ja palvelutason kehittäminen vastaamaan perheiden tarpeita.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnasta 99 vastasi kysymykseen yhteistyön tarpeellisuudesta. Suurin osa vastaajista kokee Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yh-

teistyön olevan tarpeellista tai erittäin tarpeellista. Yhteistyön tarpeellisuutta perusteltiin lapsen etua korostaen. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan mielestä yhteisillä päämäärillä ja toimivilla käytänteillä tehtävää yhteistyötä tarvitaan perheiden tukemisessa. Yhteistyön tarpeellisuus nähtiin myös ajantasaisen tiedon siirtymisessä yhteistyökumppaneiden välillä sekä kokonaiskuvan luomisessa perheen ja lapsen asioista. Osa vastaajista kokee kokonaisvaltaisen ja moniammatillisen yhteistyön ennaltaehkäisevän vakavampia ongelmia.

Kaikki varhaiskasvatuspäälliköt ja neljä lastensuojelun johtavaa sosiaalityöntekijää vastasivat kysymykseen perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyön tarpeellisuudesta. Kaikki varhaiskasvatuspäälliköt olivat sitä mieltä, että yhteistyö on tarpeellista ja tärkeää. Perusteluiksi yhteistyön tarpeellisuudesta vastauksista nousivat mm. tuloksellisuus, tietojen siirron merkitys ja siihen liittyvien yhteisten sopimusten tärkeys. Verkostoyhteistyö on tärkeää, jotta perheen ympärille saadaan rakennettua sopiva palvelukokonaisuus. Vastausten joukosta ilmeni myös kokemus, että tarpeellisuudestaan huolimatta konkreettinen yhteistyön tekeminen ei ole sillä tasolla, että se olisi hyödyllistä. Lastensuojelun johtavien sosiaalityöntekijöiden vastauksissa Alvari-perhetyö esitettiin oleelliseksi osaksi lastensuojelutyötä ja perhepalveluiden ketjua. Työnjako, selkeät roolit ja tehtävät eri toimijoiden välillä ovat tärkeitä. Yksittäiset vastaajat nostavat esiin moniammatillisuuden ja yksilölliset asiakassuunnitelmat. On tärkeää, että asiakkaan ympärille kootaan moniammatillinen verkosto, jossa pyritään tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä sekä tukemaan peruspalveluiden toteutumista. Yhteistyö perustuu asiakasperheidensä yksilöllisiin asiakassuunnitelmiin.

7.2 Yhteistyössä tapahtuneet muutokset

Kysyimme johtavilta sosiaalityöntekijöiltä Alvari-perhetyön asiakasperhemääriä. Kaikki vastasivat kysymykseen. Vastauksista ilmeni, että perhemäärät vaihtelevat kunnittain. Kolmen vastaajan mukaan yhtäaikaiset asiakasperhemäärät ovat vakiintuneet maksimissaan 8 perheeseen. Vaihtelua esiintyy tilannekohtaisesti. Vastaajista kaksi perustelee asiakasperheiden määrän rajaamista Alvari-perhetyön pitkäkestoisuudella. Yhden vastaajan mukaan perheitä voi olla samanaikaisesti 10–15. Kaksi vastaajista arvioi kunnan vuosittaista asiakasperhemäärää, joka vastausten mukaan vaihtelee 5-20 perheen välillä.

Kysymykseen tämän hetkisestä yhteisten asiakkaiden määrästä vastasi 113 varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsentä. Yli kolmasosa vastaajista kertoo, että yhteisiä asiakkaita ei tällä hetkellä ole. Vastanneista neljännes ilmoittaa, että yksiköistä löytyy tällä hetkellä Alvari-perhetyön asiakkuudessa olevia perheitä. Viisi vastaajaa kertoi olevansa epävarma siitä, onko yhteisiä asiakkaita yksiköissä tällä hetkellä. Osa heistä tarkensi vastaustaan kertomalla, että eivät ole varmoja ovatko perheet juuri Alvari-perhetyön väkunnan perhetyön asiakkaita. Kolmekymmentä vastaajaa ei osannut sanoa, onko yksiköissä tällä hetkellä yhteisiä asiakkaita.

Kysymykseen yhteistyömäärän muutoksesta saimme perhetyöntekijöiltä 8 ja varhaiskasvatuksen henkilökunnalta 85 vastausta. Suurin osa vastanneista perhetyöntekijöistä koki, että yhteistyön määrä on lisääntynyt. Muutaman vastaajan kokemus oli, että yhteistyön määrä on säilynyt ennallaan. Lisäksi vastauksista ilmeni yhteistyön määrän vaihtelevan asiakasperhetilanteen mukaan. Suurin osa vastanneista varhaiskasvattajista ei tiennyt, onko Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyön määrässä tapahtunut viime vuosien aikana muutosta. Vastaajista vain harva oli sitä mieltä, että yhteistyö ammattilaisten välillä on lisääntynyt. Alvari-perhetyön ja asiakkaiden välistä yhteistyötä nähtiin olevan aiempia vuosia enemmän. Kymmenen varhaiskasvattajan mielestä moniammatillinen yhteistyö on vähentynyt aiempiin vuosiin verrattuna. Pieni osa vastaajista kokee, että yhteistyön määrä ei ole muuttunut kumpaankaan suuntaan.

Kaikki viisi varhaiskasvatuspäällikköä vastasivat kysymykseen yhteistyön määrän muutoksesta. Vastausten mukaan kokemus yhteistyön määrän muutoksista oli vaihteleva. Yhteistyön lisääntymiseen liittyvistä vastauksista ilmeni, että yhteistyöpalaverit ovat jämäköittäneet yhteistyötä. Yhteiset tapahtumat ja yhteisesti käytetyt tilat sekä moniammatilliset verkostoyhteistyöpalaverit ovat tehneet toimijoita keskenään tutummiksi. Yksi vastaaja koki, että yhteistyön lisäämiseksi tulisi Alvari-perhetyön toiminnan ulottua enemmän myös matalan kynnyksen palveluihin. Erityisesti avoimen varhaiskasvatuksen palvelujen kanssa yhteistyö on viime vuosina kehittynyt. Vastauksista ilmeni myös yhteistyön määrän vaihdelleen vuosien saatossa. Yhteistyön toteutuminen on ollut työntekijäsidonnaista. Lisäksi vastauksista nousi esiin kokemus, että yhteistyön määrä on viime vuosien ajan ollut vähenemään päin.

Kaikki varhaiskasvatuspäälliköt ja neljä lastensuojelun johtavaa sosiaalityöntekijää vastasivat kysymykseen kunnan resurssien vaikutuksesta yhteistyön toteutumiseen ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuspäälliköiden vastauksista ilmeni, ettei yhteistyö vaadi erityisiä resursseja. Toimijoiden välinen yhteistyö tulisi huomioida osaksi palvelua ja arkityötä eikä yhteistyötä ajatellen. Vastausta täsmennetään, että yhteistyön toteutumisen kannalta riittävä henkilöstömäärä on merkittävässä asemassa. Varhaiskasvatuspäälliköiden vastauksissa mainitaan resurssien määrittävän tilannekohtaisesti, vastaamaan vaadittavaa määrää. Vastauksista ilmeni myös kokemus, että yhteistyölle on liian vähän aikaa. Osa lastensuojelun johtavista sosiaalityöntekijöistä kokee, etteivät kunnan resurssit vaikuta yhteistyön kehittämiseen, laatuun tai määrään. Tätä perustellaan mm. molempien toimijoiden kehittävän toimintaansa omilla tahoillaan. Osa vastaajista puolestaan tuo esille kunnan henkilöstöresurssit, joiden säilyminen vähintään nykyisellä tasolla on edellytys sujuvalle yhteistyölle ja selkeälle työnjaolle. Lisäksi yhden vastaajan mukaan perheiden tarpeisiin vastaaminen erilaisten menetelmien avulla edellyttää resurssien säilymistä vähintään nykyisellä tasolla.

7.3 Käytössä olevat yhteistyömenetelmät

Perhetyöntekijöiltä saimme 8 vastausta kysymykseen perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä käytössä olevista yhteistyömenetelmistä. Suurin osa vastanneista mainitsi yhteistyömenetelmiksi erilaiset palaverit sekä varhaiskasvatussuunnitelmiin ja kasvatuskumppanuuteen liittyvät keskustelut. Lisäksi mainittiin lapsen asioihin liittyvät puhelinkontaktit. Toimijoiden välisiä puhelinkeskusteluja täsmennettiin vanhempien olevan aina tietoisia, mitä asioita ja tilanteita toimijat ovat yhdessä pohtineet. Yhteistyö moniammatillisten tiimien ja verkostojen kautta on mainittu useammassa vastauksessa. Perhetyöntekijä voi viedä lapsia hoitoon ja/tai hakea pois.

Perhetyöntekijöiden vastauksista ilmeni monia yksittäisiä yhteistyömuotoja. Näitä olivat yhteistyölupa- ja huolilomake, yhteiset koulutukset sekä yhteiset kotikäynnit. Vastauksissa ilmeni myös perhetyöntekijän rooli viestin viejänä. Perhetyöntekijää pyydetään keskustelemaan vanhempien kanssa päiväkodissa nousseista huolenaiheista, kuten lapsen kasvusta ja kehityksestä tai kotiolosuhteista. Myös perhe voi pyytää perhetyöntekijää olemaan yhteydessä päiväkotiin esimerkiksi näkemyserojen vuoksi. Lisäksi perhe-

työntekijä voi havainnoida lasta päiväkodissa havainnointipäivien aikana sekä kartoittaa erityisen tuen tarpeita yhdessä päiväkodin henkilöstön kanssa. Perhetyöntekijä voi avustaa perhettä päivähoitopaikan hakemisessa ja päiväkodin lomakkeiden täyttämässä. Vastauksista kävi myös ilmi, että perhetyöntekijä voi tehdä yhdistystä ja Alvari-perhetyötä tutuksi varhaiskasvatuksen asiakkaille mm. tapahtumien yhteydessä.

Kysymykseen yhteistyön toteutuksen menetelmistä saimme varhaiskasvatuksen henkilökunnalta 91 vastausta. Kolmasosa vastaajista ei tiennyt, mitä menetelmiä varhaiskasvatuksen ja Alvari-perhetyön yhteistyössä käytetään. Neljäsosa kysymykseen vastanneista oli sitä mieltä, että käytössä ei ole mitään yhteistyömenetelmää. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan vastauksissa yhteistyömenetelmiksi tunnistettiin yhteistyöpalaverit sekä perhetyöntekijöiden kanssa keskusteleminen haku- ja tuontitilanteissa. Yksittäisissä vastauksissa kävi ilmi Alvari-perhetyöntekijöiden osallistuminen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja perhetyöntekijöiden väliset puhelinkeskustelut. Yhteistyömuotona nähtiin myös päiväkodin tilat perhetyön käytössä juhlia tai yökyläilyjä järjestettäessä.

Kyselyyn vastanneista varhaiskasvatuspäälliköistä suurin osa nosti esille arkityössä näkyvän yhteistyön. Lähes kaikki vastaajat esittivät yhteistyömuotona säännölliset moniammatilliset verkostopalaverit, joihin myös Alvari-perhetyöntekijät osallistuvat. Perhetyöntekijä voi mm. viedä tai hakea lapsia hoidosta, toimittaa hoitopaikkahakemuksia, osallistua varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen sekä päiväkodin juhliin ja retkiin yhdessä perheiden kanssa. Lisäksi esille nousi vahva yhteistyö Alvari-perhetyön ja avoimen varhaiskasvatuksen perheohjaajan välillä mm. perhekäyntien ja yhteisten palaverien muodossa. Perhetyöntekijä voi myös olla mukana pohtimassa lapselle sopivaa päivähoitopaikkaa tai muuta problematiikkaa. Alvari-perhetyö mainittiin vastauksissa yhteistyökumppanina myös muussa moniammatillisessa yhteistyössä, kuten esimerkiksi tapahtumien järjestäjänä.

7.4 Yhteistyötä edistävät tekijät

Yhdeksän perhetyöntekijää vastasi kysymykseen Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön edistävästä tekijöistä. Useissa vastauksissa nousi esille yhteisen

tavoitteen ja näkemyksen määrittäminen. Keskiöön nousevat lapsen hyvinvointi sekä iänmukaisen kasvun ja kehityksen tukeminen kummankin tahon toimesta. Myös työntekijöiden molemminpuolinen tuttuus ja tunnettavuus sekä avoimuus nimettiin edistäviksi tekijöiksi. Vastauksissa avoimuus ja avoin vuorovaikutus esitettiin kolmikantaisena perheen, perhetyön ja päivähoidon välillä. Perhe tietää huolet eikä asioita tapahdu perheen tietämättä. Vastausta täsmennettiin, että perheen suostumuksesta tulee olla kirjallinen lupa. Vastaajien mukaan perhetyöntekijöiden käytössä on yhteistyölupalomake.

Perhetyöntekijöiden vastauksista yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi ilmenivät myös tiivis yhteistyö sekä selkeä vastuunjako ja roolit eri toimijoiden kesken. Varhaiskasvatushenkilöstön yleistason tieto ja ymmärrys lastensuojelun perhetyöstä ja sen tarkoituksesta mainittiin useissa vastauksista. Tarvitaan myös aikaa ja yhteisiä foorumeita yhteistyön luomiseksi, toteuttamiseksi ja kehittämiseksi. Myönteinen asenne ja arvostus varhaiskasvattajien työtä kohtaan pohjaavat sujuvaa yhteistyötä. Yhteistyölle edullisiksi piirteiksi mainitaan työntekijöiden joustavuus, tavoitettavuus ja ketteryys sekä vahva ammatillinen halu löytää keinoja asiakkaiden tukemiseksi.

Kysymykseen yhteistyötä edistävästä tekijöistä saimme varhaiskasvatuksen henkilökunnalta 90 vastausta. Noin kolmasosa kysymykseen vastanneista mainitsi, että tärkein yhteistyön toteuttamista edistävä tekijä on avoin yhteistyö. Molemminpuolista avoimuutta toivottiin sekä keskusteluihin että tiedottamiseen. Avoimuuden lisäämiseksi vastaajat ehdottivat yhteisten keskustelujen sekä yhteistyöpalaverien lisäämistä. Avoimen ilmapiirin luomisessa koettiin tärkeäksi kannustaa perheitä kertomaan itse varhaiskasvatuksen henkilökunnalle, että he ovat Alvari-perhetyön asiakkaita.

Yhteistyötä edistävästä tekijöistä koskevaan kysymykseen vastanneista varhaiskasvatuksen henkilökunnasta noin kymmenesosa nosti esiin tiedonkulun tärkeyden. Tiedon toivottiin kulkevan mutkattomasti ja sujuvasti molempiin suuntiin. Tiedonkulkuun liittyen varhaiskasvatuksen henkilökunta näki tärkeäksi saada ajantasaisen tiedon siitä, mitkä perheet toimivat Alvari-perhetyön kanssa yhteistyössä. Tämän tiedon tarpeellisuus nähtiin etenkin lapsen edun näkökulmasta katsottuna. Vastaajista 10 % koki tärkeäksi varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja Alvari-perhetyön keskinäisen tutustumisen. Osa vastaajista esitti toiveen Alvari-perhetyöntekijöiden esittäytymisestä sekä Alvari-perhetyön toiminnan ja työtapojen informoimisesta. Tämän toivottiin tapahtuvan esimerkiksi yh-

teisissä palavereissa tai vanhempainilloissa, jolloin tieto Alvari-perhetyön toiminnasta siirtyisi myös perheille. Luottamuksellisuus, perheen suostumus yhteistyöhön sekä yhteiset tavoitteet ja päämäärät näkyivät yksittäisissä vastauksissa yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi. Neljä vastaajaa ei osannut nimetä yhtään tekijää, jotka edistäisivät yhteistyön toteuttamista.

7.5 Yhteistyön haasteet

Kysymykseen yhteistyötä haastavista tekijöistä vastasi kaiken kaikkiaan yhdeksän perhetyöntekijää. Puolet vastaajista nosti esiin vaitiolovelvollisuuden mukanaan tuomat haasteet. Perhe määrittelee, mitä tietoa toimijat voivat jakaa keskenään. Vaitiolovelvollisuuteen liittyvänä haasteena esitettiin myös sen taakse piiloutumisen mahdollisuus. Tällöin yhteistyön luominen ja toteuttaminen voidaan sivuuttaa kokonaan. Useiden vastaajien mukaan tiedon puute on haaste yhteistyön toteuttamista. Tiedon puute jakautuu kahteen teemaan: päivähoiton henkilöstö ei tiedä perhetyön olevan osana perheen elämää sekä yleiseen tietämättömyyteen mitä on lastensuojelun perhetyö ja minkälainen on perhetyöntekijän tehtäväkuva. Lisäksi haasteiksi koettiin yhteisten käytänteiden ja toimintamallien puuttuminen sekä yhteisen ajan ja yhteistyöfoorumien puute. Koulutuserot ja niiden mukanaan tuomat näkemyserot, toimijoiden välisen negatiiviset asenteet sekä päivähoiton henkilöstön epävarmuus keskustella hankalista asioista suoraan vanhemmille kävivät myös ilmi. Yhteistyökumppanuuden solmimatta jättäminen on vastausten mukaan este yhteistyön toteutumiselle.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnalta saimme 87 vastausta koskien kysymystä yhteistyötä haastavista tekijöistä. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan vastaukset olivat kunnasta riippumatta samansuuntaisia. Vastauksista nousi esiin neljä selkeästi haastavinta tekijää, jotka ovat vaitiolovelvollisuus, yhteisen ajan löytyminen, salassapitovelvollisuus sekä tiedonkulku. Näistä useimmin mainittu oli vaitiolovelvollisuus, jonka nähtiin sekä haastavan että estävän yhteistyön toteutumista. Vaitiolovelvollisuuden nähtiin hankaloittavan lasta koskevien, ensiarvoisen tärkeiden tietojen siirtymistä varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Vastausten mukaan vaitiolovelvollisuus estää varhaiskasvatuksen henkilökuntaa tietämästä, mitkä perheet ovat Alvari-perhetyön asiakkaita. Vastaajat näkivät

olevansa sen tiedon varassa, mitä perheet itse heille kertoivat. Noin kymmenesosa kysymykseen vastanneista kertoi salassapitovelvollisuuden haastavan yhteistyön toteuttamista. Vastaaajien mielestä varhaiskasvatuksen henkilökunnalta jää tärkeitä tietoja saamatta vaitiolovelvollisuuden lisäksi myös salassapitovelvollisuuden vuoksi. 10 % kysymykseen vastanneista oli sitä mieltä, että tiedon kulkemista vaikeuttavat ja estävät tekijät haastavat toimivan yhteistyön toteuttamista.

Yhteistyötä haastavista tekijöistä koskevaan kysymykseen vastanneista varhaiskasvatuksen henkilökunnasta noin viides osa oli huolissaan yhteisen ajan löytymisestä keskusteluihin ja palavereihin. Tämän nähtiin olevan sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan että Alvari-perhetyöntekijöiden yhteinen ongelma. Yhteisen ajan löytymisen ongelmaan tunnistettiin molempien osapuolten kiireinen työtahti sekä varhaiskasvatuksen puolella liian suuret lapsiryhmät. Yhteisten keskustelujen ja palaverien puuttuminen johtaa vastanneiden mielestä yhteisten asiakkaiden kanssa tehtävän työn erillisyyteen. Yksittäisissä vastauksissa käy ilmi, että yhteistyötä haastavia tekijöitä ovat myös perheiden halu ja lupa yhteistyöhön sekä varhaiskasvatuksen henkilökunnan tietämättömyys Alvari-perhetyön toiminnasta. Viisi vastaajaa ei osannut mainita yhtään yhteistyötä haastavaa tekijää.

7.6 Yhteistyön hyödyt asiakkaalle

Kaikki perhetyöntekijät vastasivat kysymykseen yhteistyön hyödyistä asiakkaalle. Puolet vastaajista nosti esiin asiakaslähtöisyyden. Asiakaslähtöisyyttä kuvattiin yksilölliseksi, perheen suostumukseen pohjautuvaksi, asiakasta kunnioittavaksi, luotettavaksi ja perheen tarpeista lähteväksi työskentelyksi. Lisäksi vastauksista asiakaslähtöisyyttä tukee yhteinen, empaattinen ja ymmärrettävä kieli perheen ja toimijoiden välillä.

Noin puolet perhetyöntekijöistä korosti perheen, perhetyön ja päivähoidon välisen kolmikantaisen yhteistyön sekä laajemman, asiakasta ympäröivien tahojen verkostotyön tärkeyttä. Avoin vuorovaikutus perheen, perhetyöntekijän ja päivähoiton kanssa on asiakkaille hyödyllisintä. Lisäksi vastaajat kokivat yhteistyön hyödyttävän asiakasta, kun kaikki toimijat työskentelevät asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, yhdessä sovitut menetelmät noudattaen.

Kysymykseen, mitä hyötyä perheille on Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisestä yhteistyöstä, saimme varhaiskasvatuksen henkilökunnalta 96 vastausta. Noin kolmasosa vastaajista nosti esille yhteistyön hyödyt perheiden ja lapsen arjen tukemisessa. Vastaajien mielestä yhteistyölle tulisi määrittää selkeä työnjako niin, että varhaiskasvatus tukisi perheitä päiväkodissa tapahtuvien toimintojen avulla ja Alvari-perhetyö keskittyisi perheiden arjen tukemiseen kotona. Arjen tukemisessa varhaiskasvatuksen henkilökunta näki tärkeänä yhteiset tavoitteet sekä avoimen keskustelun. Näiden nähtiin kasvattavan luottamusta sekä lisäävän tietoisuutta perheiden tilanteista ja niiden kehittymisestä. Vastaajat toivoivat lisää varhaiskasvatuksen henkilökunnan, Alvari-perhetyön sekä asiakasperheiden välisiä säännöllisiä tapaamisia sekä yhteistyöpalaveria.

Varhaiskasvattajat näkivät yhteistyön olevan hyödyllistä myös vanhemmuuden tukemisessa. Vastaajien mielestä yhteistyö vahvistaa kasvatuskumppanuutta sekä sen avulla pystytään auttamaan vanhempia esimerkiksi rajojen asettamisessa ja säännöllisen päivärhythmin luomisessa. Vanhemmuuden tukemisen nähtiin edistävän vanhempien jaksamista kasvatusvastuun jakaantuessa sekä madaltavan vanhempien kynnystä ottaa esiin ongelmia ja pulmatilanteita päivittäisissä kontakteissa. Yksittäisissä vastauksissa nähtiin yhteistyön olevan hyödyllistä ongelmien ennaltaehkäisyssä sekä päällekkäisen tuen esittämisessä. Neljä vastaajaa ei osannut mainita yhtään asiaa, mitä hyötyä asiakasperheet saavat Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyöstä.

Kysymykseen, millaisesta Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisestä yhteistyöstä asiakkaat hyötyvät eniten, saimme varhaiskasvatuksen henkilökunnalta 89 vastausta. Vastaajista yli kolmasosa oli sitä mieltä, että asiakasperheet saavat parhaimman hyödyn avoimesta yhteistyöstä. Avoimuuden nähtiin koskevan yhteistyön kaikkia osapuolia. Varhaiskasvatuksen henkilökunta toi vastauksissaan esille yhteistyön osapuolien välisen avoimen tiedottamisen, jonka nähtiin lisäävän työn läpinäkyvyyttä. Avoin yhteistyö lisää vastaajien mielestä ymmärrystä perheitä kohtaan, joten yhteistyön avoimuuden nähtiin hyödyttävän asiakkaiden lisäksi myös ammattilaisia.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan vastauksista käy selkeästi ilmi, että parhaimmillaan toimiva yhteistyö on vanhemmuutta, perhettä ja lasta tukevaa. Seitsemän vastaajaa näki

yhteistyölle selkeästi määriteltyjen tavoitteiden olevan asiakasperheille hyödyksi. Yhteisten tavoitteiden lisäksi varhaiskasvatuksen henkilökunta toivoi vastauksissaan yhteisiä toimintamalleja. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan vastauksista nousi esiin myös luottamuksellisen, rehellisen, joustavan ja mutkattoman yhteistyön hyödyt asiakkaille. Luottamuksellisuuden esiin tuoneet vastaajat korostivat vastauksissaan sitä, että myös varhaiskasvatuksen henkilökunta on vaitiolovelvollinen. Yksittäiset vastaajat näkivät asiakasperheen hyötyvän myös perhettä kunnioittavasta, tarkoituksenmukaisesta sekä käytännönläheisestä yhteistyöstä. Kuusi vastaajaa ei osannut sanoa millaisesta yhteistyöstä asiakasperheet hyötyvät eniten.

Kyselyyn osallistuneista varhaiskasvatuspäälliköistä kaikki viisi vastasi kysymykseen yhteistyön hyödyllisyydestä. Vastauksista suurimman osan mukaan yhteistyö on hyödyllistä. Perhetyöntekijä rohkaisee ja tukee perhettä avoimuuteen varhaiskasvatuksessa, jotta lasta pystytään tukemaan paremmin. Lisäksi perheet hyötyvät moniammatillisesta työotteesta. Vastausten mukaan yhteistyön tuloksena palvelun laatu paranee. Yhteistyölupalomakkeen mahdollistama tietojen siirtyminen työntekijöiden välillä on ensiarvoisen tärkeää. Lisäksi yhteistyö edistää perheen verkostoon kuuluvien toimijoiden työpanoksen oikein kohdentumista ja ehkäisee päällekkäin tehtävää työtä. Vastauksista ilmenee myös kokemus yhteistyön vähäisyydestä. Jos yhteistyötä tehtäisiin enemmän, se olisi vastaajan mukaan hyödyllistä lapsille, heidän hyvinvoinnilleen sekä myös koko perheelle.

Kaikki neljä lastensuojelun johtavaa sosiaalityöntekijää pitivät moniammatillista verkostotyötä hyödyllisenä. Vastauksista ilmeni monia perhettä hyödyttäviä seikkoja. Perhetyöntekijällä on sosiaalityöntekijää enemmän aikaa perheelle ja on lähempänä perheen arkea, jolloin tämä saa ajantasaisen arvion perheen tilanteesta. Perhetyöntekijä kartoittaa asioita, joita perheen kanssa työstetään sekä asioita, jotka sujuvat ja joita voidaan vahvistaa. Perhetyöntekijöillä on mahdollisuus kuvata asiakasperheen elämää monipuolisesti esimerkiksi palavereissa ja raporteissa. Lisäksi vastaajat nimeävät hyödyksi avoimuuden, asiakkaan suostumuksella tapahtuvan tietojen vaihdon, perhetyön nopean saatavuuden ja pitkäjänteisyyden. Lisäksi perhetyön asiakasperheiden lapset voivat esimerkiksi osallistua avoimiin kerhoihin. Työskentelyssä on aikaa ja tilaa käsitellä vaikeiden asioiden ja perhetyöntekijät pystyvät reagoimaan nopeasti akuuttiin tilanteeseen perheessä.

Kysyimme Alvari-perhetyöntekijöiltä, kerätäänkö asiakkailta palautetta yhteistyönäkökulmasta. Kirjallista palautteiden keräämistä ei ole. Asiakkaat ovat kuitenkin antaneet spontaanisti suullista palautetta, joka on ollut yksinomaan positiivista. Kyseisten palautteiden saaminen on ajoittunut yhteisiin kanssakäymisiin, kuten esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen tai ristiriitatilanteisiin, joissa perhetyöntekijä on toiminut ns. sillanrakentajana varhaiskasvatushenkilöstön ja vanhempien välillä.

7.7 Yhteistyön tulevaisuus ja kehittäminen

Perhetyöntekijöiltä saimme kaikkiaan yhdeksän vastausta kysymykseen yhteistyön menetelmien kehittämisestä. Perhetyöntekijät määrittivät kehittämistarpeiksi mm. tiedottamisen, yhteisten keskustelujen ja palaverien lisäämisen. Vastausten mukaan yhteistyömenetelmien kehittämisessä tulisi lähteä liikkeelle toimijoiden keskinäisellä tutustumisella ja työmuotojen esittelyllä. Hyödylliseksi koettaisiin, että perhetyöntekijälle liikenisi aikaa osallistua lapsen päivähoiton aloittamiseen. Tätä perusteltiin perhetyöntekijän olevan yleensä lapselle ennestään päivähoiton henkilöstöä tutumpi.

Perhetyöntekijöiden vastauksista ilmeni tarve määritellä toimijoiden välinen yhteistyöpolku. Määritelmän tulisi sisältää mm. tilanteet, joissa yhteistyö käynnistetään, miten yhteistyö toteutuu, kuka siitä vastaa, mitkä ovat toimijoiden roolit sekä yhteistyölle asetettavat tavoitteet ja tarkoitus. Vastauksista ilmeni myös tarve henkilöstön yhteisille koulutuksille, esimerkiksi salassapitovelvollisuuden ja ammattietiikan aihepiireistä. Vastauksista nousi esiin myös yhteistyö lupalomakkeen laaja käyttöönotto ja sen myötä kolmikantaisen yhteistyön avaaminen perheen, perhetyön ja päivähoiton välillä. Lomakkeen avulla määritellään yhteistyön ja tiedonvaihdon laajuus sekä toimintakäytännöt. Lisäksi vastaajan mukaan kehittämistä vaatii yhteinen arvio huolesta ja sen muuttumisesta esimerkiksi huolilomakkeen avulla. Arviointi ja seuranta vaativat yhteisiä tapaamisia asiakkaan ja verkoston kanssa.

Perhetyöntekijöiden vastauksista nousi esiin tarve kehittää perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisiä toimintamalleja sekä määritellä yhteistyömuodot. Vastaajat kokivat tarpeelliseksi lisätä toimijoiden välistä avoimuutta sekä lisätä ammatillista tuntemista ja

työnkuvien selventämistä. Vastausta täsmennettiin, että on tarpeen ymmärtää, miten kumpikin taho hoitaa ja tukee samaa lasta sekä tämän perhettä. Lisäksi ilmeni tarve lisätä ymmärrystä, että molemmat toimijat työskentelevät saman lapsen ja perheen eteen. Vastaajien mielestä yhteistyön määrää olisi tarpeen lisätä ja yhteistyön toteutusta hioa.

Yhteistyön toteuttamisessa tarvittavia menetelmiä koskevaan kysymykseen vastasi 89 varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsentä. Yli neljäsosa vastaajista toivoi lisää yhteisiä palavereja, joihin osallistuisivat perhe, varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsen sekä Alvari-perhetyöntekijä. Muutama vastaaja toivoi lisäksi, että palavereihin kutsuttaisiin mukaan myös sosiaalityöntekijä. Palavereiden nähtiin lisäävän varhaiskasvattajien tietoutta perheen tilanteesta, Alvari-perhetyön tarjoamasta avusta sekä yhteistyön tavoitteista. Alvari-perhetyöntekijöiden nähtiin myös tarpeelliseksi osallistua lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen sekä lapsen havainnoimiseen päivähoitossa. Yhdeksän vastaajaa ei osannut nimetä yhtään yhteistyön toteutuksessa tarvittavaa menetelmää.

Kaikki perhetyöntekijät vastasivat kysymykseen perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyön tulevaisuuden näkymiin. Noin puolet vastaajista uskoi yhteistyön jatkuvan määrällisesti ja yhteistyömuotojen osalta vähintään nykyisellä tasolla. Lisäksi puolet vastaajista esitti toiveen yhteistyön mahdollisesta kehittämisestä. Tätä perusteltiin tarpeenmukaisuudella ja ennaltaehkäisevän toiminnan lisääntymisellä. Yhteistyön tulevaisuudelta odotettiin aktiivisuutta ja vuorovaikutuksellisuutta. Lisäksi vastauksista ilmeni myös, että yhteistä kehittämistä oli vastaushetkellä käynnissä.

Kysymykseen yhteistyön tulevaisuudesta saimme varhaiskasvatuksen henkilökunnalta 88 vastausta. Suurin osa vastaajista näki yhteistyön tarpeen jatkossa kasvavan, joten myös yhteistyön toivottiin lisääntyvän. Yhteistyön tarpeen kasvun nähtiin johtuvan perheiden lisääntyvistä uusavuttomuudesta ja moniongelmaisuudesta. Noin neljäsosa kysymykseen vastanneista toivoi muutosta yhteistyöhön. Yhteistyön toivottiin tiivistyvän sekä muuttuvan avoimempaan suuntaan. Varhaiskasvatuksen henkilökunta toivoi tulevaisuuteen yhteisiä pelisääntöjä ja toimintamalleja sekä lisää tietoa yhteistyömuodoista. Alvari-perhetyöntekijöiden toivottiin jalkautuvan päiväkoteihin, jotta he tulisivat tutuiksi varhaiskasvatuksen henkilökunnalle. Yksittäisistä vastauksista kävi ilmi, että ilman muutosta yhteistyö jatkuisi heikkona. Yhteistyön tulevaisuuden haasteina nähtiin sekä

taloudelliset että aikaresurssit. Yksitoista kysymykseen vastannutta varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsentä ei osannut kertoa näkemystään yhteistyön tulevaisuudesta.

Kaikki varhaiskasvatuspäälliköt vastasivat kysymykseen Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen tulevaisuuden näkymistä. Vastauksista nousi esille tarve uusien yhteistyömuotojen kehittämiseksi ja Alvari-perhetyön ulottumiselle ennaltaehkäiseviin palveluihin. Konkreettisia toiveita aineistossa ilmenee mm. kaikille avointen, yhteisöllisten ja osallistavien perhepalvelujen kehittämiseen. Erityisesti perheiden kyvykkyyttä ja omaehtoisuutta tukevia ja lisääviä palveluja tarvitaan, kuten myös vanhan ajan kotitalousneuvontaa. Kunnan taloudelliset resurssit tulisi hyödyntää mahdollisimman hyvin lapsiperheiden tuen tarpeeseen vastaamiseksi. Organisaatiotasolla tapahtuvat muutokset voivat muuttaa yhteistyötä, esimerkiksi vaitiolosäännösten kautta. Yksi vastaaja toivoo yhteistyön tulevan näkyvämmäksi, toimivammaksi ja konkreettiseksi. Kohtaamisfoorumeille olisi tarve. Yhden tutkimuskunnan palvelusopimus Alvari-perhetyön kanssa on päättynyt vuoden 2014 lopussa.

Lastensuojelun johtavista sosiaalityöntekijöistä neljä vastasivat kysymykseen Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyön tulevaisuuden näkymistä. Useassa vastauksessa nostettiin esiin sosiaalihuoltolain uudistus. Vastauksissa pohdittiin mm. jäävän nähtäväksi, mitä uudistus tuo tullessaan ja onko Alvari-perhetyössä lakimuutoksen jälkeen kysymys perus- vai erityispalvelusta? Vastauksista ilmeni myös tarve perhetyöntekijöiden joustavammille työajoille. Perusteluna ilta- ja viikonlopputyön tarpeelle oli, että niinä ajankohtina perheissä esiintyy paljon ongelmatilanteita. Vastauksissa esitettiin myös toive, ettei perhetyö päättyisi välittömästi tilanteessa, jossa lapsi sijoitetaan. On tärkeää, että vanhemmilla on sijoituksen jälkeenkin joku, jonka kanssa sijoitukseen liittyviä asioita ja sen mukanaan tuomaa kriisiä käydään läpi. Samoin yhteyden säilyminen lapseen olisi tärkeää, jolloin lapsella on verkostossaan tuttu ihminen viranomaisen lisäksi. Irtaantumisen tulisi tapahtua vähitellen.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Yhteistyötä yli rajojen

Moniammatillisten työryhmien toiminta voi olla jatkuvaa tai tarvittaessa käynnistettävää. Peruseriaatteina pidetään yhteisesti sovittuja menettelytapoja ja pelisääntöjä. Avoimen vuorovaikutuksen merkitys nähdään suurena. Työn lähtökohdaksi asetetaan toimijoiden osaamisen yhdistäminen sekä tavoitteiden saavuttaminen. Asiakkaan suhteen tavoitteena moniammatillisessa työryhmässä on selkeyttää tilanteita sekä tukea muutosta. Tavoitteena on myös työnjaon ja vastuun määrittely, jotta päällekkäin tehtävää työtä saadaan karsittua. Asiakkaan tietoisuus yhteistyökumppaneiden välisestä työstä sekä asiakkaan oma vastuu tilanteesta ovat myös tärkeitä. (Järvinen 2012, 93.) Uusi sosiaalihuoltolaki (1301/ 2014) velvoittaa tekemään sektorirajojen yli menevää monialaista yhteistyötä. Yhteistyön nähdään vahvistavan sosiaalihuollon ydintehtäviä, varmistavan riittävän asiantuntemuksen sekä toteuttavan palveluja oikea-aikaisesti ja tuen tarvetta vastaavasti. Yhteistyön tarve on sekä toimialojen sisällä ja välillä että kunnan, seurakuntien, järjestöjen, yritysten ja muiden tahojen välillä.

Tutkimuksemme lähtökohtana oli selvittää millaista yhteistyötä Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä toteutetaan ja miten yhteistyökumppanit kokevat työn käytännössä. Tulokset kertovat, että varhaiskasvatuksen ja Alvari-perhetyön välistä yhteistyötä kuvataan pääosin positiivisin ilmaisin. Aineistosta käy kuitenkin ilmi, että yhteistyö nähdään vähäisenä tai olemassa olemattomana ja osin enemmän esimiestasolla käytävänä työnä. On huomionarvoista, että vähäiseksi kuvattu yhteistyö koetaan tärkeäksi. Yhteistyön näkeminen prosessina auttaa näkemään työn olemassaolon vaikka yhteisiä asiakkaita ei kaikkina hetkinä olisikaan. Yhteistyöverkoston hyviä suhteita tulisi pitää yllä ”hiljaisinakin aikoina”, jolloin yhteistyötä ei tarvitse lähteä rakentamaan alusta pitäen. Yhteistyön toteutuminen pelkästään esimiestasolla vie työn liian kauaksi asiakkaasta, joten yhteistyö tulisi ensisijaisesti nähdä toteutuvan käytännön tasolla, asiakasta lähellä.

Tutkimusaineistomme paljastaa, että varhaiskasvatuksen henkilökunnan tietämys Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteisistä asiakasperheistä jakaantui suuresti. Osa

varhaiskasvattajista tiesi varmasti, että yksikössä on yhteisiä asiakasperheitä, mutta iso osa vastaajista ei osannut vastata yhteisten asiakkaiden määrästä. Vastauksissa näkyi myös varhaiskasvatuksen tietämättömyys siitä, ovatko asiakasperheet juuri Alvari-perhetyön piirissä vai saavatko he perhetyötä jonkun muun tahon järjestämänä. Ilman tietoa yhteisistä asiakkaista ei yhteistyötä voida toteuttaa. Tällöin asiantuntijat tekevät työtä omilla tahoillaan tietämättä toistensa työstä ja tavoitteista.

Yhteistyömäärän muutos jakoi vastaajien mielipiteitä. Perhetyöntekijöiden mielestä yhteistyömäärä on viime vuosina lisääntynyt, kun taas suurin osa varhaiskasvatuksen henkilökunnasta ei osannut sanoa, mihin suuntaan yhteistyömäärä on muuttunut. Varhaiskasvatuspäälliköiden mielestä yhteistyön määrä on vuosien saatossa vaihdellut ja työn toteutumisen nähdään olevan osin työntekijäsidonnaista. Yhteistyön lisäämiseksi ehdotetaan yhteistyöpalavereita, yhteisiä juhlia ja tapahtumia sekä tiiviimpää yhteistyötä avoimen varhaiskasvatuksen kanssa. Lyhty ja Nietola (2015, 158) näkevät moniammatillisen työotteen olevan tulevaisuudessa laadukkaana asiakaslähtöisen auttamistyön edellytyksenä. Jos yhteistyö Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä ei yhteisistä asiakkaista huolimatta lisääny ei työtä voida nähdä toteutettavan asiakkaan edun mukaisesti ja mahdollisimman laadukkaasti. Yhteinen tahtotila moniammatillisen yhteistyön toteuttamiseen tulee lähteä työntekijöiden lisäksi myös esimiestasolta, jonka tehtävänä on resursoida sekä organisoida työtä moniammatillista yhteistyötä tukevaksi.

Yhteistyömenetelmien hallinta ja niiden näkeminen auttaa työntekijää tunnistamaan oman asiantuntijuutensa vahvuudet, osaamisensa rajat sekä oman työn sijoittumisen kokonaisuudessa. Oman roolin tietäminen selkeyttää ja tarkentaa ammatillisuutta ja vastuun rajoja. (Järvinen 2009, 95.) Perhetyön ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö vaatii toimiakseen monipuolisia ja yhteisesti sovittuja menetelmiä. Yhteistyössä käytettävien menetelmien tunnistaminen ja yhteisten sopimusten noudattaminen takaa sen, että yhteistyö on sujuvaa. Menetelmien tunnistaminen auttaa verkostoa rakentamaan yhteistyöstä joustavan, tarpeenmukaisen ja asiakaslähtöisen. Haasteen menetelmien tiedostamiseen tuovat yhteistyön vähyys sekä yhteistyön määrittelemättömyys.

Vastauksista käy ilmi, että yhteistyömenetelmiä on runsaasti. Esiin nousevat erityisesti yhteistyöpalaverit, varhaiskasvatussuunnitelmien tekeminen yhdessä sekä lapsen haku- ja tuontitilanteissa tapahtuvat keskustelut. Yhteistyömenetelmiksi lueteltiin myös puhe-

linkeskustelut, yhteiset juhlat ja tapahtumat sekä päiväkotien tilojen yhteiskäyttö. Vastauksista voidaan todeta, että yhteistyömenetelmien tunnistaminen vaihteli vastaajaryhmien kesken. Perhetyöntekijät ja varhaiskasvatuspäälliköt tunnistivat hyvin yhteistyömenetelmiä, joita perhetyö ja varhaiskasvatus käyttävät yhteistyön toteutuksessa. Tuloksista ilmenee, että varhaiskasvatuksen henkilökunnan on vaikeaa nimetä yhteistyössä käytettäviä menetelmiä. Käytössä olevia yhteistyömenetelmiä ei tiedetä tai niiden olemassaoloa ei tunnisteta. Tutkimusaineisto kertoo myös, että yhteistyö ei näy varhaiskasvatuksen henkilökunnan arjessa. Yhteistyön näkymättömyys johtuu vastaajien mielestä siitä, että yhteistyötä ei tehdä ja näin ollen myös yhteistyömenetelmien tunnistamisesta tulee varhaiskasvattajille haastavaa. Mahdollisen yhteistyön käynnistyessä oman roolin löytäminen yhteistyökentässä voi hankaloitua, jos tietoisuus käytettävistä menetelmistä on huono. Verkostotyössä toteuttavat menetelmät tulisikin kirjata ylös sekä Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisiin yhteistyösopimuksiin sekä muihin asiakasta koskeviin dokumentteihin. Menetelmien toteutuksessa jokaisen työntekijän tulee tunnistaa oma ammatillinen osaaminen sekä osallistua jatkuvaan toiminnan kehittämiseen.

Pärnän (2012) tutkimuksen mukaan moniammatillisen työryhmän löytäminen ja tunnistaminen tarvepohja jäsentää yhteistyötä ja toimii yhteistyön liikkeellepanijana. Yhteistyön oletetaan olevan hyödyllistä ja yhteistyön aloittaminen vaatiikin tämän oletetun hyödyn tunnistamista ja jakamista. Tutkimuksemme tuloksia tarkastellessa selviää, että kaikki vastaajaryhmät pitävät yhteistyötä pääosin erittäin tarpeellisena. Yhteistyön tarpeellisuutta perustellaan eritoten tiedon siirtymisen näkökulmasta. Ajantasaisen tiedon nähdään lisäävän ymmärrystä sekä auttavan rakentamaan kokonaiskuvaa lapsen ja perheen tilannetta kohtaan. Tarpeellisuusnäkökulmassa nousee esiin myös lapsen kehityksen ja kasvun tukeminen sekä vakavampien ongelmien ennaltaehkäisy. Perheen ympärille koottu moniammatillinen verkosto nähdään tarpeelliseksi palvelukokonaisuutta luotaessa. Voidaankin todeta, että tutkimukseen osallistuneet tunnistavat yhteistyön tarpeellisuuden niin oman työn kuin asiakkaan näkökulmasta.

Yhteistyön näkeminen tarpeellisena lisää yhteistyötahtoa. Yhteistyöstä saatuja tuloksia tulisi oman työn helpottumisen lisäksi arvioida myös asiakkaan edun kautta. Joskus yhteistyö voi lisätä työntekijän työkuormaa, mutta samalla se voi kohentaa voimakkaasti asiakkaan tilannetta. Tällöin asiakaslähtöisen työntekijän tulee nähdä asiakkaan saama

hyöty ensisijaisena. Asiakkaan saamaa hyötyä yhteistyöstä käsittelemme työssämme myöhemmin.

Yhteenvetona Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisestä yhteistyöstä voidaan todeta, että tällä hetkellä yhteistyötä toteutetaan vähissä määrin. Yhteistyökumppanit näkevät kuitenkin työn positiivisena ja tarpeellisena. Uusi sosiaalihuoltolaki korostaa yli sektorirajojen tehtävää yhteistyötä, joten se velvoittaa lisäämään verkostotyön määrää. Yhteistyö ei lisäännä pelkästään tahdonvoimalla, joten sen eteen on oltava valmis tekemään töitä. Ensisijaisena tulee pitää asiakkaan näkemystä tehtävästä yhteistyöstä. Yhteistyön lisääminen vaatii keskustelua työntekijöiden ja esimiesten välillä yhteistyön tämänhetkistä tilanteesta sekä molempien osapuolten toiveista yhteistyön lisäämiseksi. Työntekijöiden tulee yhteistyön määrän ja laadun lisäämiseksi tunnistaa yhteistyötä edistävät ja haastavat tekijät, joita käsittelemme seuraavassa kappaleessa.

8.2 Yhteistyön haasteet ja mahdollisuudet

Tutkimuksemme yhtenä tavoitteena oli selvittää tekijöitä, jotka haastavat Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä. Tutkimuksen tuloksia tarkastellessa voidaan huomata, että yhteistyön haastavuuden taustalta löytyviä tekijöitä tunnistetaan tarkasti. Ongelmien tunnistaminen ja niiden nimeäminen on alku muutokselle. Muutosta tehtäessä vaaditaan köyden vetoa samaan suuntaan sekä halua haasteiden voittamiselle. Yhteistyön onnistuminen vaatii tahtotilaa sekä oman työpanoksen antamiselle että toisen asiantuntijuuden vastaanottamiselle. Tuloksista käy ilmi, että perhetyöntekijät ja varhaiskasvatuksen henkilökunta tunnistavat samoja yhteistyötä vaikeuttavia tekijöitä. Tämä vahvistaa käsitystä, että ongelmat ovat olemassa ja halu niiden voittamiseen on yhteinen.

Erilaiset ohjeet vaitiolovelvollisuuteen liittyen sekä selkeiden pelisääntöjen ja yhteisten toimintaohjeiden puute ovat toimivan moniammatillisen yhteistyön ongelmakohtia. Yhdessä sovitut toimintasäännöt voivat luoda joustavaan toimintatapaan rakenteellisuutta ja systemaattisuutta. (Isoherranen 2004, 150.) Lyhty ja Nietola (2015, 158) näkevät toimivan asiantuntijayhteistyön keskeisimpinä haasteina organisaatorakenteiden jäykkyyden sekä toimintakulttuurien ja työskentelytapojen erilaisuuden lisäksi myös niukkene-

vat ajalliset resurssit. Onnismaan (1999) tekemästä selvityksestä käy ilmi, että päiväkodin työntekijät kokevat yhteistyössä koettujen vaikeuksien aiheuttavat pettymyksiä ja turhautuneisuutta. Yhteistyön ongelmakohdiksi tunnistetaan mm. resurssipula, työntekijöiden vaihtuvuus, erilaiset työkulutturit sekä lastensuojelulain liian tiukat raamit. Yhteistyötä vaikeuttavina seikkoina nähtiin myös avohuollon tukitoimien vähyys sekä erilaisten näkemysten vähätteleminen.

Tutkimukseen osallistuneet perhetyöntekijät ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan jäsenet toivat vahvasti esiin vuorovaikutukseen kuuluvan vaitiolovelvollisuuden mukanaan tuomat haasteet. Vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus ovat usein hämärärajoisia ja työntekijän voi olla vaikeaa tunnistaa, mitä asiakkaan tilanteeseen liittyviä asioita voidaan jakaa moniammatillisissa tiimeissä. Luottamuksellisen asiakassuhteen luominen voi antaa työntekijälle mahdollisuuden saada asiakkaan luvan tiedon siirtämiseen, jolloin vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus ei rajoita yhteistyötä eri asiantuntijoiden välillä. Vaitiolovelvollisuus muodostuukin yleensä haasteeksi, jos työntekijä ei ole saanut lupaa tietojen jakamiseen yhteistyökumppaneille tai sen mahdollisuutta ei ole asiakkaalta edes kartoitettu.

Tiedon siirtymättömyyden ongelmasta syntyvä tiedon puute oli sekä perhetyöntekijöiden että varhaiskasvatuksen henkilökunnan mielestä yhteistyötä suuresti haastava tekijä. Varhaiskasvattajat kokivat, että ovat harvoin tietoisia perheen saamasta perhetyöstä. Perhe voi kokea lastensuojeluasiakkuudessa tapahtuvan perhetyön häpeällisenä ja leimaavana, jolloin asian kertomatta jättäminen on perheelle helpompaa. Tietämättömyys perhetyöstä voi myös johtua siitä, ettei varhaiskasvatuksessa ole kartoitettu lapsen ja perheen saamia tukitoimia. Tukitoimien kartoittaminen sopisi luontevimmin lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman teon yhteyteen, jolloin asia voidaan ottaa puheeksi kaikkien vanhempien kanssa. Tällöin käytössä olevat tukitoimet tulisivat varhaiskasvatuksen tietoon. Samalla voidaan kertoa vanhemmille varhaiskasvatuksen kanssa yhteistyössä toimivista tahoista ja perheen mahdollisuuksista heidän tarjoamiin tukitoimiin. Pahimmillaan varhaiskasvattajien tietämättömyys lapsen ja perheen lastensuojelun perhetyön asiakkuudesta voi johtaa siihen, ettei lapsen tuen tarvetta huomata ja ettei siihen osata vastata oikein.

Perhetyöntekijät toivat varhaiskasvatuksen henkilökunnan vastauksista poiketen myös ilmi, että varhaiskasvattajien yleinen tietous lastensuojelun perhetyöstä ja perhetyöntekijöiden työnkuvasta on riittämätöntä. Muutokset lastensuojelutyössä sekä perheiden moniongelmaisuus lisäävät tarvetta työntekijöiden lisäkoulutuksille. Varhaiskasvatuksessa lastensuojelukoulutukset tulisivat koskea koko henkilökuntaa, jolloin kaikilla olisi ajantasainen tieto lastensuojelun asiakkuudessa olevan lapsen ja perheen tukemisesta. Työssä tapahtuvien lisäkoulutusten lisäksi tulisi myös pohtia lastensuojelutyön osaamisen lisäämistä jo ammattiin kouluttautumisen vaiheessa. Yhteistyön näkökulmasta katsottuna molempien yhteistyökumppaneiden tulisi pysyä ajan tasalla toisen työssä tapahtuneista suurimmista muutoksista.

Tutkimuksemme tulokset kertovat, että yli puolet varhaiskasvatuksen henkilökunnasta tuntee Alvari-perhetyön toiminnan ja periaatteet vain jollain lailla tai ei ollenkaan. Kuitenkin vain pieni osa varhaiskasvattajista näki tämän haasteena yhteistyön toteutumises- sa. Pelkkä oman työnkuvan tunteminen ei kuitenkaan ole riittävää, vaan työntekijän tulee tutustua myös yhteistyökumppanin työhön. Yhteistyöverkostoon tutustumisen pitäisi tapahtua jo työhön perehdytyksessä. Uuden työntekijän tulee ymmärtää työnsä alusta asti osana moniammatillista verkostoa, jolloin luodaan pohja verkostotyöhön. Yhteistyökumppanit voivat myös itse käydä esittäytymässä ja kertomassa toiminnas- taan, jolloin tunnettuus lisääntyy sekä kynnys yhteydenpitoon madaltuu. Yhteistyönteki- jöiden esittäytyminen olisi erityisen tärkeää etenkin silloin, kun organisaatiossa tapah- tuu työntekijämuutoksia. Näemmekin, että Alvari-perhetyön tulisi aktiivisemmin jalkau- tua varhaiskasvatussyksiköihin tekemään toimintaansa tutummaksi.

Kiire nähdään tavanomaisesti yhteisen keskustelun ja yhteisen tiedon prosessoinnin esteenä. Moniammatillisesta yhteistyöstä tehdyt tutkimukset ja käytännön keskustelut antavat viitteitä siitä, että haasteita yhteistyölle luovat myös henkilökuntapula, henkilö- kunnan vaihtuvuus ja ammattiryhmien huono tavoitettavuus. Taloudellisesti tiukkana aikana tehokkuuden tavoittelu vähentää moniammatillisen yhteistyön määrää. Kiirettä voidaan pyrkiä vähentämään moniammatillisen yhteistyön luomilla mahdollisuuksilla; työn uudelleen suunnittelulla sekä uusien yhteistyövälineiden käyttöönotolla. (Isoherranen 2004, 149.) Moniammatillisen yhteistyön prosessi voi alkuvaiheessa kuluttaa suhteellisen paljon aikaa. Työskentelyn edetessä toimintakäytännöt ja asiakkaan palvelu- prosessit selkenevät ja näin ollen tekevät työstä laadukkaampaa sekä aikaa säästävää.

Organisaatiot ja asiakkaat hyötyvät säästöistä, jotka syntyvät päällekkäisen työn vähenemisestä sekä paremmin kohdennetuista ja ajoitetuista palveluista. (Lyhty & Nietola 2015, 155.)

Tutkimuksemme mukaan sekä perhetyöntekijöiden että varhaiskasvatuksen henkilökunnan mielestä yhteisen ajan puute hankaloittaa yhteistyötä. Moniammatillinen yhteistyö vaatii riittävästi niin aika- kuin henkilöstöresurssejakin. Kun resurssien riittämättömyys tunnustetaan, tulisi tietoa viedä aina esimiestasolle asti. Työn organisointia tulisi parantaa esimiestasolla sekä käytännön työssä siten, että se tekee säännölliset yhteistyötapaamiset mahdollisiksi. Yhteistyö tulisi nähdä resurssien viejän sijasta resurssien vapauttajana, jolloin yhteistyöverkostossa työskentelevien asiantuntijuutta voidaan käyttää oman työn helpottamiseen. Yhteistyön tuomia säästöjä tulisi arvioida pitkällä aikavälillä, jolloin asiakkaan yhteistyöstä saama hyöty konkretisoituu myös resurssien säästämisinä.

Perhetyöntekijät nostivat esiin yhteistyön pulmakohdiksi myös työntekijöiden negatiiviset asenteet sekä koulutuserot ja niistä aiheutuneet erilaiset näkemykset. Nämä esiin nostetut haasteet kertovat, että työntekijöiden asenteet ja näkemykset voivat vaikeuttaa yhteistyön toteutumista. Negatiivisuus toisen tekemää työtä kohtaan tai joustamattomat näkemykset horjuttavat yhteistyön luottamuksellisuutta ja sujuvuutta. Ilman luottamusta tehtävä työ on usein pinnallista, jolloin asiakkaan edun toteutuminen on vaarassa. Varhaiskasvatuksen henkilökunnasta pieni osa tunnisti haasteeksi myös perheiden halun ja luvan yhteistyöhön. Yhteistyökuvio tulee tehdä asiakkaalle mahdollisimman läpinäkyväksi, jolloin asiakas näkee yhteistyön hyödyn kohdistuvan omaan tilanteeseen. Yhteistyön selkeästi määritellyt tavoitteet antavat myös asiakkaalle kuvan tiimin mahdollisuuksista auttaa yhtä työntekijää enemmän.

Tutkimus nostaa esiin tutkimuksemme tavoitteen mukaisesti perhetyöntekijöiden ja varhaiskasvatuksen henkilökunnan mielipiteet tekijöistä, joilla moniammatillista yhteistyötä voidaan edistää. Vastaajien esiin tuomat tekijät olivat osin samoja, mutta niiden painotuksissa oli suuria eroja. Perhetyöntekijöiden mielestä tärkein yhteistyön edistämisen tekijä on yhteisen tavoitteen ja näkemyksen määrittäminen kun taas varhaiskasvattajat korostivat avointa yhteistyötä. Lyhty ja Nietolan (2015, 154) mukaan toimivat yhteistyöverkostot ovat moniammatillisen yhteistyö edellytys. Tiedon prosessointi ja työn

suunnittelu tapahtuu yhteisillä foorumeilla. Erilaisten näkemysten kautta syntyvä yhteinen ymmärrys luo pohjan tavoitteiden mukaisille työskentelytavoille. Vuorovaikutuksen merkitys moniammatillisessa työskentelyssä on keskeinen. Toimivassa dialogissa työntekijät kykenevät esittämään omat mielipiteet perustellen sekä kuuntelemaan ja arvostamaan muiden asiantuntijoiden näkemystä.

Moniammatillisessa yhteistyössä tietoa prosessoidaan yhteisesti, jolloin asiantuntijoiden tiedot ja taidot integroituvat asiakaslähtöisesti yhteen. Tapauskohtaisesti rakennettu yhteinen tavoite ja jaettu sosiaalinen kognitio ovat tärkeitä tarvittavien toimenpiteiden miettimisessä tai ongelman ratkaisussa. Yhteistyössä tapahtuva keskustelu tapahtuu niillä foorumeilla ja toimintaperiaatteilla, jotka ovat yhteisesti sovittuja. (Isoherranen 2004, 14.) Moniammatillisen tiimin jäsenten tulee olla tietoisia yhteisesti hyväksytyistä tavoitteista ja päämääristä sekä ymmärtää yhdessä tekemisen voima saada aikaan yksittäistä asiantuntijaa enemmän. (Järvinen ym. 2012, 96.) Tutkimuksesta käy ilmi, että perhetyöntekijät näkevät yhteistyön edistämiseksi tarvittavan yhteisiä tavoitteita ja päämääriä. Tarve yhteisiin tavoitteisiin ja päämääriin näkyi kuitenkin vain yksittäisissä varhaiskasvatuksen henkilökunnan vastauksissa. Yhteistyön onnistumisen kulmakivenä tulisi nähdä yhteisesti luodut tavoitteet, joissa jokaisen yhteistyötahon tehtävä tavoitteen saavuttamiseksi on määritelty. Ilman yhteistä päämäärää työ on irrallista ja asiakkaan tukiverkosto voidaan nähdä pirstaloituneena. Asiantuntijoiden tulee pitää lähtökohtana tavoitteiden luomisessa asiakas ja hänen mielipiteensä. Kun tavoitteet on luotu yhteistyössä asiakkaan kanssa, hänen sitoutuminen tavoitteeseen on varmempaa.

Yli sektorirajojen liikkuva tieto lisää moniammatillisen tiimin jäsenille informaatiota päätöksien tueksi. Tieto voi olla tapauksia koskevan yleisen tiedon lisäksi ammatilliseen osaamiseen liittyvää tietoa. Riittävän informaation jakamisen tueksi tiimin jäsenten tulee hallita erilaiset tiedonsiirron välineet, jolloin tiedon tehokas siirtyminen mahdollistuu. (Isoherranen 2004, 58.) Sekä varhaiskasvatuksen henkilökunta että perhetyöntekijät mainitsivat yhteistyötä edistäväksi tekijäksi yhteistyökumppaneiden välisen avoimuuden. Avoimuuden lisäämiseksi tarvitaan foorumeita, jolloin ajantasaisen tiedon jakaminen mahdollistuu. Perhetyöntekijöiden ja varhaiskasvattajien välisiä foorumeita ovat esimerkiksi yhteistyöpalaverit, joita vastaajat toivoivat lisää. Myös päivittäiset kontaktit lasten haku- ja tuontitilanteissa antavat mahdollisuuden ajantasaiseen tiedonjakamiseen.

Moniammatillisessa työskentelyssä tulee nähdä tärkeänä osallistujien työnkuvien määrittely sekä tehtävien ja vastuiden selkiyttäminen. Tiimin jäsenten tulee ymmärtää toistensa työnkuvien sisältö ja työnkuvien tilannekohtainen luominen. Työnkuvien määrittely auttaa palvelun laadun turvaamisessa. (Lyhty & Nietola 2015, 154.) Tutkimuksen tulokset kertovat, että moniammatillisessa yhteistyössä toimivien asiantuntijoiden välillä oleva selkeä rooli- sekä vastuunjako edistävät yhteistyötä. On tärkeää ymmärtää oman ammatillisuuden rajat ja tukemisen mahdollisuudet. Varhaiskasvatus voi tukea lasta silloin, kun lapsi on hoidossa. Perhetyö voi viedä tuen kotiin, jolloin iso osa lapsen päivästä on tuen piirissä. Perheen tukena voi olla myös muita ammattilaisia, jolloin tuki on entistä kokonaisvaltaisempaa. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja perhetyöntekijöiden tulee ymmärtää sekä oman työympäristön, että lapsen muun toimintaympäristön merkitys lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lapsen päivähoito ei ole irrallinen osa lapsen elämää. Lapsen olosuhteet kotona vaikuttavat hoitopäivään ja hoitopäivä vaikuttaa lapsen kotioloihin. Ennen kaikkea on ymmärrettävä, että jokaisella turvallisella aikuisella on positiivinen vaikutus lapsen elämään. Ja jos nämä turvalliset aikuiset puhaltavat yhteen hiileen, positiiviset vaikutukset lapseen moninkertaistuvat.

Luottamus toisen ammattitaitoon sekä arvostus omaa ja toisten osaamista kohtaan voidaan pitää moniammatillisen työskentelyn edellytyksenä (Lyhty & Nietola 2015, 154). Varhaiskasvattajat toivat vastauksissaan myös ilmi luottamuksellisuuden ja perheen suostumuksen yhteistyöhön tekijöinä, jotka edistävät Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välistä yhteistyötä. Perhetyöntekijät puolestaan korostivat, että yhteistyön edistämiseen tarvitaan myönteistä asennetta ja arvostusta varhaiskasvattajien työtä kohtaan. Perhetyöntekijät näkivät myös, että vahva ammatillinen halu perheiden tukemisessa parantaa yhteistyötä. Luottamuksella työntekijöiden sekä työntekijöiden ja asiakkaan välillä on suuri merkitys yhteistyötä edistettäessä. Asiakaslähtöinen ja perhekeskeinen työ perustuu luottamukseen ja se lisää suurelta osin asiakkaan halua yhteistyöhön. Työntekijöiden välistä luottamusta rakennettaessa korostuvat työntekijöiden asenteet ja arvostus omaa ja toisen työtä kohtaan.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että yhteistyön lisäämiseen ja sen laadun parantamiseen tunnistetaan paljon hyviä tekijöitä, jotka vaativat suurta panostamista, mutta ovat täysin toteutettavissa olevia. Yhteistyön kehittämiseen palaamme myöhemmissä johtopäätöksissä.

8.3 Moniammatillisen verkostotyön kehittäminen lapsen ja perheen parhaaksi

Perheiden moniongelmaisuuksien, vaikeampien elämäntilanteiden ja syrjäytymisriskin lisääntyessä moniammatillisen auttajaverkoston merkitys kasvaa. Palvelujärjestelmän rakenneuudistukset antavat tilaa moniammatillisen yhteistyön jatkuvalla kehittämiselle. Moniammatillisuus työmuotona vastaa yksittäisten palvelutahojen kehittämispaineisiin ja jakaa auttamisvastuuta eri ammattilaisten kesken. (Sosiaalityön tutkimuksen seura 2009, 3.) Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, millaisena Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyö näyttäytyy ja kuinka sitä tulisi kehittää. Erityisen merkittävään rooliin nousi yhteistyötä ja sen kehittämistä edistävät tekijät. Aineistosta korostuu kirkkaasti ammatillisten tahojen yhteinen tavoite, joka fokuoitetuun lapsen etuun. Erityisen tärkeää on määrittää yhteinen tavoite toimivan ja luontevan yhteistyön pohjaksi. On tärkeää, että molemmat tahot löytävät yhteisen näkemyksen lapsen parhaasta ja antavat työskentelyssä oman ammatillisen panostuksensa tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimiva verkostoyhteistyö ja moniammatillisuus on eduksi palvelun laadulle, jolloin moninaisiin ongelmiin pystytään vastaamaan monen eri ammattilaisen toimesta. Lapselle laadukas palvelu merkitsee eheää kokonaisuutta ja tuen jatkumoa. Päivähoito vastaa lapsen tarpeisiin hoitopäivän aikana, kun taas perhetyö vaikuttaa suoraan lapsen ja perheen arkeen.

Perhetyöntekijät pääsevät viranomaista intensiivisemmin osaksi perheen arkea, varhaiskasvatushenkilöstö puolestaan pystyy tukemaan ja arvioimaan lasta hoitopäivien ajan. Eri tahojen keräämä tieto lapsesta ja perheen tilanteesta välittyy päätös vastuussa olevalle viranomaiselle, mikä helpottaa tilanteen kokonaisvaltaista arviointia. Myös lastensuojelulaki (417/2007) huomioi § 14 moniammatillisuuden merkityksen lapsen ammatillisessa tukiverkostossa ja määrittelee sosiaalityöntekijän käytettävissä olevaa asiantuntijaverkostoa työnsä tueksi (Lastensuojelulaki 2007).

Tutkimusaineistosta ilmenee, että verkostoyhteistyössä varhaiskasvatuksen rooli jää pieneksi ja konkreettinen yhteistyö näyttäytyy varsin vähäisenä. Varhaiskasvatuksen perustehtävään sisältyy myös lastensuojelun näkökulma (KUVIO 1), joka usein tarkoittaa päivähoiton toimivan avohuollon tukitoimenpiteenä. Jos päivähoiton henkilöstöllä ei ole tietoa lapsen erityistarpeista, varhaiskasvatuksen potentiaali ennaltaehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta jää usein hyödyntämättä. Konkreettisia lapsen ja perheen

tilannetta edistäviä tukitoimia saadaan aikaiseksi, kun ammattilaiset kohdentavat oman työpanoksensa oikea-aikaisesti ja oikealla volyymilla. Ilman auttajaverkoston keskinäistä vuorovaikutusta ja keskustelua on hankala välttää päällekkäin tehtyä työtä. On myös mahdollista, että ilman selkeää vastuunjakoa kaikkiin asiakasperheen ongelmiin ei vastata riittävän tehokkaasti.

Uudistettu sosiaalihuoltolaki (1301/2014) velvoittaa huomioimaan entistä paremmin lapsen edun. Lain § 5 mukaan on kiinnitettävä erityistä huomiota toimenpidevaihtoehtoihin, jotka turvaavat parhaiten lapsen tasapainoisen hyvinvoinnin ja kehityksen, mahdollisuuden tulla ymmärretyksi sekä saada iän- ja kehitystason mukaista huolenpitoa. Lisäksi toimenpiteiden avulla taataan lapselle turvallinen kasvuympäristö. Lapsi on oikeutettu henkiseen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen ja mahdollisuuteen itsenäistymiseen ja vastuulliseksi kasvamiseen. Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö kulminoituu vahvasti lapsen etuun. Kokonaisvaltainen lapsen ja perheen tukeminen edesauttaa lapsen ikätasosta kasvua ja kehitystä ja vanhemmat saavat tukea omalle vanhemmuudelle. Erityisesti päivärytmin ja rajojen asettamisen hankaluus nimitään aineistossa ongelmiksi, joihin yhteistyöllä voidaan vaikuttaa tehokkaasti. Lisäksi kasvatusvastuu jakautuu lapsen edun mukaiseksi kasvatuskumppanuudeksi, joka parhaimmillaan tukee vanhemman jaksamista sekä huolen ja ongelmien jakamista.

Moniammatillisella yhteistyöprosessilla tulee olla selkeä alkua ja loppu. Yhteistyö perustuu yhteiseen suunnitelmaan, joka pohjautuu auttajatahojen jo olemassa oleviin suunnitelmiin. On syytä määrittellä yhteistyön vastuuhenkilöt ja määrittää, minkälaiset roolit ja vastuualueet kullakin työntekijällä on. (Heinonen 2015, 14.) Sekä perhetyöntekijät että päivähoiton henkilökunta peräänkuuluttavat yhteisten toimintamallien ja yhteistyövaihtoehtojen määrittämistä, sillä se selkiyttää kummankin toimijan yhteistyöroolia sekä vastuun- ja työnjakoa. Yhteistyön tulevaisuudelle olisi eduksi, jos perhetyöntekijät ja varhaiskasvatus loisivat yhteisiä toimintamalleja. Olemassa olevat toimintamallit luovat yhteistyöprosessille raamit ja yhdenmukaistavat yhteistyötoimintaa eri paikkakunnilla. Yhteistyömalliin voisi myös sisällyttää, kuinka perheitä voisi tukea ja rohkaista yhteistyön aloittamiseen ja siihen sitoutumiseen kummankin tahon toimesta. Yhteistyömallien kehittämisessä voisi hyödyntää Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun laatusuosituksen mukaisesti kokemusasiantuntijoiden kokemuksia. Ottamalla asiakkaita mukaan palvelun kehittämisprossiin, avautuu työntekijöille sekä palvelusta vastaavalle johdolle

todellinen näkökulma kohderyhmän odotuksista, tarpeista ja kokemuksista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014, 19.)

Isoherranen (2012) viittaa väitöskirjassaan verkostoyhteistyön tuloksellisuudesta Nijstadin teoreettiseen viitekehykseen (2009). Nijstadin mukaan verkostoyhteistyö rakentuu ryhmän jäsenistä ja sen tehtävistä, vuorovaikutusprosessista, ryhmän laadusta ja sen kontekstista. Verkostoyhteistyön tuloksellisuus puolestaan koostuu ryhmän jäsenten käytettävissä olevista resursseista, joita he tuovat yhteiseen työskentelyyn. Näitä ovat esimerkiksi tiedot, taidot ja motivaatio. Ryhmän panos syntyy näiden elementtien yhdistämisestä. Tuloksellisuus puolestaan mittaa sitä, kuinka yhdistäminen on onnistunut ryhmän vuorovaikutusprosessien kautta. (Isoherranen 2012, 40–41.) Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisiä yhteistyön kehitysnäkymiä tarkastellessa kolmikantaisen yhteistyön kehittäminen nousee vahvasti esiin. Alvari-perhetyö on asiakasperheen ja perhetyöntekijän väliseen luottamussuhteeseen perustuvaa työtä. Asiakaslähtöisyys ja avoimuus pohjautuvat kolmikantaiseen yhteistyöhön perheen, perhetyön ja päivähoidon välillä. Avoin vuorovaikutus ja tiedonvaihto mahdollistuvat yhteistyöluomalomakkeen avulla, jossa perhe määrittää itse mitä tietoja toimijat voivat keskinäisesti vaihtaa vaihtolovelvollisuutta rikkomatta. Parhaimmillaan yhteistyö tukee vanhemmuutta, lapsen kasvun ja kehityksen vaiheita sekä edistää kasvatuskumppanuuden syntyä ja kehitystä. Kasvatuskumppanuus on vanhempien ja ammattilaisten yhteisvastuullista huolenpitoa lapsen kasvusta ja kehityksen vaiheista. Tavoitteena on edistää vanhempien osallisuutta niissä palveluihin sijoittuvissa kasvuympäristöissä, jotka lapsen elämää koskettavat. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Tieto lapsen elämäntilanteesta ja taustoista ovat puolestaan tärkeitä myös päivähoidon henkilökunnalle, jotta he pystyvät paremmin ymmärtämään lasta sekä huomioimaan ja havainnoimaan tämän erityistarpeita tehokkaammin. Lisäksi avoin tiedottaminen lisää yhteistyön läpinäkyvyyttä ja edistää perheen ja auttajatahojen välistä luottamusta. Perheen lisäksi tiedonvaihto hyödyttää myös ammattilaisia, sillä ymmärrys perhetilannetta kohtaan lisääntyy.

Aineistomme mukaan perhetyöntekijä koetaan rinnalla kulkijaksi, jonka puoleen kääntyyään ristiriitatilanteissa ja esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmien laatimisissa. Yhteistyönäkökulmasta tarkasteltuna perhetyöntekijä voi rohkaista perhettä kertomaan päivähoidon henkilöstölle tilanteestaan ja perhetyöntekijän läsnäolosta perheen arjessa. On tärkeää, että yhteistyön alkumetreillä sekä perhetyöntekijä että varhaiskasvatuksen

henkilökunta puhuvat ns. samaa ja empaattista kieltä perheen luottamuksen vahvistamiseksi. Alvari-perhetyöntekijän ja asiakkaan välistä luottamukseen perustuvaa suhdetta on tutkittu Helena Niemen (2008) toimittamassa raportissa, Tiia Perämaan (2002) tapaustutkimuksessa sekä Päivi Pasasen (2008) tutkimuksessa. Nämä tutkimukset tukevat keskinäisellä yhdenmukaisuudellaan myös aineistomme pohjalta tekemiämme havaintoja siitä, kuinka perhetyöntekijällä on erityinen asema perheen arjessa ja mahdollisuus pyrkiä vaikuttamaan perheen yhteistyöhön liittyviin asenteisiin. Perhe kuitenkin lopulta määrittelee yhteistyön käynnistämisen ja mitä tiedonsiirtoa se sisältää, jota kaikkien tahojen tulee kunnioittaa.

8.4 Yhteinen katse kohti tulevaisuutta

Tutkimuskyselymme tuloksissa Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön jatkumiselle ja kehittämiselle luotiin toiveita jokaisessa vastausryhmässä. Moniammatillisen verkostotyön merkitys varhaisen tuen ja puuttumisen kontekstissa on ensiarvoisen tärkeää. Uuden sosiaalihuoltolain mukanaan tuomat uudistukset kohdentavat palvelujen painopisteen ennaltaehkäiseviin palveluihin, joka on myös perusteena yhteistyön tiivistämiselle ja uusien yhteistyömuotojen kehittämiselle. Varhainen puuttuminen ja tukeminen nähdään sijoittuvan ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn välimaastoon. Sillä on korjaavaa, viranomaisen kontrolliin pohjautuvaa työtä positiivisempi diskriminaatio. Kun puhutaan universaaleista sosiaalipalveluista, pyritään saavuttamaan yhteiskunnallisella tasolla asenteellisesti hyväksyttävä palvelu, joka hälventää asiakkaan leimautumista. (Lindqvist 2008, 11.)

Aineistosta nousi esiin erityinen toive, että Alvari-perhetyö ulottuisi tulevaisuudessa entistä enemmän ennaltaehkäiseviin matalan kynnyksen palveluihin. Tämä lisäisi yhteistyömahdollisuuksia monipuolisemmiksi. Ennen lakiuudistuksen voimaantuloa lastensuojelun avopalvelut ja sijaishuolto olivat perhepalvelujen keskiössä. Vain pieni osa perhepalveluista oli kohdennettu perheille, jotka eivät olleet lastensuojelun asiakkuudessa. Lakiuudistuksen myötä asetelman tavoite on päinvastainen. Uudistukset edellyttävät perhepalveluiden palvelumuotojen lisäämistä ja vahvempaa oikeutusta palveluiden saamiseksi. Uudistus tuo perhetyön lapsiperheiden ulottuvuudelle ilman lastensuojelun asiakkuuden kriteeriä. Erityistä tukea tarvitsevat lapset tulee huomioida peruspalveluis-

sa tehokkaammin. Lakiuudistus tavoittelee myös parempaa yhteistyötä sekä eri sektoreiden että lastensuojelun ja muiden perhepalveluiden välillä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 11–12, 48.) Lakimuutosten myötä herää kysymys, mikä on Alvari-perhetyön rooli palvelujärjestelmässä uudistusten tultua voimaan - onko Alvari-perhetyö peruspalvelua vai lastensuojelun erityispalvelua?

Sosiaalihuoltolain § 33 mahdollistaa oma-aloitteisen hakeutumisen palveluiden piiriin riittävän aikaisessa vaiheessa. Sosiaalipalveluja tulisi pyrkiä järjestämään eri hallinnonalojen alaisten peruspalvelujen yhteydessä, mikäli kyseinen järjestely edistää palvelujen yhteensovittamista ja näiden laatua. (Sosiaalihuoltolaki 2014.) Varhaisen tuen ja puuttumisen kontekstissa varhaiskasvatuksen ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun yhteistyö on tärkeää. Mitä aiemmin lapsen elämään liittyviä riskitekijöitä tunnistetaan, sen nopeammin niihin voidaan puuttua ennen ongelmien syvenemistä. (Lindqvist 2008.) Esimerkiksi perhetyöntekijän säännöllinen jalkautuminen päiväkoteihin tekisi perhetyöntekijää tutuksi lapsille ja perheille, joka puolestaan voisi madaltaa perheen kynnystä hakea apua ongelmatilanteisiin. Ennaltaehkäisevän perhetyön osalta se toimii myös markkinointikeinona, sillä sen avulla vaikutetaan suoraan asiakaskuntaan. Tämä yhteistyömuoto mahdollistaisi myös huolta herättäneiden tilanteiden yhteisen puntaroinnin eri näkökulmista. Haasteeksi muodostuu usein sekä perhetyöntekijän että varhaiskasvatushenkilöstön hektinen työ ja sen mukanaan tuomat aikataululliset kysymykset.

Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyö nähdään aineistossa kaiken kaikkiaan tärkeänä ja asiakasperheelle hyödyllisenä työmuotona. Suhtautuminen yhteistyön tekemiseen on pääsääntöisesti positiivista. Aineiston perusteella yhteistyön määrässä ja menetelmissä näyttäytyi eri kuntien välillä eroja. Tulevaisuudessa kuntakohtaisia eroja voisi yhtenäistää yhdenmukaisilla toimintamalleilla. Vahva ja hyvin rakennettu yhteistyö edistää sekä palvelujen laatua ja eheää kokonaisuutta että tukee koko perhettä monipuolisesti. Lisäksi yhteistyö jakaa ammatillista vastuuta, jolloin jokainen auttava taho voi keskittyä tuomaan työskentelynsä oman spesifin asiantuntijuutensa. Yhteistä tahtoa ja osaamista yhteistyön kehittämiseksi on jo olemassa. Kehityskohtien yhteinen työstäminen avaa ovia uudennaisille yhteistyön ulottuvuuksille, ja suurin hyötyjä on kaikkien yhteinen intressi – lapsi.

9 POHDINTA

9.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi antoi meille runsaasti uutta ja ajantasaista teoriatietoa lastensuojelusta ja varhaiskasvatuksesta. Koimme tärkeäksi ymmärtää, miten uudet lakimuutokset näyttäytyvät käytännön työssä ja millaisia haasteita ja mahdollisuuksia ne antavat nykyiseen toimintaan. Lastensuojeluprosessin ja lastensuojelun perhetyön käsitteiden avaaminen lisäsi ymmärrystämme siitä, miten monitahoinen ja mielenkiintoinen ala lastensuojelu onkaan. Teoriatieto auttoi meitä ymmärtämään lastensuojelun perhetyön asiakkuuksien takaa löytyviä tekijöitä ja lastensuojelun mahdollisuuksia toimia asiakaslähtöisesti perhettä auttaen. Varhaiskasvatuksen teoriatieto avarsi näkemystämme varhaiskasvatuksen mahdollisuudesta toimia ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna varhaisen puuttumisen myötä. Perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyö on näkemysemme mukaan prosessi, joka vaatii tuekseen ymmärryksen molemmista aloista.

Etsimme opinnäytetyömme tueksi runsaasti tutkimustietoa ja erilaisia tutkimustuloksia lukiessamme ymmärsimme myös oman tutkimuksemme arvon. Valitsemamme näkökulmaa lastensuojelun perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyöstä ei ole paljoa tutkittu, joten tutkimuksemme on varmasti hyödyllinen. Kuntien tiukka taloustilanne kiristää myös järjestöjen roolia palveluiden tuottajana, joten tutkimuksemme tuo arvokkaan tiedon siitä, miten järjestö voi kohdentaa työtään oikein. Toisaalta saimme myös järjestöjen mielipiteen siitä, miten kunnat saavat parhaimman hyödyn järjestöjen tarjoamasta palvelusta. Teoriatieto kolmannen sektorin palveluntuotannosta sekä kiinnostuksemme järjestötyötä kohtaan lisääntyi opinnäytetyöprosessimme aikana.

Opinnäytetyöprosessimme oli pitkä, antoisa ja opettavainen. Emme säästyneet harmailta hiuksilta, mutta koemme, että vastoinkäymisten kautta opimme parantamaan työskentelytapamme meitä helpottavammaksi. Kyselylomakkeiden rakentaminen, aineiston kerääminen ja sen käsitteleminen olivat meille uusia asioita. Tutkimuksen aikana huomasimme, miten tärkeää kyselylomakerunkojen rakentamisessa on kysymysten määrä ja asettelu. Otamme tämän jatkossa kehityskohteeksemme. Onnistuimme mielestämme erityisen hyvin aineiston keräämisessä, jonka tuloksena ovat nähtävissä korkeat vas-

tausprosentit. Saimme arvokkaan kokemuksen tutkimuksen tekemisestä ja tulemme jatkossa hyödyntämään tätä kokemusta myös työelämässä. Päätöksemme viedä ja hakea kyselylomakkeet henkilökohtaisesti, antoi meille mahdollisuuden tehdä yhteistyötä useiden asiantuntijoiden kanssa. Koimme tämän myös luovan luottamuksellista kuvaa tutkimuksestamme sekä meistä tutkijoina.

Opinnäytetyössämme tutkittu aihe on mielestämme yhteiskunnallisesti erittäin merkittävä ja tutkimuksemme antaa mahdollisuuden myös jatkotutkimuksille, joita käsittelemme opinnäytetyössämme myöhemmin. Koemme myös, että tutkimuksemme tulokset ovat tärkeitä erityisesti yhteistyökumppanillemme Lapsen kengissä Ry:lle. Tutkiessamme moniammatillista verkostotyötä kunnallisen varhaiskasvatuksen ja järjestön tuottaman perhetyön välillä huomasimme, että toimiva yhteistyö ei ole itsestäänselvyys. Meille oli tärkeää nostaa esiin käytännön työtä tekevien mielipide, unohtamatta kuitenkaan esimiestasolla työskenteleviä. On tärkeää, että molemmilla tasoilla työskentelevät tunnistavat yhteistyön tuomat haasteet ja sen mahdollisuudet. Yhteistyö vaatii sekä ammatillista osaamista, että vahvaa tahtotilaa tehdä työtä yhdessä. Tulevina sosionomeina tulemme tekemään verkostotyötä riippumatta siitä mihin työtehtävään tulevaisuudessa sijoitumme. Hyvien suhteiden ylläpitäminen verkostoissa vaatii hyviä vuorovaikutustaitoja, joita olemme koulutuksemme aikana harjoitelleet sekä teoriassa että käytännössä. Opinnäytetyöprosessi lisäsi tietouttamme moniammatillisen yhteistyön edellyttämästä vuorovaikutuksesta ja sen haasteista.

9.2 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyömme osuus ammatillisen kasvun prosessissa on huomattava. Näemme selkeästi sen antaman hyödyn ammatilliseen kasvuun sekä ammatti-identiteetin kehittymiseen. Sosiaalialan kasvavat työvaatimukset vaativat tuekseen runsaasti käytännön perustietoutta ja -taitoja. Tutkimus laajensi näkemystämme moniammatillisen verkostotyön tärkeydestä sekä kehitti valmiuksiamme työskennellä lastensuojelun perhetyössä ja varhaiskasvatuksessa. Saimme ammatillisen kasvun tueksi uusia työmenetelmiä ja toimintatapoja.

Reflektiivisen työtteen sisäistäminen on mielestämme ensiarvoista. Meistä oli tärkeää kyseenalaistaa oma aiempaa näkemystä ja ajattelutapaa lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välisestä verkostotyöstä ja saada uusia näkökulmia syventääksemme ammatillisuuttamme. Opinnäytetyöprosessin aikana arvioimme omaa toimintatapaamme useaan otteeseen kehittääksemme omaa työskentelyämme.

Opinnäytetyöprosessi lisäsi valmiuksiamme seurata ja edistää sosiaalialan kehitystä. Verkostotyön kehittäminen ja asiakkaan osallisuuden lisääminen ovat esillä useissa kehittämishankkeissa ja lakiuudistuksissa. Koemmekin, että tutkimuksemme on ajankohmainen ja se auttaa meitä tuomaan tuoretta tietoa verkostotyön kehittämisen tueksi. Pysytymme hyödyntämään keräämäämme teoriaa ja tutkimushenkilöiltä saatua käytännön tietoa tulevaisuudessa myös työelämässä. Teorian ja käytännön vuoropuhelussa on usein vahvaa samankaltaisuutta, mutta niiden välisten erojen esiintulo tutkimuksen aikana sai meidät ymmärtämään työelämään liittyvät haasteet. Sosiaalialalla työ vaatii tiedon lisäksi myös konkreettisia tekoja jatkuvan kehittymisen tueksi. Verkostotyön ylläpitäminen ja sen kehittäminen ovat myös meidän vastuullamme tulevina sosio-
nomeina.

Koemme myös kehittyneemme vahvasti työparityöskentelyssä. Opinnäytetyön tekeminen kahdestaan kehitti itsearvoinnin lisäksi myös palautteenantokykyä. Oli hyödyllistä haastaa pari pohtimaan asioita oman näkökulman lisäksi myös toisesta näkökulmasta, jolloin ymmärrys käsiteltävästä asiasta laajeni. Kolmannen näkökulman prosessiimme olemme hakeneet opinnäytetyötämme ohjaavalta opettajalta, jonka neuvot olivat kultaakin kalliimpia. Lopuksi voimme todeta, että opinnäytetyömme on rakentanut ammatillista osaamista, laajentanut näkemystämme sekä lujittanut ystävyyssuhdettamme. Näillä eväillä olemme valmiit jatkamaan eteenpäin!

9.3 Mahdolliset jatkotutkimukset

Opinnäytetyömme nostaa esille työntekijän näkökulman yhteistyön nykytilasta, sen haasteista ja edistävästä tekijöistä sekä kehittämisideoista. Tutkimuksemme kattaa työntekijä- ja viranomaistahon näkökulmia, mutta asiakkaiden kokemukset yhteistyön hyödyistä tai epäkohdista jäävät huomiotta. Esimerkiksi lastensuojelun perhetyön ja varhaiskasva-

tuksen yhteisten asiakasperheiden palautekyselyn laatiminen tai asiakasnäkökulmasta tapahtuva vaikuttavuusarvio antaisivat arvokasta tietoa siitä, kuinka asiakkaat kokevat yhteistyön vaikutukset perhetilanteessaan. Asiakaskokemukset luovat pohjaa asiakaslähtöisen työtteen kehittämiseksi. Lisäksi se auttaa työntekijöitä hahmottamaan entistä paremmin, kuinka asiakkaat kokevat oman osallisuutensa yhteistyöverkoston tasavertaisena jäsenenä.

Kysyimme tutkimuskyselyssämme Alvari-perhetyöntekijöiltä, kerätäänkö asiakkailta asiakaspalautetta verkostoyhteistyöstä. Vastausten mukaan asiakkaat ovat antaneet ainoastaan suullisesti Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä koskevaa palautetta. Jatkotutkimukselle oivallinen kohde olisi kehittää asiakaspalautelomake, joka on kohdennettu verkostoyhteistyöhön. Myös asiakastyytyväisyyttä mittaavan kyselylomakkeen luominen antaisi hyödyllistä tietoa Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön kehittämiseksi.

Opinnäytetyöllemme luonteva jatkumo olisi kehittää lastensuojelun perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä varten valmiita toimintamalleja ja mallintaa yhteistyöprosessia. Olemassa olevat mallit ja ennalta määritetty yhteistyöprosessi yhdenmukaistavat eri kuntien yhteistyökäytäntöjä ja vakiinnuttaa yhteistyön asemaa konkreettisessa työkentelyssä. Olemassa olevat mallit luovat raamit yhteistyön toteuttamiselle, joita voidaan kuitenkin tarpeen tullen soveltaa asiakastyössä. Lisäksi olemassa olevat mallit tekevät yhteistyön käynnistämisestä sujuvaa, vaikka konkreettisessa yhteistyössä olisi ollut pitkiäkin taukoja.

LÄHTEET

- Bardy, Marjatta 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 17–46.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010a. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010b. Sosionomin (AMK) + Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan tutkintoon sisältyvät varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opinnot Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Viitattu 29.6.2015.
- Ensi- ja turvakotien liitto i.a.a. Lapsen Kengissä ry. Alvari-perhetyö. Viitattu 13.8.2015. http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/lapsen_kengissa_ry/toiminta/alvari-perhetyo/
- Ensi- ja turvakotien liitto i.a.b. Lapsen Kengissä ry. Toiminta. Viitattu 13.8.2015. http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/jasenyhdistykset/lapsen_kengissa_ry/toiminta/
- Ensi- ja turvakotien liitto i.a.c. Työmuodot. Alvari-perhetyö. Viitattu 20.7.2015. <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/lasten-hyvinvointia-ja-perheita-/alvari-perhetyo/>
- Eriksson, Esa; Arnkil, Tom Erik 2012. Huoli puheeksi - Opas varhaisista dialogeista. 8.painos. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, 12–29.
- Eskola, Jari; Suoranta Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuus-kunta Vastapaino.
- Haikarainen, Sari 2015. Toiminnanjohtaja. Lapsen Kengissä ry. Juva. Henkilökohtainen tiedonanto 17.8.2015. Sähköposti.
- Heino, Tarja 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämissuhteet. Viitattu 2.8.2015. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75318/T9-2008-VERKKO.pdf?sequence=1>
- Heinonen, Hanna 2015. Varhainen tuki ja moniammatillisuus. Viitattu 2.8.2015. <http://slideplayer.biz/slide/2803871/>

- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hotari, Kaisa-Elina; Oranen, Mikko; Pösö, Tarja 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 117–132.
- Isoherranen, Kaarina 2004. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Isoherranen, Kaarina 2015. Uhka vai mahdollisuus - moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Väitöskirja. Viitattu 19.8.2015
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf?sequence=1
- JJR- perusturva 2010. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2010–2012. Viitattu 15.6.2015.
<http://www.rantasalmi.fi/uploads/pdf/Toimintaohjelmat/Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointisuunnitelma%20JJR%202010.pdf>
- Joroisten kunta 2014. Joroisten kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015. Viitattu 9.2.2015. <http://www.joroinen.fi/sivistys/varhaiskasvatus-ja-esiopetus>
- Joroisten kunta 2015. Kuntainfo. Viitattu 18.8.2015. <http://joroinen.fi/kuntainfo/>
- Juvan kunta i.a. Yleistietoa kunnasta. Viitattu 18.8.2015. <http://www.juva.fi/fi/juva-info/yleistietoa-kunnasta/>
- Juvan kunta 2013. Juvan kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 9.2.2015.
http://www.juva.fi/fi/document.cfm?doc=show&doc_id=1151
- Juvan kunta 2015. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2015–2016. Viitattu 15.6.2015. <http://www.juva.fi/files/file/Perhe-ja%20sosiaalipalvelut/Lasten%20ja%20nuorten%20HYVINVOINTISUUNNITELMA%20Juva%202015-2016.pdf>
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne; Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja, 95–96.
- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna; Virolainen, Arja 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita Publishing Oy.

- Kainulainen, Anna 2007. Päivähoito lapsen avoimuusmallina tukitoimen toteuttaminen moniammatillisena yhteistyönä. Jyväskylän yliopisto. Varhaiskasvatuksen laitos. Pro gradu- tutkielma. Viitattu 13.7.2015.
https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18216/URN_NBN_fi_jyu-2007273.pdf?sequence=1
- Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta 2013. Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan toimintasuunnitelma 2012–2016. Viitattu 11.6.2015.
http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1369640101233/Files/NETTI_PDF_KANE_toimintasuunnitelma_low.pdf
- Karila, Kirsti; Nummenmaa, Anna Raija 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Kuvauskohteena päiväkotit. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 25–26.
- Kivimäki, Saija 2009. Päivähoidon ja lastensuojelun välinen yhteistyö lapsen ja perheen tukena. Yhteistyön lähtökohdat, ongelmat ja kehittämiskohteet aikakauslehtien artikkeleiden kuvaamana. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Pro gradu- tutkielma. Viitattu 26.6.2015.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80823/gradu03726.pdf?sequence=1>
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kuikka, Maarit 2005. Mitä varhaisella puuttumisella tarkoitetaan? Varpu. Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja 38B/2005. Viitattu 16.9.2015. <http://www.lskl.fi/files/129/A10YZdyp.pdf>
- Kuntalaki 1995. 365/ 17.3.1995. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 9.6.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365>
- Kuokkanen, Helena 2014. Kasvatus ja varhaiskasvatus. Teoksessa Arja Häkkä, Helena Kuokkanen ja Arja Virolainen (toim.) Lapsen parhaaksi, lähihoitaja varhaiskasvattajana. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionosuudesta 1992. 733/ 3.8.1992. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 10.6.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920733>
- Lapsen Kengissä ry 2015. Esite. Pdf-tiedosto.
- Lapsen Kengissä ry i.a. Lapsen Kengissä ry:n esite. Moniste.

- Lastensuojelulaki 2007. 417/ 13.4.2007. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 1.6.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Leppävirran kunta 2010. Leppävirran kunnan varhaiskasvatussuunnitelma 2010. Viitattu 9.2.2015.
http://www.leppavirta.fi/365_upload/content_images/files/Varhaiskasvatussuunnitelma%202010.pdf
- Leppävirran kunta 2013. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2013–2016. Viitattu 21.8.2015.
http://www.leppavirta.fi/365_upload/content_images/files/Lasten%20ja%20nuorten%20hyvinvointisuunnitelma%202013-2016.pdf
- Leppävirran kunta 2015. Väestö. Viitattu 18.8.2015.
<http://www.leppavirta.fi/kuntatietoa/vaesto>
- Lindqvist, Ulla 2008. Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, oppaita ja työkirjoja 2008:7. Viitattu 23.6.2015.
<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/69e094004a1563bd951bf5b546fc4d01/VarhTukiNETTI.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=69e094004a1563bd951bf5b546fc4d01>
- Lyhty, Tuomo; Nietola, Vuokko 2015. Dialoginen moniammatillisuus asiakastyössä. Teoksessa Pirjo Näkki ja Terttu Sayed (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita Publishing Oy, 142–159.
- Majoinen, Kaija; Harjula, Heikki; Kirvelä, Torsti; Myllyntaus, Oiva; Salenius, Maria; Majava, Jarkko; Pauni, Markus 2008. Toimiva kunta. Helsinki: Efeko Oy
- Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Möttönen, Sakari; Niemelä, Jorma 2005. Kunta ja kolmas sektori. Yhteistyön uudet muodot. Keuruu: PS-kustannus.
- Niemi, Helena 1995. Alvariinsa apunanne. Lapsiperheiden tehostetun kotipalvelun ilot, surut ja oivallukset. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu nro 14. Vammala: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Niemi, Helena 1999 (toim.). Alvarit auttavat. Ensi- ja turvakotiliiton Alvari-perhetyö 10 vuotta. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 22. Hämeenlinna: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 11–20, 42.
- Niemi, Helena 2002 (toim.). Mitä on Alvari perhetyö. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 32. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry, 11–25, 38–39.

- Niemi, Helena 2008 (toim.). Lapset alkoivat nauraa. Raportti Alvari-perhetyöstä, perhe-tilanteesta, huolesta ja muutoksesta. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 9. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Onnismaa, Eeva-Leena 1999. Päiväkoti lastensuojelun tukitoimena - toiveiden tynnyri vai huolten hautomo? Stakesin selvityksiä 29/1999. Helsinki: Stakes.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe voimaan 1.8.2015. Lakimuutoksen keskeinen sisältö. Viitattu 16.9.2015.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/liitteet/Vaka1_liite.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö i.a. Päivähoito. Viitattu 1.6.2015.
<http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/varhaiskasvatus/?lang=fi>
- Pasanen, Päivi 2008. Alvariinsa apunanne, totta vai tarua. Miten Alvari-perhetyön asiakasperheiden tarpeet ja Alvari-perhetyöntekijöiden ammattitaito kohtaavat? Opinnäytetyö. Viitattu 22.8.2015.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pieksamaki2008/PasanenPaivi.pdf
- Pihjala, Päivi; Viitala, Riitta 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 98–99.
- Perämaa, Tiia 2002. Festiva Lente! Kiiruhda hitaasti! Tapaustutkimus kontaktista, tavoitteista ja karikoista. Teoksessa Helena Niemi (toim.) Mitä on Alvari-perhetyö. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 34. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 47–68
- Pärnä, Katariina 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Turun yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 22.6.2015.
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf>
- Rantasalmen kunta i.a. Kunta-info. Viitattu 18.8.2015.
<http://www.rantasalmi.fi/asukkaat/kunta-info/>
- Rantasalmen kunta 2011. Rantasalmen kunnan varhaiskasvatussuunnitelma. Vasu 2011. Viitattu 9.2.2015. <http://www.rantasalmi.fi/palvelut/varhaiskasvatus/>
- Rönkkö, Leena; Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Seikkula, Jaakko; Arnkil, Tom Erik 2009. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

- Sosiaalihuoltolaki 2014. 1301/ 2014. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 22.6.2015.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidm113408>
- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56. Viitattu 9.2.2015.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2008. Varhaiskasvatus vuoteen 2020. Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan loppuraportti. Viitattu 10.2.2015.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=D4044.pdf&title=Varhaiskasvatus_vuoteen_2020__Varhaiskasvatuksen_neuvottelukunnan_loppuraportti_fi.pdf
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Viitattu 5.8.2015.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116166/URN_ISBN_978-952-00-3488-7.pdf?sequence=1
- Sosiaalityön tutkimuksen seura 2009. Mihin sosiaalityö tarvitsee moniammatillisuutta? Talentia-lehti/Sosiaalityön tutkimuksen seura 2009. Viitattu 13.8.2015
http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/muuttiedotteet/Tutkiva_sosiaalityo_2009_net.pdf
- Suomen Kuntaliitto 2015 a. Näennäismarkkinat. Viitattu 9.6.2015.
<http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/jarjestaminen/tiltu/kasitteita/naennaismarkkinat/Sivut/default.aspx>
- Suomen Kuntaliitto 2015 b. Tilaaja-tuottajatoimintatavan peruselementit. Viitattu 9.6.2015. https://www.google.fi/search?q=sosiaalipalvelun+tilaaja-tuottajamalli&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=89V3VZHxEIaKsgGwi4CICw
- Suomen sosiaali ja terveys ry 2012. Sosiaali- ja terveysjärjestöt hyvinvoinnin rakentajina. Viitattu 22.8.2015.
http://issuu.com/soste/docs/jarjestot_hyvinvoinnin_rakentajina2012?e=6237587/1069901
- Suomen sosiaali ja terveys ry 2014. Järjestöbarometri 2014. Vaasa: FRAM
- Taskinen, Sirpa 2012. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a. Lasten päivähoito 2013. Tilastoraportti. Viitattu 2.6.2015.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125389/Tr33_14.pdf?sequence=5
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b. Lastensuojelu 2013. Tilastoraportti. Viitattu 17.7.2015.
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116946/Tr26_14.pdf?sequence=5
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014c. Tuki varhaiskasvatuksessa. Kasvun kumppanit. Viitattu 23.6.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut/tuki-varhaiskasvatuksessa>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Tuki varhaiskasvatuksessa. Varhainen tuki. Viitattu 18.8.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/varhaiskasvatuspalvelut/tuki-varhaiskasvatuksessa>
- Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 23.7.2015.
<http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>
- Unicef i.a. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 21.8.2015.
https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Varhaiskasvatuslaki 1973. 36/ 19.1.1973. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 3.8.2015.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Varkauden kaupunki 2009. Lastensuojelusuunnitelma v. 2009–2012. Viitattu 21.8.2015.
http://varkaus-fibin.aldone.fi/@Bin/f409db3348d527d0381037cf61532d07/1442560615/application/pdf/521553/LASTENSUOJELUSUUNNITELMA%20%20kv%2009%20_11_%202009.pdf
- Varkauden kaupunki 2014. Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 9.2.2015. <http://varkaus-fibin.aldone.fi/@Bin/d4b0bab8a1481f93327c1db70ac3af01/1423476212/application/pdf/4251677/varhaiskasvatussuunnitelma%202014.pdf>

Varkauden kaupunki 2015. Tietoa Varkaudesta. Viitattu 18.8.2015.

http://www.varkaus.fi/tietoa_varkaudesta/

Varpu-verkosto i.a. Huolen vyöhykkeistö - apuväline avoimen yhteistyön kehittämiseksi. Viitattu 23.6.2015.

http://www.varpu.fi/varpu/tyovalineita/huolen_vyohykkeisto

Virtanen. Päivi 1999. Verkostoista voimaa? Teoksessa Päivi Virtanen (toim.)

Verkostoituva asiakastyö. Helsinki: Kirjayhtymä, 31-46.

Whittington, Colin 2003. Collaboration and partnership in context. Teoksessa Jenny

Weinstein, Colin Whittington & Tony Leiba (toim.) Collaboration in social work practise. The United Kingdom: Jessica Kingsley Publisher, 13-38.

Ylönen, Sirpa 2015. Järjestöt ja yritykset mukaan. Warkauden lehti 22.8., 3.

LIITE 1 Saatekirje kyselyyn osallistujille

Hyvä kyselyyn osallistuja!

Teemme sosionomi (AMK) -tutkintoon liittyvää opinnäytetyötämme Dia-konia-ammattikorkeakoulussa Pieksämäen yksikössä sosiaalialan koulutus-ohjelmassa. Opinnäytetyössämme yhteistyökumppanina toimii Alvari-perhetyö. Tutkimme opinnäytetyössämme Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyötä sekä sen kehittämistä Varkauden, Leppävirran, Juvan, Rantasalmen ja Joroisten kunnissa. Kyselyn avulla selvitämme yhteistyön hyviä käytäntöjä ja mahdollisia ongelmakohtia. Tavoitteenamme on siirtää hyväksi koettuja toimintamalleja jokaisen kunnan käyttöön.

Tutkimuksemme aineisto kerätään lomakekyselyllä keväällä 2015.

Ohjeet kyselylomakkeen täyttämistä varten:

- Saadaksesi kokonaiskuvan kyselystä tutustu kaikkiin kysymyksiin ennen vastaamista.
- Kyselylomakkeeseen vastataan nimettömänä.
- Täytetty lomake palautetaan suljetussa kirjekuoressa yksikköosi jätettyyn kirjekuoreen.
- Haemme kyselylomakkeet yksiköstänne 6.3.2015.
- Lisätietoja tarvittaessa antaa

Niina Pietikäinen 044-2670766 tai niina.pietikainen@student.diak.fi
ja

Johanna Purhonen 040-8225906 johanna.purhonen@student.diak.fi

Kyselyyn vastaamalla pääset kehittämään oman toiminta-alueesi yhteistyötä ja sen kautta vaikutukset tulevat omaan työhösi!

Olemme erittäin kiitollisia vastauksestasi!

Ystävällisin terveisin,

Niina Pietikäinen ja Johanna Purhonen

LIITE 2: Kyselylomake tutkimukseen osallistuvien kuntien Alvari-perhetyöntekijöille

Yhteistyö Alvari-perhetyön ja kunnan välillä

1. Millaista yhteistyötä eri kuntien Alvari-toiminnan välillä on?
2. Mitä kehitettävää Alvari-kuntien perhetyöntekijöiden välisessä yhteistyössä on?
3. Millaiseksi koette yhteistyön Alvari-perhetyön ja kunnan välillä? Mikä toimii / mikä ei?
4. Millaiseksi koet yhteistyön perhetyöntekijän ja a) lähiesimiesten sekä b) sosiaalityöntekijöiden välillä?
5. Kuinka paljon Alvari-perhetyötä markkinoidaan kunnille?

Yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa

6. Millaista yhteistyötä on käytännössä varhaiskasvatuksen kanssa?
7. Mitkä tekijät tukevat yhteistyötä varhaiskasvatuksen kanssa?

8. Mitkä tekijät hankaloittavat/estävät yhteistyön toteutumista?
9. Kuinka/kenen toimesta yhteistyöprosessi saa alkunsa?
10. Kuinka tarpeelliseksi koet yhteistyön? Miksi?
11. Kuinka kauan yhteistyötä on tehty?
12. Onko yhteistyö vähentynyt, lisääntynyt vai pysynyt samana viime vuosien ajan?
13. Millaisesta yhteistyöstä asiakkaat hyötyvät eniten?
14. Mitä kehityskohtia Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä on?
15. Millaisten menetelmien käytön kokisit tarpeelliseksi?
16. Millaisia menetelmiä yhteistyön toteutuksessa on käytössä?

17. Millaisena näet yhteistyön tulevaisuudessa, esim. 5 vuoden päästä

Yhteistyön tuloksellisuus

18. Kerätäänkö asiakaspalautteita? Millä tavalla?

19. Millaista palautetta asiakkaat ovat antaneet perhetyön yhteistyöstä varhaiskasvatuk-
sen kanssa?

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

LIITE 3: Kyselylomake tutkimukseen osallistuvien kuntien
varhaiskasvatuksen työntekijöille

Päivämäärä: _____ Yksikkö/kunta: _____

Yhteistyön toteutus Alvari-perhetyön kanssa

1. Kuinka hyvin tunnette Alvari-perhetyön toiminnan ja sen periaatteet?
2. Miten yhteistyö Alvari-perhetyön kanssa näkyy työssänne?
3. Millaisia yhteistyön toteutuksen menetelmiä on tällä hetkellä käytössä?
4. Millaisten menetelmien käytön kokisit tarpeelliseksi yhteistyön toteutuksessa?
5. Kuinka kauan yhteistyötä on tehty?
6. Kuinka tarpeelliseksi koet yhteistyön? Miksi?

Yhteistyön vaikutus asiakasperheisiin

7. Minkälaisia Alvarin asiakasperhemääriä yksikössänne tällä hetkellä on?

8. Mitä hyötyä yhteistyöstä perhetyön kanssa on varhaiskasvatuksen näkökulmasta?

9. Millaisesta yhteistyöstä asiakkaat hyötyvät eniten?

Yhteistyön kehityssuunnat

10. Miten varhaiskasvatuksen resurssit vaikuttavat yhteistyön toteutumiseen?

11. Miten yhteistyön määrä on muuttunut viime vuosien aikana?

12. Minkälaisia haasteita yhteistyön toteuttamisella on?

13. Mitkä tekijät edistävät yhteistyön toteuttamista?

14. Millaisena näet yhteistyön tulevaisuudessa, esim. 5 vuoden päästä?

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

LIITE 4: Kyselylomake tutkimukseen osallistuvien kuntien
varhaiskasvatuspäälliköille

Päivämäärä: _____ Yksikkö/kunta: _____

1. Millaista on Alvari-perhetyön ja kunnan varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö?
2. Millaista hyötyä yhteistyöstä Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä on?
3. Minkälaiset resurssit kunnalla on yhteistyöhön Alvari-perhetyön kanssa?
4. Miten kunnan resurssit vaikuttavat Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyön kehittämiseen, määrään tai laatuun?
5. Kuinka tarpeelliseksi koet yhteistyön Alvari-perhetyön kanssa? Miksi?

6. Kuinka kauan varhaiskasvatuksen ja Alvari-perhetyön välistä yhteistyötä on tehty?

7. Millaisesta varhaiskasvatuksen ja Alvari-perhetyön välisestä yhteistyöstä asiakkaat hyötyvät eniten?

8. Miten yhteistyön määrä Alvari-perhetyön kanssa on muuttunut viime vuosien aikana?

9. Millaisena näet Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen yhteistyön tulevaisuudessa, esim. 5 vuoden päästä?

KIITOS VASTAUKSISTASI!

LIITE 5: Kyselylomake tutkimukseen osallistuvien kuntien
lastensuojelun johtaville sosiaalityöntekijöille

Päivämäärä: _____ Yksikkö/kunta: _____

1. Millaista on Alvari-perhetyön ja kunnan sosiaalitoimen lastensuojelun välinen yhteistyö?

2. Kuinka kauan yhteistyötä on tehty?

3. Minkälaisia asiakasperhemääriä kuntanne Alvari-perhetyön piirissä on vuositasolla?

4. Millaista hyötyä koette yhteistyöstä Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välillä olevan?

5. Minkälaiset resurssit kunnalla on yhteistyöhön Alvari-perhetyön kanssa?

6. Miten kunnan resurssit vaikuttavat Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön kehittämiseen, määrään tai laatuun?

7. Kuinka tarpeelliseksi koet Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön? Miksi?

8. Millaisesta yhteistyöstä varhaiskasvatuksen asiakkaat hyötyvät eniten?

9. Miten Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyön määrä on muuttunut viime vuosien aikana?

10. Millaisena näet Alvari-perhetyön ja varhaiskasvatuksen välisen yhteistyön tulevaisuudessa, esim. 5 vuoden päästä?

KIITOS VASTAUKSISTASI!